

Vastuutonta puhetta?

Esseitä talouden
merkityksellistämisestä

Heidi Hirsto

Vastuutonta puhetta? Esseitä talouden merkityksellistämisestä

AALTO UNIVERSITY SCHOOL OF ECONOMICS

ACTA UNIVERSITATIS OECONOMICAE HELSINGIENSIS

A-377

© Heidi Hirsto ja
Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu

ISSN 1237-556X
ISBN 978-952-60-1059-5

E-versio:
ISBN 978-952-60-1060-1

Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu -
Aalto Print 2010

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on politisoida keskustelua talouden ja yhteiskunnan suhteista sekä taloudelliseen toimintaan liittyvästä vastuusta tarkastelemalla niitä diskurssiteoreettisesta näkökulmasta kulttuurisen merkityskamppailun kohteina. Toisin kuin talouden ja yhteiskunnan tutkimuksen valtavirrassa, yhteiskunnallista vastuuta ei tässä työssä tarkastella strategisena, moraalifilosofisena tai institutionaalisen työnjaon kysymyksenä vaan taloudellisen toiminnan yhtenä mahdollisena merkitysulottuvuutena. Tästä näkökulmasta se, millaista vastuuta taloudellisessa toiminnassa otetaan tai siltä vaaditaan, riippuu keskeisellä tavalla siitä, millä tavoin vastuun merkitysulottuvuus kytkeytyy talouden kulttuuriin merkityksiin ja merkityksellistämisen käytäntöihin.

Tutkimuksen eri esseissä analysoidaan talouden ja yhteiskunnan suhteita koskevan merkityskamppailun käytäntöjä erilaisissa institutionaalisissa konteksteissa: mediassa, markkinoilla, politiikassa, kansalaiskeskustelussa ja tieteessä. Tutkimuksen johtopäätöksissä kartoitetaan näissä tutkimuksissa hahmottuvaa talouden ja vastuun diskurssijärjestystä sekä pohditaan, millaisia mahdollisuusehtoja se tuottaa taloudelliselle ja poliittiselle toiminnalle globalisoituvassa suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksen tuloksena väitän, että merkityksenantoa talouden ja yhteiskunnan diskursiivisella kentällä hallitsevat *ekonomismin* ja *moralismin* diskurssit.

Ekonomistisessa diskurssissa sijoittamista, yritystoimintaa ja talouspoliittisia päätöksiä kuvataan ja selitetään etupäässä kustannusten ja hyötyjen optimoinnin perusteella; siten diskurssi ohjaa ihmisiä ja organisaatioita arvioimaan tekemisiään tehokkuuden näkökulmasta. Tutkimuksen esseeet lisäävät tietoa taloudesta hegemonisena diskurssina täsmentämällä, millaisten käytäntöjen kautta ja millaisissa institutionaalisissa konteksteissa ekonomistisia merkityksiä tuotetaan ja haastetaan. Moralistisessa talouden ja yhteiskunnan diskurssissa ekonomismiin sisältyvä eettisen egoismin normi torjutaan ja esimerkiksi kuluttajien, sijoittajien ja yritysten edellytetään ottavan taloudellisissa päätöksissään huomioon myös muut toimijat ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Diskurssi ohjaa ihmisiä ja organisaatioita moralisoimaan omat valintansa markkinoilla: vaatimaan ja tarjoamaan reiluja, eettisiä tai vastuullisia tuotteita ja palveluja.

Moralistisesta talouden ja yhteiskunnan diskurssista voidaan kuitenkin tunnistaa piirteitä, jotka kytkevät sen läheisesti ekonomistiseen ajatteluun. Tällaisia piirteitä ovat erityisesti vastuun yksilöllistäminen ja ajatus vastuukäytäntöjen vapaaehtoisuudesta. Merkityskamppailu talouden ja yhteiskunnan suhteista ohjaa siten huomion toiminnan moraalisiin perusteisiin, erityisesti eettisen egoismin ja jaetun vastuun jännitteeseen.

Tällainen merkityskamppailu perustuu yksilölliseen, valinnan vapautta liioittelevaan käsitykseen toimijuudesta sekä marginalisoi taloudellisen toiminnan diskursiiviset mahdollisuusehdot. Diskurssianalyttisestä näkökulmasta olisi tärkeää tunnistaa, että taloudellisen toiminnan merkitykset ja merkityksellistämisen käytännöt kytkeytyvät erilaisiin diskursseihin, jotka ovat keskenään ristiriitaisia ja yhteen sovittamattomia. Yhteiskunnallinen vastuu paikantuu näin ollen myös talouden merkityksellistämisen käytäntöihin ja tekoihin: vastuullista on merkityksen avoimuuden ja diskurssien välisten jännitteiden tunnustaminen ja kannan ottaminen.

Tutkimus hahmottelee periaatteita ja käytäntöjä sellaiselle kriittiselle talousdiskurssien tutkimukselle, joka sitoutuu yhtäältä jälkistrukturalistiseen tieteenfilosofiaan ja toisaalta kiistelevään moniarvoisuuteen demokratian ihanteena. Tällaisen tutkimuksen päämääräksi voidaan määritellä moniarvoisuuden ja kiistelyn edistäminen sekä vallitsevan diskurssijärjestyksen avartaminen siten, että ihmiset ja organisaatiot voisivat oikeuttaa taloudellista toimintaansa nykyistä monipuolisemmin perustein.

Avainsanat: talouden ja yhteiskunnan suhteet, diskurssi, merkitys, käytäntö, merkityskamppailu, kriittinen diskurssianalyysi, yritysvastuu, vastuullinen sijoittaminen, vastuullinen kuluttaminen

Abstract

Irresponsible talk? Essays on the signification of economic activity

The field of business and society studies has undergone significant changes in the past few decades as the original focus on social and political critique has given way to instrumentalist and moral philosophic perspectives on business-society relations. This study aims to contribute to the project of repoliticizing the study of business-society relations. To achieve this aim, it analyses economic activity from a discourse theoretical perspective as an object of discursive struggle and social responsibility as an element of this struggle. More specifically, the study asks whether and how the notion of (social) responsibility is evoked as a relevant aspect of economic activity in different arenas of public discussion and debate. This question is motivated by the assumption that the cultural meanings of economic activity, and the signifying practices through which these meanings are produced and maintained, are crucially linked with the ways in which responsibility is required of economic actors such as corporations, investors, and consumers and taken by them.

The four essays of the dissertation study the discursive struggle over business-society relations in different institutional arenas of signification: the media, the marketplace, the public sphere, politics, and science. In the introductory chapter, the findings of the four essays are conjoined in order to depict a specific order of business-society discourses in Finland's globalizing society. In short, the study argues that the discursive field of business and society is characterized by tension between two discourses of business-society relations: the economistic and the moralistic. Within the dominant economist discourse, economic activities such as investing, consumption, corporate activities, and economic policy are described and explained using a model of cost-benefit optimization and assessed against an implicit norm of ethical egoism. Here the notion of responsibility in connection with economic action is marginalized, defined in instrumental terms, or equated with efficiency. Within the moralistic discourse, however, the norm of ethical egoism is rejected and social responsibility is evoked as a relevant basis for legitimizing economic activity. This discourse moralizes the choices of individuals and organizations in the market for example by encouraging them to require and demand fair, ethical, or responsible products and services.

The study argues, however, that both discourses share some significant common features. The moralistic discourse mainly resembles the economistic discourse by individualizing responsibility (or by "responsibilizing" individuals), by emphasizing the voluntary nature of responsibility, and by locating political participation in individual market behaviors. Overall, the discursive struggle over business-society relations is ordered so that it draws attention primarily to the moral premises of individual choices and especially to the tension between the norms of ethical egoism and shared responsibility. In contrast, the prevailing order of business-society discourse marginalizes the socio-political and cultural aspects of economic activity, particularly issues of power, distribution, and social justice.

The empirical essays of the dissertation add to knowledge of the economy as a hegemonic discourse by specifying some of the institutionalized practices through

which economic representations and worldviews are produced, maintained, and resisted. On the one hand, the study highlights the role of certain conventionalized discursive practices such as the genre of stock market reports in the news media and the recontextualizing of economic analysis for the purposes of political decision making, as crucial sites for reproducing and naturalising economic representations of the economy. On the other hand, it elaborates on the potential of other, emerging practices, for instance online participation and post-structuralist critical research, to enable and encourage the problematization of dominant understandings of economy and society.

Keywords: *business-society relations, business and society, discourse, discursive struggle, signifying practice, meaning, critical discourse analysis, corporate social responsibility, ethical investing, responsible consumption*

Kiitokset

Kun aloitin jatko-opinnot, luulin saavani sulkeutua kammioon lukemaan ja kirjoittamaan kymmeneksi vuodeksi kenenkään häiritsemättä. Onneksi minua kuitenkin häirittiin. Nyt, seitsemän vuotta myöhemmin, huomaan olevani uusien yhteisöjen jäsen uudessa ammatissa.

Professori emerita Helena Kangasharjun merkitys tämän työn ja ammatillisen suuntautumiseni kannalta on suuri. Helena, näytit minulle jo perusopintojen aikana tutkijan mallia: millaista on olla arkisista ilmiöistä yhtä hyvin kuin teoreettisista ideoista jatkuvasti uudestaan innostuva ja tinkimätön tieteentekijä. Kiitos kaikesta avusta ja luottamuksesta.

Aivan erityinen kiitos kuuluu professori Johanna Moisanderille, joka on toiminut tässä prosessissa monessa roolissa, viimein myös virallisena ohjaajanani. Johanna, sinun älykkyytesi, keskittymiskyksesi, ilmaisuvoimasi ja työmoraalisi lyövät minut yhä uudelleen ällikällä. Kiitos mahdollisuuksista oppia, opettaa, tutkia ja kirjoittaa kanssasi. Ilman sinua en olisi lähelläkään sitä missä nyt olen.

Suuri kiitos väitöskirjani esitarkastajille Saija Katilalle ja Sari Pietikäiselle. Tarkkanäköiset, kriittiset kommenttini ja ohjeenne auttoivat minua terävöittämään tutkimustehtävääni vielä viime vaiheessa. Olen erittäin iloinen saadessani teidät molemmat vastaväittäjäkseni.

Kollegani suomen kielen ja viestinnän aineesta, lehtorit Marja-Liisa Kuronen, Marketta Majapuro ja Pekka Pälli, kiitos lukuisista tarkoista kommentteistanne ja hyödyllisistä ehdotuksistanne matkan varrella. Jatko-opiskelijatoverini, erityisesti Merja Porttikivi, Annamari Huovinen, Jenni Turunen, Marjukka Lehtinen ja Leena Kuikka, kiitos yhteistyöstä, kannustuksesta sekä hyvistä seminaari- ja jälkiseminaarikeskusteluista. Kiitos myös Anne Kankaanrannalle, Leena Louhiala-Salmiselle, Eija Ventolalle, Christa Uusi-Rauvalle ja muulle laitoksen väelle kannustuksesta ja ystävällisestä tuestanne siirtyessäni laitoksen opetusvahvuuteen.

Tohtorikoulutuskeskus oli mieluinen tutkijankotini viiden vuoden ajan. Kiitos johtaja Pekka Korhoselle hyvän tutkimusilmapiirin luomisesta, työrauhasta ja luottamuksesta sekä hallintoväelle huolenpidosta ja luotsauksesta. Jatko-opiskelijatoverini Tokosta ja muualta, Eeva-Katri Ahola, Terhi Chakhovich, Niina Erkama, Paavo Järvensivu, Rita Järventie-Thesleff, Susanna Kantelinen, Arno Kourula, Kai Luotonen, Mirella Lähteenmäki, Ilona Mikkonen, Marja-Liisa Niinikoski, Markus Pauku, Esko Penttinen, Joonas Rokka, Anna Salonen, Timo-Jaakko Uotila, Johanna Vesterinen ja monet muut – kiitos monenlaisesta vertaistuesta ja työni kommentoinnista.

Kaksi yhteisöä ovat olleet tutkimukseni eri vaiheissa erityisen merkittäviä. Globalisaatio ja kilpailukyky -tutkimusohjelma ja erityisesti sen ydinryhmä Risto Tainio, Jukka Mäkinen ja Susan Meriläinen: kiitos että pääsin mukaan seminaareihinne ja kirjaprojektiinne, ne ovat olleet tärkeitä ja antaneet lisäpotkua tutkimuksen tekemiseen. Hurjat-lukupiiri tutustutti minut edistyskelliseen feministiseen teoriaan ja yhtä vaikuttaviin, tinkimättömiin ja kunnianhimoisiin tutkijoihin. Johanna, Susse, Merja,

Mari, Susanna, Elina Henttonen, Pikka-Maaria Laine, Anu Valtonen, Kristina Rolin, Saara Könkkölä ja muut: kiitos säkenöivästä keskusteluseurasta.

Tutkimukseni taloudellisesta tukemisesta kiitän Liikesivistysrahastoa, Suomen Kulttuurirahastoa ja Kauppakorkeakoulun tukisäätiötä.

Lopuksi haluan kiittää ihmisiä työyhteisön ulkopuolella. Koko koulutien minulla on ollut itseäni fiksumpaa seuraa: Salla Heino (eka ja toka luokka), Laura Mäkinieni (kolmannesta luokasta lukioon) ja Laura Suni (kauppi). Olette tärkeitä ja onneksi yhä mukana matkassa. Kiitos myös muille ystäville, jotka ovat jaksaneet kysellä työn edistymisestä ja jopa sen sisällöstä!

Jaakko, Tuula ja kummipoika Joel Hirsto sekä Jouko, Pirjo ja Eeva Heikkilä: kiitos kannustuksesta ja hyvästä perheyhteydestä. Heikkilöille kiitos myös lapsenhoito- ja remonttipalvelusta, tuoreista kasviksista ja silakoista sekä taloudellisesta tuesta. On käynyt tuuri.

Vanhempani Asko ja Satu Hirsto. Teiltä olen saanut sellaiset määrät luottamusta ja arvostusta, että niillä pärjääkin loppuelämän. Olette tukeneet kaikkia elämäni tärkeitä ratkaisuja henkisesti ja materiaalisesti. Sen ansiosta voin elää sellaista elämää ja tehdä sellaista työtä, jonka koen hyväksi ja mielekkääksi.

Hanna, kiitos joustamisesta, odottamisesta, rakkaudesta, yleisestä viisaudesta ja tutkimukseni selittämisestä minulle silloin kun en enää itse ole ymmärtänyt mistään mitään. Sinun ja Helvin takia haluan olla enemmän kuin rikkahippunen.

Helsingissä marraskuussa 2010

Heidi Hirsto

Sisältö

Osa I

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen rakenne	2
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	4
2 Taloudellinen toiminta ja yhteiskunnallinen vastuu	6
2.1 Taloustiede, ekonomismi ja egoismi	7
2.2 Moralismi ja yksilön vastuullistaminen	11
2.3 Diskurssiteoria: talouden ja vastuun politisointi	13
3 Tutkimusasetelma: diskurssianalyysi teoriana ja metodologiana	17
3.1 Jälkistrukturalistinen diskurssiteoria	18
3.2 Kriittinen diskurssianalyysi ja sen kritiikki	20
3.3 Tämän tutkimuksen tulkintakehys: merkityksellistämisen käytännöt, diskurssit ja merkityskamppailu	29
3.4 Aineistot ja menetelmät	33
4 Esseiden kuvaukset	39
5 Johtopäätökset ja keskustelu	52
5.1 Empiiriset tulokset: talouden ja vastuun diskurssijärjestys	53
5.2 Tulosten tulkinta ja yhteiskunnalliset implikaatiot	56
Lähteet	62

Osa II ESSEET

1. Everyday discourses of stock market investing: Searching for investor power and responsibility (Hirsto, Heidi) – <i>Consumption, Markets & Culture</i> (2011, tulossa)	73
2. Restructuring responsibility: Globalist articulations of business-society relations (Hirsto, Heidi & Moisander, Johanna) – Julkaisematon essee	105
3. Online discussion as a site of social movement activity: Politicizing the corporation through discursive struggle (Hirsto, Heidi & Porttikivi, Merja & Moisander, Johanna) – Julkaisematon essee	129
4. Economization in practice: Recontextualizing economic knowledge in political communication (Hirsto, Heidi & Moisander, Johanna) – Julkaisematon essee	159

1 Johdanto

Talouden ja taloudellisen toiminnan merkityksistä käydään julkisuudessa jatkuvaa neuvottelua. Kun yritys siirtää toimintojaan ulkomaille tai pörssikurssit notkahtavat, eri toimijat erilaisissa tilanteissa antavat tapahtumille toisistaan poikkeavia ja ristiriitaisiakin merkityksiä. Viime vuosina esimerkiksi rahoitusmarkkinoiden kriisit, tuotantolaitosten sulkemiset ja massairisanomiset ovat herättäneet julkista keskustelua, jonka kohteeksi voidaan laajasti ottaen ymmärtää talouden ja yhteiskunnan väliset suhteet sekä taloudelliseen toimintaan liittyvä vastuu.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on avata uusia näkökulmia talouden ja yhteiskunnan suhteisiin ja taloudellisen toiminnan vastuullisuuteen tarkastelemalla niitä diskurssiteoreettisesta näkökulmasta kulttuurisen merkityskamppailun (Laclau ja Mouffe 1985) kohteina. Tutkimuksessa analysoidaan tämän merkityskamppailun ulottuvuuksia ja kartoitetaan siinä syntyvää diskurssijärjestystä (Foucault 1972; Fairclough 1989) eli sitä, millaiset kulttuuriset merkitysjärjestelmät (diskurssit) hallitsevat ja mitkä haastavat merkityksenantoa talouden ja yhteiskunnan merkitysalueella.

Laajasti ottaen tutkimuksen kohteena on siten taloudellisen toiminnan diskursiivinen rakentuminen: se, miten erilaisia ilmiöitä, toimia ja toimijoita merkityksellistetään taloudelliseksi erilaisissa teksteissä ja merkitysjärjestelmissä sekä millaisia seurauksia tällä on. Tutkimuksessa omaksutaan kulttuurin- ja diskurssintutkimuksen näkökulma, jonka mukaan kielenkäyttö ja muu merkityksellistävä toiminta on seurauksellista ja performatiivista. Toisin sanoen lähtökohtana on, että talous ja taloudellinen toiminta saavat merkityksensä merkityksellistävissä käytännöissä ja teoissa – talousteorioissa, mainoksissa, uutisissa, pankkien sijoitusneuvonnassa – eikä ilmiöihin ole pääsyä merkitysten ulkopuolella.

Tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka talouden ja yhteiskunnan diskurssit jäsenyvät suhteessa toisiinsa suomalaisessa julkisessa keskustelussa. Analyttisesti keskiössä ovat erilaisten merkityksellistämisen käytäntöjen kytkökset diskursseihin: Millaisissa

käytännöissä hallitsevia talouden merkityksiä tuotetaan ja uusinnetaan? Millaisissa käytännöissä niitä haastetaan?

1.1 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa esittelen tutkimuksen tavoitteet ja lähestymistavat sekä tulokset ja johtopäätökset. Toinen osa koostuu neljästä esseestä eli empiirisestä osatutkimuksesta.

Tässä ensimmäisessä luvussa esittelen työn rakenteen sekä tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Työn toisessa luvussa kytken tutkimuksen talouden ja yhteiskunnan suhteita tarkastelemaan *business and society* -tutkimuskenttään. Jäsennän ensin sen valtavirtaa ekonomisena ja moralistisena perinteenä ja esittelen lopuksi tässä tutkimuksessa omaksutun lähestymistavan, jossa talouden ja yhteiskunnan suhde politisoidaan kriittisen teorian ja jälkistrukturalistisen diskurssiteorian näkökulmista käsin.

Kolmannessa luvussa tarkastelen diskurssintutkimusta teoriana ja metodologiana sekä esittelen tutkimuksessa käytetyt aineistot. Tutkimuksen tulkintakehyksenä on kriittinen talousdiskurssien tutkimus, joka kytkee tekstilähtöisen kriittisen diskurssianalyysin (Fairclough 1989, 1995, 2003) jälkistrukturalistiseen tieteenfilosofiaan ja agonistiseen näkemukseen politiikan luonteesta (Laclau ja Mouffe 1985; Mouffe 1999) sekä käyttää tulkinnan resurssina liiketaloustieteiden teorioita ja käsitteitä. Empiirinen tutkimus nojaa oletukseen, että tekstejä tutkimalla voidaan tunnistaa tai rekonstruoida kulttuurisia merkityksellistämisen käytäntöjä ja diskursseja sekä niiden välisiä jännitteitä. Tutkimusaineistona esseissä on erilaisia julkisesti saatavilla olevia tekstejä: journalistisia tekstejä, julkista tiedotusmateriaalia ja verkkotekstejä. Niitä tulkitaan kulttuurisena puheena, jolloin tutkimuskohteena eivät ole tekstit sinänsä vaan niihin kirjoittuvat jaetut kulttuuriset merkitykset, merkitysjärjestelmät ja merkityksellistämisen käytännöt (Alasuutari 2006; Moisander ja Valtonen 2006).

Tutkimuksen neljäs luku koostuu osatutkimusten tiivistelmistä ja tutkimusprosesseja reflektoivista kertomuksista. Osatutkimuksissa tarkastellaan

- sijoittamisen ja sijoitusmarkkinoiden diskursseja uutismediassa ja mainonnassa, erityisesti niiden tuottamia sijoittaja-kuluttajan vastuun ja vallan representaatioita (essee 1)
- talouden ja yhteiskunnan suhteiden representaatioita organisaatiomuutosta ja irtisanomisista koskevassa mediakeskustelussa (essee 2)
- verkkokeskustelun roolia yrityksen ja yhteiskunnan suhteiden problematisoinnissa ja politisoinnissa (essee 3)
- taloustieteellisen tiedon merkitystä ja käyttöä poliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa (essee 4).

Työn johtopäätöksissä, luvussa 5, tulkiten osatutkimusten tuloksia kulttuurisen merkityskamppailun näkökulmasta sekä kuvailen ja arvioin tutkimusten perusteella jäsentyvää talouden ja yhteiskunnan diskurssijärjestystä. Tutkimuksen tuloksena väitän, että suomalaisessa julkisessa keskustelussa taloudelliseen toimintaan liittyvää vastuuta merkityksellistetään ekonomistisen ja moralistisen diskurssin välisessä jännitteessä. Tällainen merkityskamppailu ohjaa huomiota ennen muuta toiminnan moraaliseen perustaan, kun taas toiminnan diskursiiviset mahdollisuusehdot jäävät vähemmälle huomiolle.

Diskurssiteoreettinen näkökulma politisoi keskustelua taloudellisesta toiminnasta ja yhteiskunnallisesta vastuusta erityisesti problematisoimalla yksilön toimijuuden ja valinnan vapauden sekä kiinnittämällä huomion toiminnan diskursiivisiin mahdollisuusehtoihin. Diskurssitutkimuksen näkökulmasta sosiaaliset ilmiöt, toiminta ja toiminnan subjektit merkityksellistyvät aina jostakin diskurssista eli kulttuurisesta merkitysjärjestelmästä käsin eikä yhteiskunnallista vastuuta siten voi palauttaa yksilötoimijoiden autonomisiin valintoihin. Sen sijaan olisi tärkeää tutkia ja tunnistaa, millaisiin diskursseihin erilaiset (vastuun) merkityksellistämisen käytännöt kytkeytyvät. Diskurssitutkimuksen näkökulmasta vastuu paikantuu ennen muuta

merkityksellistämisen käytäntöihin ja tekoihin: vastuullista on merkitysten avoimuuden sekä diskurssien välisten jännitteiden tunnustaminen ja kannan ottaminen.

Tutkimus täydentää keskustelua taloudesta hegemonisena diskurssina (Holvas 2009) sekä yhteiskunnan managerialisoitumisesta tai markkinaistumisesta (Mouffe 1999; Kantola 2001 ja 2003; Fairclough 1995) tunnistamalla ja analysoimalla merkityksellistämisen käytäntöjä, joissa ekonomistisia merkityksiä yhtäältä tuotetaan ja ylläpidetään ja toisaalta haastetaan tai vastustetaan. Lisäksi tutkimus hahmottelee periaatteita ja käytäntöjä sellaiselle kriittiselle talousdiskurssien tutkimukselle, joka sitoutuu yhtäältä jälkistrukturalistiseen tieteenfilosofiaan ja toisaalta kiistelevään moniarvoisuuden demokratian ihanteena (Mouffe 1999). Tällaisen talouden diskurssien analyysin päämääräksi voidaan määritellä moniarvoisuuden ja kiistelystä edistäminen sekä vallitsevan diskurssijärjestyksen avartaminen siten, että ihmiset ja organisaatiot voisivat oikeuttaa taloudellista toimintaansa nykyistä monipuolisemmin perustein.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen päämääränä on politisoida yhteiskunnallista ja tieteellistä keskustelua taloudelliseen toimintaan liittyvästä yhteiskunnallisesta vastuusta analysoimalla taloutta ja vastuuta diskursiivisesta, merkitysorientoituneesta näkökulmasta. Toisin kuin talouden ja yhteiskunnan tutkimuksen valtavirrassa (esimerkiksi Garriga ja Melé 2004), yhteiskunnallista vastuuta ei tässä työssä tarkastella strategisena, moraalifilosofisena tai institutionaalisen työnjaon kysymyksenä vaan taloudellisen toiminnan yhtenä mahdollisena merkitysulottuvuutena. Tästä näkökulmasta käsin se, kuinka paljon ja millaista vastuuta taloudellisessa toiminnassa otetaan tai siltä vaaditaan, riippuu keskeisellä tavalla siitä, missä määrin ja millä tavoin vastuun merkitysulottuvuus kytkeytyy talouden kulttuuriin merkityksiin ja merkityksellistämisen käytäntöihin.

Keskustelun politisointi kytkeytyy kiinteästi tähän diskursiiviseen lähestymistapaan: se tarkoittaa taloudellista toimintaa koskevien merkitysten avoimuuden tunnistamista, merkityksiin liittyvien ristiriitojen ja jännitteiden paikantamista ja sitä kautta taloudellista toimintaa koskevan merkityskamppailun aktivointia (Laclau ja Mouffe 1985).

Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset ovat muuttuneet ja tarkentuneet tutkimusprosessin aikana. Empiirinen työ on osaltaan merkinnyt myös implisiittisten tutkimustavoitteiden eksplikoimista sekä tutkimusongelman löytämistä tai identifiointia. Seuraavat melko yleisluonteiset kysymykset ovat ohjanneet aineistojen ja analyysimenetelmien valintaa koko tutkimusprosessin ajan, kaikissa osatutkimuksissa:

- Millaisia merkityksiä taloudelliselle ja yhteiskunnalliselle toiminnalle ja toimijuudelle rakentuu arkisessa talouspuheessa ja mediassa?
- Millaiset diskurssit tuottavat ja jäsentävät näitä merkityksiä?
- Millaisia subjektiasemia ja toiminnan normeja talouspuhe tuottaa eri toimijoille, kuten yrityksille, kansalaisille, kuluttajille ja sijoittajille?
- Millä tavoin ja missä määrin taloudelliseksi merkityksellistettävään toimintaan liitetään yhteiskunnallisen vastuun merkityksiä?

Vastuun käsite on valikoitunut tutkimuksen keskiöön empiiristen tutkimusten edetessä.

”Millä tavoin” viimeisessä tutkimuskysymyksessä tarkoittaa yhtäältä sitä, millaisia taloudelliseen toimintaan liittyvät vastuun merkitykset ovat – millaisista eettisistä perinteistä ne ammentavat, kuka on vastuussa mistä – ja toisaalta sitä, millaisiin merkityksellistämisen käytäntöihin eli viestintä- ja puhetapoihin erilaiset vastuun merkitykset kytkeytyvät.

Tutkimuksen johtopäätöksissä (luvussa 5) osatutkimusten löydöksiä tulkitaan yleisemmällä tasolla kulttuurisen merkityskamppailun näkökulmasta. Luku pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- Millainen on talouden ja yhteiskunnan suhteiden diskursiivisen kentän järjestys globalisoituvassa suomalaisessa yhteiskunnassa?
- Millaisia toiminnan mahdollisuusehtoja tämä diskurssijärjestys ja siihen liittyvä merkityskamppailu tuottaa?

2 Taloudellinen toiminta ja yhteiskunnallinen vastuu

Tämän työn keskiössä on taloudellisen toiminnan ja yhteiskunnallisen vastuun merkityksellistäminen. Erityyppiseen taloudelliseen toimintaan, kuten yritystoimintaan, sijoittamiseen ja kuluttamiseen liittyvää yhteiskunnallista vastuuta on aiemmin tutkittu esimerkiksi yritys vastuun, liiketoiminnan etiikan ja kulutustutkimuksen kirjallisuudessa sekä kriittisessä ja feministisessä organisaatiotutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa käytän sateenvarjotermiä *business and society* -tutkimus. Se voidaan ymmärtää monitieteiseksi tutkimuskentäksi ja yhteiskunnalliseksi keskusteluksi, joka keskittyy talouden ja yhteiskunnan suhteisiin (Wood 2000; Schwartz ja Carroll 2008; Marens 2010).

Richard Marensin (2010) mukaan talouden ja yhteiskunnan tutkimuskenttä on muuttunut merkittävästi 1970-luvulta lähtien. Sitä ennen talouden ja yhteiskunnan suhteiden tutkimus hyödynsi politiikan tutkimuksen ja sosiologian teorioita ja identifioitui luonteeltaan yhteiskuntakriittiseksi. Donna Woodin (2000: 361) mukaan *business and society* -tutkimus perustui alkujaan idealistiselle tavoitteelle ”parempien yhteiskuntien rakentamisesta” sekä pyrkimykselle luoda uudenlaisia, kestäviä visioita yritysten yhteiskunnallisesta roolista. Keskeisiä tutkimuskohteita olivat esimerkiksi (järjestäytyneen) työvoiman ja yritysjohton suhteet sekä oikeudenmukainen yhteiskunnallinen tulonjako (Marens 2010).

Sittemmin alan tutkimuksen on arvioitu muuttuneen epäpoliittisemmaksi, managerialistisemmaksi ja yrityskeskeiseksi (Scherer ja Palazzo 2007; Marens 2010). Yrityksen yhteiskunnallista roolia on viime vuosikymmeninä teoretisoitu nojaten esimerkiksi uusklassiseen taloustieteeseen ja moraalifilosofisiin teorioihin tavoilla, jotka ohjaavat huomion yhteiskunnallisten rakenteiden sijasta yksilöiden ja organisaatioiden päätöksiin ja niiden perusteisiin (Marens 2010). Andreas Scherer ja Guido Palazzo (2007, katso myös Jones 1996: 27) erottavat yritys vastuun tutkimuksesta kaksi keskeistä koulukuntaa, instrumentalististen ja eettisesti suuntautuneen. Tässä luvussa (alaluvut 3.1 ja 3.2) tarkastelen näitä suuntauksia tietynlaisina talouden ja yhteiskunnan diskursseina ja esittelen lyhyesti niiden perusoletuksia ja -väitteitä. Tarkoituksena on paitsi sijoittaa

käsillä oleva tutkimus suhteessa muihin myös rakentaa heijastuspintoja, joita vasten arkisia talouden representaatioita tulkitaan ja arvioidaan tämän työn empiirisissä osatutkimuksissa. Tutkimukset nimittäin osoittavat, että instrumentalistinen ja eettis-normatiivinen perinne – joita tarkastelen jäljempänä *ekonomistisena* ja *moralistisena* diskurssina – jäsentävät pitkälti myös arkisia talouden ja vastuun representaatioita.

Luvussa 2.3 esittelen vaihtoehtoista diskurssiteoriaan ja kriittiseen teoriaan pohjautuvaa lähestymistapaa, jonka yhtenä päämääränä on talouden ja yhteiskunnan suhteiden analyysin (uudelleen)politisointi. Kriittisen organisaatiotutkimuksen tavoitteena on laajalti ottaen tutkia organisaatioita ja organisoitumista tavalla, joka ottaa huomioon taloudellisen toiminnan sosiaaliset, poliittiset ja kulttuuriset ehdot ja valtarakenteet (Alvesson ja Willmott 1992). Kriittisyys voidaan siten ymmärtää tietynlaiseksi asenteeksi, jolla tutkimuskentän keskeistä tema-aluetta, talouden ja yhteiskunnan suhteita, lähestytään.

Palazzo ja Scherer (2006; Scherer ja Palazzo 2007) esittävät yritysvastuun tutkimuksen yhdeksi uudeksi (kriittiseksi) suunnaksi Jürgen Habermasin filosofiaan perustuvaa kommunikatiivista lähestymistapaa, jonka mukaan taloudellisen toiminnan poliittinen oikeutus voidaan parhaiten määrittää avoimessa julkisessa keskustelussa. Myös käsillä oleva työ osallistuu yritystoiminnan politisointiin tietyllä tapaa kommunikatiivisesta näkökulmasta, mutta nojaa toisenlaisiin diskurssintutkimuksen perinteisiin: jälkistrukturalistiseen diskurssiteoriaan (Foucault 1972; Laclau ja Mouffe 1985), kulttuurintutkimukseen (Hall 1997) ja kriittiseen diskurssianalyysiin (Fairclough 1989, 1995, 2003).

2.1 Taloustiede, ekonomismi ja egoismi

Yksi vakiintunut, usein myös hallitsevaksi tai hegemoniseksi luonnehdittu tapa jäsentää taloudellista toimintaa ja yhteiskunnallista vastuuta kytkeytyy uusklassiseen taloustieteeseen. Vaikka taloudellisen toiminnan ja yhteiskunnan suhde ei ole uusklassisen talousteorian keskiössä, teoria sisältää kuitenkin oletuksia ja väitteitä esimerkiksi yritystoiminnan tarkoituksesta ja luonteesta sekä kuluttajien ja sijoittajien toimintatavoista ja motiiveista. Tiivistetysti voidaan sanoa, että uusklassisen

talousteorian ytimessä on (kaiken) toiminnan kuvaaminen ja selittäminen yksilöllisinä, odotetun hyödyn maksimointiin perustuvina eli rationaalisina valintoina (Heath 2009; Scott 2000; Hausman 2006).¹

Talousteoriaan perustuvia näkemyksiä yritysvastuusta on kutsuttu *business and society* -tutkimuksessa usein instrumentaaliseksi eli välineelliseksi (Jones 1996; Garriga ja Melé 2004; Scherer ja Palazzo 2007): tällä viitataan tapoihin tarkastella yritysten vastuukäytäntöjä tavalla tai toisella organisaation hyödyn maksimoinnin välineinä. Tässä työssä kutsun taloustieteen perusoletuksiin pohjautuvaa talouden ja vastuun diskurssia yleisemmin **ekonomistiseksi**. Ekonomismia luonnehtivat välineellisyyden lisäksi atomistinen, individualistinen ihmiskäsitys sekä oletus oman edun maksimoinnista toiminnan perusluonteisena ja oikeutettuna motiivina (Shaver 2002; Hausman 2006). Ekonomismia on muualla luonnehdittu rationaliteetiksi, joka selittää yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ilmiöitä taloudellisilla tekijöillä tai (teoreettisen) talouden logiikan mukaan (Ashley 1983). Se tarkastelee sosiaalista toimintaa markkinoiden kaltaisena irrottamalla ilmiöt, esineet ja ideat erityisistä kulttuurisista ja sosiaalisista merkityksistään ja esittämällä ne yksinkertaisessa (hinta)suhteessa toisiinsa. Näin niiden merkitystä ei enää voida arvioida esimerkiksi moraalisisessa mielessä. (Varto 1999.)

Yritysten yhteiskunnallisen vastuun kannalta ekonomismi kiteytyy Milton Friedmanin (1970) tunnettuun väittämään, jonka mukaan yrityksen, tarkemmin sanottuna yritysjohdon, ainoa velvollisuus on tuottaa voittoa osakkeenomistajille. Sitten omistaja-arvo (*shareholder value*) on vakiintunut maailmanlaajuisesti liiketoimintaa jäsentäväksi ja legitimoivaksi periaatteeksi ja käytännöksi, joka on yleistynyt myös Suomessa (Froud ym. 2000: 102–109; Lazonick ja O’Sullivan 2000; Tainio 2006; Ezzamel, Willmott ja Worthington 2008). Omistaja-arvoajattelun mukaan yritys on omistajiensa varallisuuden luomisen väline. Johtajat ja muut työntekijät osallistuvat varallisuuden luontiin sopimus pohjaisesti, sovittua korvausta vastaan; toisin sanoen

¹ Taloustieteen piirissä ovat viime aikoina yleistyneet myös tutkimussuuntaukset, joissa problematisoidaan ja teoretisoidaan rationaalisuuden sosiaalisia ja psykologisia ehtoja (*behavioral economics*) sekä esimerkiksi informaation jakautumista markkinoilla (*information economics*). Nämäkin lähestymistavat perustuvat kuitenkin uusklassisen talousteorian perinteen mukaisesti metodologiseen individualismiin ja eettiseen egoismiin (katso Fine 2001: 11–12).

omistajien ja työntekijöiden väliset suhteet oikeuksineen ja velvolluuksineen sisältyvät kokonaisuudessaan (vapaaehtoiisiin) sopimuksiin (Margolis ja Walsh 2003: 271–272). Vastuu yhteiskunnan toimintaedellytyksistä kuuluu muille yhteiskunnan toimijoille kuin liikeyrityksille, eikä ole yritysten tehtävä kantaa huolta esimerkiksi luonnonympäristöstä tai sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Päinvastoin, resurssien käyttäminen tällaisiin tarkoituksiin – muista kuin puhtaasti välineellisistä, esimerkiksi maineeseen liittyvistä syistä – voidaan tulkita varastamiseksi osakkeenomistajilta (Friedman 1970; Lantos 2002).

Omistaja-arvoajattelun lisäksi ekonomistisina voidaan pitää ajattelu- ja puhetapoja, joissa yritysvastuun käytäntöjä arvioidaan ensisijaisesti yrityksen suorituskyvyn kannalta tai strategisina menestystekijöinä (esim. Porter ja Kramer 2002; Saiia, Carroll ja Buchholtz 2003). Myös sellaisia normatiivisia malleja, joissa vastuukäytännöt määritetään ensisijaisesti yhteisön vaatimusten tai toiveiden perusteella (esim. Carroll 1991), voidaan pitää perusluonteeltaan ekonomistisina (vrt. Joutsenvirta 2006: 252). Niin kutsuttu sidosryhmäteoria (*stakeholder theory*, Freeman 1984), joka pyrkii määrittämään perusteita erilaisten sosiaalisten ryhmien vaatimuksille ja oikeuksille suhteessa liikeyrityksiin ja josta on kehittynyt yksi keskeinen *business and society* -kentän suuntaus, voi sen sijaan pohjautua joko ekonomistiseen ajatteluun tai esimerkiksi etiikan teorioihin (katso esimerkiksi Margolis ja Walsh 2003).

Yksilöiden taloudellisen toiminnan jäsentämisessä ekonomismi tarkoittaa sitä, että esimerkiksi säästämistä, sijoittamista ja kuluttamista analysoidaan, kuvataan tai selitetään odotetun hyödyn maksimointiin perustuvina valintoina. Tämä on vakiintunut ajattelutapa valtavirran kansantaloustieteessä ja rahoitusteoriassa, ja siihen perustuvat monet suositut taloustieteen mallit, kuten säästämisen ja kuluttamisen elinkaarimallit, kysynnän hinta- ja tulojoustomallit, erilaiset yleiset talouden tasapainomallit ja vaikkapa sijoittamisen portfolioteoriat. Ekonomistisina voidaan pitää myös sellaisia tieteellisiä ja arkisia representaatioita, joissa ”eettistä” sijoittamista tai ”reilua” kuluttamista selitetään taloudellisen toimijan hyötyfunktion kautta olettamalla eettisyyden tuottavan taloudelliselle subjektille hyötyä esimerkiksi omaatuntoa rauhoittamalla (esimerkiksi Statman 1999; Mackenzie ja Lewis 1999).

Tiivistäen voidaan sanoa, että ekonomistisen talouden ja vastuun diskurssin perusoletus on, että taloudellinen subjekti – yritys tai yksilö – toimii mekanistisesti hyötyfunktioaan maksimoiden eikä ota huomioon esimerkiksi toimintansa ympäristövaikutuksia, jollei se odota niistä koituvan itselleen taloudellista haittaa tai hyötyä. Ekonomistisen diskurssin moraalijärjestyksen (Katila 2000 ja 2010: 298; Harré 1983) perustana on eettisen egoismin normi (Shaver 2002). Siinä vastuullisuus määrittyy tehokkuudeksi, kustannusten ja hyötyjen jatkuvaksi punnitsemiseksi (Lemke 2001: 199).

Vastuu yhteiskunnan toimintaedellytyksistä ja esimerkiksi sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta kuuluu ekonomistisen ajattelutavan mukaan muille kuin taloudellisille toimijoille, esimerkiksi poliittisille päättäjille. Jos poliitikot haluavat puuttua taloudellisen toiminnan ”ulkoisvaikutuksiin”, nämä vaikutukset on ekonomistisen ajattelutavan mukaan järkevintä sisällyttää yritysten, kuluttajien tai sijoittajien hyötyfunktioihin kustannuksina ja kannustimina; tällöin taloudelliset toimijat ottavat ne huomioon ikään kuin automaattisesti. Yhteiskunnallisen vastuun paikantamisen kannalta ongelman muodostaa kuitenkin se, että ekonomistinen ajattelu pyrkii sulkemaan selityspiiriinsä talouden lisäksi myös muut sosiaalisen alueet, kuten politiikan. Tällöin politiikkakin määrittyy kilpailuksi, jota ohjaa poliitikkojen ja puolueiden oman edun tavoittelu ja tehokkuusajattelu (Lemke 2001; Kantola 2003).

Ekonomistista ajattelua ja taloustieteen perusoletuksia on arvosteltu voimakkaasti sekä taloustieteen piirissä että muilla yhteiskuntatieteen aloilla muun muassa empiirisen selitysvoiman heikkoudesta, epärealistisuudesta, ideologisten lähtökohtien ja implikaatioiden piilottamisesta näennäisen neutraaliin formaaliuteen sekä sosiaalisesti vinouttavista taikka vahingollisista representaatioista ja toiminnan normeista (katso esimerkiksi McCloskey 1986; Ferber ja Nelson 1993; Nelson 1996; Fine 2001). Taloustieteellä ja siihen perustuvilla taloudellisen toiminnan selityksillä ja kuvauksilla on kuitenkin nyky-yhteiskunnassa vahva tieteellinen, poliittinen ja normatiivinen auktoriteettiasema (Stiglitz 2005; Ferraro, Pfeffer ja Sutton 2005; Fourcade 2006).

Tämän aseman voi katsoa ainakin osaksi perustuvan siihen, että taloustieteellä on vakiintuneita kytköksiä muihin yhteiskunnallisiin instituutioihin (katso myös essee 4).

2.2 Moralismi ja yksilön vastuullistaminen

Business and society -tutkimus on jatkuvasti pyrkinyt kehittämään myös ekonomistiselle ajattelulle vaihtoehtoisia tai sitä täydentäviä teorioita yritystoiminnan luonteesta ja yrityksen yhteiskunnallisesta roolista (Margolis ja Walsh 2003). Kentältä voidaankin hahmottaa toinen valtavirta, jota voidaan väljästi kutsua liike-elämän etiikaksi (Marens 2010). Se on valjastanut käyttöönsä taloustieteiden rinnalle tai sijasta erityisesti etiikan teorioita – hyve-etiikkaa, velvollisuusetiikkaa, seurausetiikkaa – ja on usein avoimesti normatiivista eli pyrkii esittämään näkemyksiä siitä, missä määrin ja millä tavoin liikeyritysten tulisi kantaa vastuuta liiketoiminnan (mahdollisista) vaikutuksista ympäristöön, yhteiskuntaan ja eri sidosryhmiin (Carroll 1991; Wood 2000; Garriga ja Melé 2004).

Tämänhetkinen *business and society* -tutkimus kiertyy erityisesti yrityksen yhteiskuntavastuun (*corporate social responsibility, CSR*) käsitteen ympärille (Jones 1996; Marens 2010). Vaikka keskustelu on monimuotoista, yritysvastuututkimusten lähtökohtana on yleensä ajatus, että yritysten tulisi vapaaehtoisesti omaksua omistaja-arvoajattelua laajempi vastuukäsitys ja sen mukaiset vastuukäytännöt (Halme ja Lovio 2004; Marens 2010). Tutkimuksen valtavirtaa voidaan kuvailla yrityskeskeiseksi: eettisesti painottuneissa teorioissa yrityksen yhteiskunnallinen vastuu nähdään pohjimmiltaan ”yrityksen” tai yritysjohton moraaliin perustuvana kysymyksenä. Viime kädessä yritys itse määrittelee arvonsa, eettiset sitoumuksensa ja standardinsa ja siten myös sidosryhmänsä ja velvollisuutensa niitä kohtaan (Garriga ja Melé 2004; Halme ja Lovio 2004; Marens 2010: 17). Kärjistetysti sanoen yritys voi itse päättää, haluaako se olla hyvä yrityskansalainen vai riistofirma. Nykyinen *business and society* -tutkimuksen valtavirta sitoutuu pitkälti ajatukseen yritysvastuun vapaaehtoisuudesta esimerkiksi kansallisen tai kansainvälisen sääntelyn ja valvonnan sijaan.

Tässä työssä kutsun tällaista vapaaehtoista vastuunottoa edellyttävää taloudellisen toiminnan ja yhteiskunnallisen vastuun diskurssia, joka tarjoutuu keskustelussa usein

vastavoimaksi ekonomistiselle diskurssille, **moralistiseksi** diskurssiksi. Se eroaa ekonomisesta talouden ja vastuun diskurssista moraalijärjestyksensä osalta: moralistisessa diskurssissa taloudellinen(kaan) toiminta ei perustu eikä saisi perustua yksinomaan oman edun tavoitteluun vaan siinä tulisi ottaa huomioon myös oman toiminnan vaikutukset muihin. Moralistista diskurssia luonnehtii siten jaetun vastuun normi (Young 2004: 380). Sen mukaan toimijaa voidaan pitää (osa)vastuullisena myös sellaisista vääryydestä, jota hän ei ole itse suoraan aiheuttanut. Vastuusuhte voi syntyä myös välillisesti, rakenteellisten kytkentöjen kautta, kun toimija osallistuu sortoa aiheuttavan järjestelmän – vaikkapa markkinatalouden – toimintaan. Ajattelutavan keskeinen implikaatio on, että ketään ei voida vapauttaa vastuusta; tässä mielessä jaetun vastuun normi eroaa olennaisesti sopimuserustaisesta vastuukäsityksestä (Young 2003).

Moralistinen diskurssi jäsentää yritysvastuukeskustelun lisäksi yleisesti myös keskustelua yksilöiden ja kotitalouksien taloudellisesta toiminnasta. Esimerkiksi monista ”eettistä”, ”vastuullista” tai ”kestävää” sijoitus- ja kulutuskäyttäytymistä käsittelevistä tutkimuksista ja niitä edistämään pyrkivistä poliittisista tai kansalaisliikkeistä voidaan tunnistaa yksilöä vastuullistavia taloudellisen toiminnan selityksiä ja kuvauksia: niissä pohditaan, miten sijoittajat ja kuluttajat voivat päätöksillään ilmaista omia arvojaan ja poliittisia näkemyksiään sekä samalla vaikuttaa yritysten toimintatapoihin ja näin tukea esimerkiksi kotimaista, ekologista tai muuten eettisiä arvojaan vastaavaa yritystoimintaa (katso esimerkiksi Young 2003; Denegri-Knott, Zwick ja Schroeder 2006; Moisander ja Eräranta 2006).

Myös moralistisiin taloudellisen toiminnan representaatioihin kytkeytyy (normatiivisia) oletuksia ihmisten, yritysten ja yhteiskunnan toiminnasta. Moralistisen talouden ja yhteiskunnan suhteiden diskurssin keskiössä on ajatus yhteiskunnallisen vastuun kantamisesta sekä poliittisten ja eettisten arvojen ilmaisemisesta kulutus- ja sijoituspäätösten taikka yrityksen itse määrittelemien vastuukäytäntöjen kautta. Näin siis yritystoiminta, kulutus ja sijoittaminen moralisoidaan ja samalla myös politisoidaan aivan tietyllä tavalla – siten, että politiikka, poliittinen vaikuttaminen, paikantuu yksilöiden ja organisaatioiden valintoihin markkinoilla (Rose 1999 ja 2000; Mouffe

2000). Siten moralistinen talouden ja yhteiskunnan diskurssi perustuu ekonomistisen diskurssin tavoin libertaristiseen yksilön vapautta ja toimijuutta korostavaan ajatteluun (Mouffe 2000 ja 2005; Moisander 2004; Shamir 2008).

Moralistisen diskurssin ansiona voidaan pitää sitä, että se tunnistaa globaalien sosiaalisten ongelmien kompleksisen luonteen ja ”meidän kaikkien” osallisuuden niiden tuottamisessa (Young 2003 ja 2004). Toisaalta vastuullistavien ajattelutapojen ja käytäntöjen on katsottu helposti liioittelevan yksittäisten toimijoiden vaikutusmahdollisuuksia sekä vähättelevän yhteiskunnallisten rakenteiden ja toiminnan kulttuuristen ehtojen merkitystä (Haigh ja Hazelton 2004; Moisander 2004; Moisander ja Eräranta 2006). Liikkeyritysten vastuullistamisen voi lisäksi nähdä siirtävän yhteiskunnallista vastuuta – ja samalla valtaa – pois julkiselta sektorilta ja demokraattisesti valituilta poliittisilta elimiltä (Halme ja Lovio 2004). Yritysvastuu toisin sanoen lisää yritysten poliittista valtaa ilman ääneen lausuttua, demokraattisesti hyväksyttyä poliittista oikeutusta (Mäkinen ja Kourula 2008).

2.3 Diskurssiteoria: talouden ja vastuun politisointi

Muutaman viime vuoden aikana talouden ja yhteiskunnan suhteiden tutkimuksessa on enenevässä määrin arvosteltu valtavirran tutkimuksen (näennäistä) epäpoliittisuutta ja yrityskeskeisyyttä (Crane, Matten ja Moon 2004; Matten ja Crane 2005; Palazzo ja Scherer 2006; Scherer ja Palazzo 2007; Marens 2010). Poliittisesti suuntautuneen yritysvastuututkimuksen keskeinen väite on, että taloudellista toimintaa ei ole mielekästä tarkastella erillisenä tai irrallisena poliittisesta, koska yritysten toimintatavat ja intressit, niille annetut oikeudet ja niille asetetut velvollisuudet vaikuttavat myös muiden yhteiskunnan jäsenten toimintamahdollisuuksiin. Yritysten yhteiskunnallinen rooli tulisikin sen vuoksi tuoda demokraattisen päätöksenteon piiriin ja poliittisen keskustelun kohteeksi (esimerkiksi Sassen 2002; Matten ja Crane 2005; Scherer ja Palazzo 2006; Mäkinen ja Kourula 2008). Tällainen talouden politisoiminen on myös talouskasvun ideologiaa haastavan niin sanotun degrowth-liikkeen yksi keskeinen tavoite (Fournier 2008).

Sekä organisaatiotutkimuksessa että markkinointi- ja kulutustutkimuksessa yhteiskuntakriittinen tutkimus on jo pitkään hyödyntänyt *kulttuurintutkimuksen* ja *diskurssintutkimuksen* ajattelutapoja ja menetelmiä (katso esimerkiksi Alvesson ja Willmott 1992; Alvesson ja Kärreman 2000; Moisander ja Valtonen 2006). Kulttuuris-diskursiivisesti suuntautuneen tutkimuksen keskeinen teoreettinen lähtökohta on, että ihmiset toimivat myös markkinoilla kulttuuristen ja tilanteisten merkitysten, moraalijärjestysten ja sosiaalisten suhteiden varassa – niiden ehdoilla, niitä hyödyntäen ja niihin vaikuttaen eli kulttuuria ja subjektiuksia tuottaen – pikemmin kuin autonomisesti (kiinteitä) preferenssejään tai eettistä orientaatiotaan toteuttaen (esimerkiksi Lunt 1996; Jain ja Joy 1997; Katila 2000 ja 2010; Aitken 2005). Taloudellisenkin toiminnan ja toimijoiden katsotaan toisin sanoen saavan merkityksensä kulttuurisissa käytännöissä (Hall 1997; Miller ja Rose 1997).

Business and society -tutkimuksen kentällä diskurssianalyttiset, merkityksiä ja merkityksellistämistä tarkastelevat lähestymistavat ovat toistaiseksi olleet tutkimuksen marginaalisia. Vielä harvemmassa ovat diskursiivista valtaa tai merkityskamppailua analysoivat kriittiset sekä jälkistrukturalistiseen diskurssiteoriaan perustuvat näkökulmat (ks. kuitenkin Jones 1996; Mark-Ungericht ja Weiskopf 2007). Sen sijaan Jürgen Habermasin diskurssietiikkaan ja kommunikatiivisen toiminnan teoriaan kytkeytyvä yritysten ja yhteiskunnan tutkimus on saanut jalansijaa 2000-luvulla (esim. Reed 2002; Unerman ja Bennett 2004; Smith 2004; de Graaf 2006; Meisenbach 2006).

Guido Palazzo ja Andreas Scherer (2006; Scherer ja Palazzo 2007) valjastavat ”habermasilaisen” kommunikaatioteorian² yrityksen ja yhteiskunnan suhteiden politisoimiseen. Palazzon ja Schererin mukaan jälkimodernissa moniarvoisessa yhteiskunnassa yritystoiminnan moraalinen oikeutus (Suchman 1995) olisi luontevinta määrittää deliberatiivisessa kommunikatiivisessa prosessissa (Habermas 1993) eli sen tulisi perustua jatkuvaan avoimeen dialogiin yritysten ja muiden yhteiskunnan toimijoiden kesken. Yritysten tulisi aktiivisesti perustella toimintaansa ja myös hyväksyä paremmat perustelut, jos sellaisia tulee julkisessa keskustelussa esille.

² Palazzo ja Scherer luonnehtivat lähestymistapaansa sekä diskursiiviseksi (2007) että kommunikatiiviseksi (2006). Tässä työssä varaan diskurssin käsitteen jälkistrukturalistiseen filosofiaan perustuvalle diskurssiteorialle ja kutsun Palazzon ja Schererin lähestymistapaa kommunikatiiviseksi.

Yhteiskunnan puolestaan tulisi tarjota areenoita ja ylläpitää instituutioita, jotka mahdollistavat aktiivisen, moniäänisen julkisen keskustelun. (Palazzo ja Scherer 2006: 79–81.)

Tällainen julkiseen kommunikaatioon ja merkityksenantoon perustuva lähestymistapa on nähdäkseni yleisesti ottaen hedelmällinen yritys irtautua yksilökeskeisestä ajattelusta ja (uudelleen)politisoida taloutta ja yhteiskunnallista vastuuta koskevaa keskustelua. Täsmällisesti sanottuna se siis politisoi yritystoiminnan vaatimalla sen tuomista julkisen keskustelun ja merkityksenannon kohteeksi, demokraattisen oikeuttamisen piiriin.

Kommunikatiivinen lähestymistapa kytkeytyy deliberatiivisen demokratian teoriaperinteeseen, joka ammentaa erityisesti Jürgen Habermasin (1962 ja 1993) kommunikatiivisen järjen ja diskurssietiikan käsitteistä. Deliberaatioteoriaan liittyy kuitenkin myös ongelmia erityisesti jälkistrukturalistisen diskurssiteorian näkökulmasta: sitä on arvosteltu erityisesti samanmielisyyden idealisoinnista ja politiikan konsensualisoimisesta (Billig 1996; Laclau ja Mouffe 2001; Mouffe 2000). Myös Palazzon ja Schererin (2006) malli yritystoiminnan julkisesta oikeutuksesta perustuu oletukseen, jonka mukaan julkiseen keskusteluun osallistuvat yritykset ja muut kansalaiset suuntautuvat toiminnassaan yhteisymmärryksen rakentamiseen ja ovat valmiita muuttamaan näkemyksiään hyvien perustelujen vuoksi. Deliberatiivisen demokratian idea perustuukin ajatukseen, jonka mukaan järkiperustainen argumentointi johtaa lopulta kaikkien hyväksymään lopputulokseen.

Politiikan perusluonne voidaan kuitenkin ymmärtää myös varsin eri tavalla. Chantal Mouffen ja Ernesto Laclaun (Laclau ja Mouffe 1985; Mouffe 1999; 2000, 2005) mukaan poliittisessa on kyse keskenään yhteen sovittamattomien diskurssien kamppailusta. Yleispäteviä rationaalisen argumentoinnin kriteerejä ei voida määrittää, vaan kussakin diskurssissa on omat rationaalisuuden kriteerinsä (myös Foucault 1972). Koska diskurssit lisäksi määrittävät poissulkemisen mekanismien kautta, konsensus ilman poissulkemista on käsitteellinen mahdottomuus (Mouffe 2000 ja 2005; Laclau ja Mouffe 2001).

Kun poliittisen luonne ymmärretään tällä tavalla, (habermasilainen) ihanne konsensukseen pyrkivästä rationaalisesta argumentaatiosta näyttäytyykin varsin epäpoliittisena – tai pikemminkin jälkipoliittisena eli ideologisuutensa kiistävänä taikka antipoliittisena, politiikan vastaisena (Mouffe 2005: 87). Mouffe (1999) esittää yhteiskuntarauhan edellytykseksi konsensuksen sijaan *agonismia*, kiistakamppailua. Demokraattisten instituutioiden ja käytäntöjen keskeinen tehtävä on Mouffen mukaan vihamielisen tai sovittamattoman vastakkaisuuden eli *antagonismin* kesyttäminen vastakkaisuuden tunnustavaksi ja moniarvoisuutta kunnioittavaksi agonismiksi. Tällaista demokratian mallia voidaan kutsua agonistiseksi pluralismiksi eli kiisteleväksi moniarvoisuudeksi (Mouffe 1999).

Laclaun ja Mouffen (1985) diskurssiteorian näkökulmasta tulisi siis tunnustaa ja hyväksyä diskurssien sovittamaton vastakkaisuus ja määrittyminen poissulkemisen mekanismien kautta. Tällöin tiettyjen – esimerkiksi yritystoiminnan tai sijoitusmarkkinoiden – diskurssien hallitseva asema tietyssä ajallis-paikallisessa kontekstissa ymmärretään kiistanalaiseksi ja tilapäiseksi. Kiinnostavaksi kysymykseksi nousee tällöin se, millaiset diskurssit hallitsevat merkityksenantoa talouden ja yhteiskunnan diskursiivisella kentällä, miten diskurssijärjestystä ylläpidetään ja vastustetaan sekä millaisia talouden ja vastuun merkityksiä, subjektiuksia ja toiminnan mahdollisuusehtoja diskurssijärjestys ja siihen liittyvä merkityskamppailu tuottavat. Näitä kysymyksiä tarkastellaan tämän työn osatutkimuksissa.

3 Tutkimusasetelma: diskurssianalyysi teoriana ja metodologiana

Tutkimuskysymykset määriteltiin edellä seuraavasti: Millä tavoin ja missä määrin taloudelliseksi merkityksellistettävään toimintaan liitetään yhteiskunnallisen vastuun merkityksiä globalisoituvassa suomalaisessa yhteiskunnassa? Millainen talouden ja vastuun diskurssijärjestys merkityksellistämisen käytännöissä syntyy ja millaisia implikaatioita sillä on? Vastatakseni kysymyksiin analysoin tässä työssä erilaisia kirjoitettuja tekstejä kriittisen diskurssianalyysin teoreettis-metodologisessa kehyksessä. Tutkimusasetelmani perustuu kolmeen keskeiseen oletukseen:

1. Konkreettiset tekstit ilmentävät jotakin itseään laajempaa tai abstraktimpaa: kulttuurisia merkitysjärjestelmiä (diskursseja) ja merkityksellistämisen käytäntöjä (Foucault 1972; Fairclough 1989, 2003).
2. Diskurssien välinen suhde voidaan ymmärtää kamppailuna merkityksistä (Laclau ja Mouffe 1985).
3. Merkityskamppailulla on kulttuurisia ja poliittisia implikaatioita: siinä tuotetaan toiminnan mahdollisuusehtoja (Foucault 1972; Fairclough 1989).

Diskurssianalyysi voidaan määritellä kulttuurintutkimuksen muodoksi, joka keskittyy erityisesti kielellisiin ja muihin semioottisiin merkityksellistämisen käytäntöihin (Reckwitz 2002: 254). Kokonaisuudessaan kulttuurintutkimus tai kulttuurinen teorisointi (*cultural theories*) puolestaan eroaa esimerkiksi taloustieteellisistä, psykologisista ja sosiologisista teorioista erityisesti siinä mielessä, että kulttuurintutkimus katsoo sosiaalisen todellisuuden ja toiminnan jäsentyvän symbolisten merkitys- ja tietorakenteiden sekä merkityksellistämisen käytäntöjen kautta (Hall 1997). Tutkimuksen tavoitteena on analysoida ja (re)konstruoida näitä merkitysrakenteita ja käytäntöjä, joiden katsotaan luovan mahdollisuusehtoja sosiaaliselle toiminnalle (Reckwitz 2002: 245).

Tämä työ nojaa tarkemmin jälkistrukturalistiseksi (*post-structuralist*) luonnehdittuun diskurssiteoriaan (Foucault 1972; Laclau ja Mouffe 1985) ja tekstilähtöiseen kriittiseen

diskurssianalyysiin (*critical discourse analysis, CDA*, Fairclough 1992, 1995, 2003). Diskurssianalyysia voidaan hahmottaa jatkumona tai kenttänä, jonka toisella laidalla tutkitaan erityisesti merkityksenantoa ja identiteettityötä rajoittavia (jähmeitä) rakenteita ja käytäntöjä, toisella laidalla taas niitä yksilöllisiä ja tilannesidonnaisia tapoja, joilla ihmiset ja yhteisöt käyttävät rakenteita ja käytäntöjä resurssinaan esimerkiksi identiteettien, sosiaalisten suhteiden ja kokemusten rakentamisessa ja ilmaisussa (katso esimerkiksi Phillips ja Jørgensen 2002; Pietikäinen ja Dufva 2006; Pietikäinen ja Mäntynen 2009). Käsillä olevassa tutkimuksessa tutkimuskohteena on ensisijaisesti merkitysten, merkityssuhteiden ja merkityksellistämisen käytäntöjen kulttuurinen repertuaari; vastaavasti kielenkäytön variaatio ja moninaisuus jäävät vähemmälle huomiolle. Tällaista yksilön taka-alastavaa, sosiaalisen toiminnan mahdollisuusehtoihin keskittyvää tutkimusotetta voidaan pitää luonteenomaisena jälkistrukturalistiselle diskurssintutkimukselle ja kriittiselle diskurssianalyysille (Pietikäinen ja Dufva 2006).

Tässä luvussa esittelen ensin lyhyesti jälkistrukturalistisen ajattelun perusteita. Luvussa 3.2 tarkastelen kriittistä diskurssianalyysia tutkimusohjelmana, yhteiskuntakritiikin muotona ja analyttisenä lähestymistapana sekä reflektoin sitä kohtaan esitettyä kritiikkiä. Pyrin kuvaamaan erityisesti sitä, millaista diskurssianalyysia tässä työssä tehdään: mikä on kielitieteen rooli suhteessa muihin tulkinnan resursseihin sekä millaisiin käsityksiin tiedosta ja politiikasta työ sitoutuu. Luvussa 3.3 esitän tiivistetysti tässä työssä käytetyn teoreettis-metodologisen tulkintakehyksen ja keskeiset käsitteet. Luvussa 3.4 pohdin empiirisen aineiston roolia, esittelen käyttämäni aineistot sekä kuvailen lyhyesti osatutkimusten tutkimusotteita ja analyysimenetelmiä.

3.1 Jälkistrukturalistinen diskurssiteoria

Jälkistrukturalismi on tietoa, merkitystä, merkityksenantoa ja subjektin luonnetta koskeva laaja-alainen teoriaperinne, joka yhdistetään usein erityisesti Michel Foucault'n ja Judith Butlerin filosofiaan sekä diskurssintutkimuksessa esimerkiksi Ernesto Laclau ja Chantal Mouffen työhön. Tieteenfilosofiana se hylkää objektiivisuuden ja totuuden vaatimukset ja määrittelee sen sijaan kaiken tiedon näkökulmasidonnaiseksi ja elimellisesti valtaan kietoutuvaksi (Foucault 1972). Jälkistrukturalistinen teoria määrittyy nimensä mukaisesti ensinnäkin suhteessa strukturalismiin. Tieteenfilosofisesti

se määrittäyty lisäksi erontekona niin sanottuun modernistiseen tiedekäsitykseen ja on siten luonteeltaan myös *jälkimoderni*.

Strukturalistisen merkitystä ja merkityksenantoa koskevan teorian mukaan merkit saavat merkityksensä suhteessa toisiinsa erojen järjestelmässä. Strukturalismi kyseenalaistaa siten merkitsijän (merkin muoto), merkityn (käsite) ja tarkoitteen (olio ”todellisuudessa”) välisten suhteiden luonnollisuuden (de Saussure 1983). Jälkistrukturalismi ammentaa tästä merkityskäsityksestä mutta määrittää sitä radikaalisti uudelleen. Se korostaa erityisesti merkitysten vakiintumattomuutta ja merkitysjärjestelmien muuttuvuutta sekä tutkii näiden järjestelmien muotoutumista. Lisäksi jälkistrukturalistinen ajattelu korostaa, että myös puhuva, tutkiva tai tietävä subjekti rakentuu merkitysjärjestelmissä; merkityksiä ja merkitysjärjestelmiä ei toisin sanoen ole mahdollista tarkastella ulkopuolelta eikä niistä voida saada objektiivista tietoa. (Foucault 1972; Laclau ja Mouffe 1985.)

Jälkistrukturalistinen diskurssiteoria perustuu olennaisesti konstruktionistiseen tai *performatiiviseen* sosiaaliantologiaan, jonka mukaan merkityksellistämisen teot eivät heijasta ilmiöiden tai kokemusten todellista luonnetta vaan pikemminkin tuottavat todellisuutta (Butler 1990; Foucault 1972; Laclau ja Mouffe 2001: xiv). Esimerkiksi kielellisen ilmauksen ei siten tulkita vastaavan tai heijastavan mitään kielellistämistä edeltävää tai kielenulkoista asiointilaa tai merkitystä, kuten tosiasiota taikka kirjoittajan tai puhujan ajatuksia tai aikeita. Sen sijaan merkityksellistämisen tekojen ajatellaan osallistuvan niiden objektien ja ilmiöiden rakentamiseen, joita ne ovat kuvaavinaan (Foucault 1972; Butler 1990). Samalla merkityksellistämisen teot ovat ”siirtoja valtapelissä” (Alasuutari 2006: 82), jossa valta on nimeämisen, määrittämisen, normittamisen ja normalisoinnin valtaa (Hall 1997).

Jälkistrukturalistinen diskurssiteoria hylkää ajatuksen autenttisesta, yhtenäisestä ja autonomisesta minä-subjektista ja tarkastelee subjektiutta diskurssissa muotoutuvina asemina, subjektipositioina (Foucault 1972; Laclau ja Mouffe 1985: 114–122; Mouffe 2000: 95–96). Tässä suhteessa jälkistrukturalismi poikkeaa esimerkiksi fenomenologisesta merkitysteoriasta, joka korostaa yksilösubjektin kokemusta ja

merkityksenantoa (Rasche ja Chia 2009). Taloudellisen toiminnan ja yhteiskunnallisen vastuun tutkimuksessa jälkistrukturalistinen subjektikäsitys merkitsee sitä, että yksilön ei voida olettaa edeltävän poliittista ja hegemonisia valtasuhteita, vaan pikemminkin toisin päin (Mouffe 2000: 95). Niinpä ei voida myöskään ajatella, että yhteiskunnallinen vastuu – vastuu ”sosiaalisen yhteistoiminnan poliittisista, taloudellisista ja henkisistä edellytyksistä” (Mäkinen ja Kourula 2008: 96) – paikantuisi yksilöiden tai yritysten vapaaehtoiseen, itsenäisiin valintoihin.

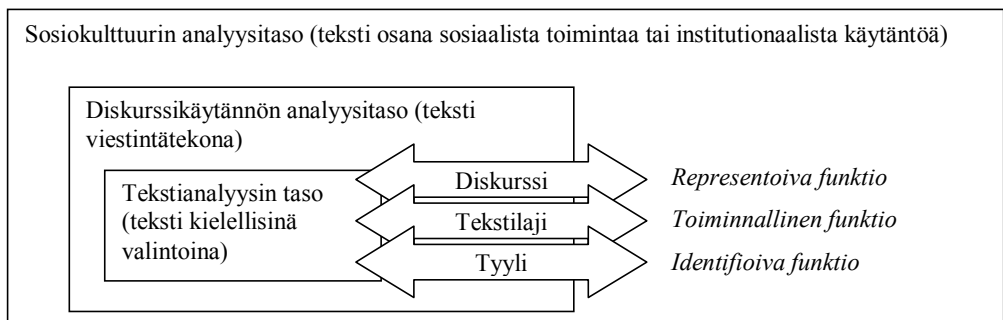
3.2 Kriittinen diskurssianalyysi ja sen kritiikki

Tämän työn empiiriset osatutkimukset kiinnittyvät eri tavoin *kriittisen diskurssianalyysin* tutkimusperinteeseen. Ymmärrän kriittisen diskurssianalyysin ennen muuta tutkimusohjelmaksi ja yhteiskuntakritiikin muodoksi (Fairclough 2003: 191, 202). Yhteiskuntakritiikin kohteena siinä ovat valtasuhteet sekä ihmisten ja ihmisryhmien välistä epätasa-arvoa ylläpitävät ja tuottavat sosiaaliset käytännöt (esim. van Dijk 1993; Fairclough 1995 ja 2003; Meyer 2001; Chouliaraki ja Fairclough 2010). Teoreettisesti kiinnostuksen kohteena on puolestaan erityisesti semioosin dialektinen suhde sosiaalisen todellisuuden muihin ulottuvuuksiin eli se, miten kielenkäyttö ja muut merkityksellistämisen käytännöt yhtäältä heijastavat tai ilmentävät sosiaalisia rakenteita ja valtasuhteita sekä toisaalta osallistuvat niiden rakentamiseen ja muuttamiseen (Fairclough 2001 ja 2005; Chouliaraki ja Fairclough 2010).

Tämän dialektisen suhteen tutkimiseksi kriittisen diskurssianalyysin piirissä on kehitetty ja kokeiltu erilaisia analyttisiä lähestymistapoja, joiden tarkoituksena on kytkeä tekstit ja muut viestintäteot teoreettisesti laajempiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Erilaiset kehykset nostavat analyysin kohteeksi erilaisia tekstien tulkinnan ja tuotannon konteksteja: esimerkiksi historiallisia (Wodak 2001), kognitiivisia (van Dijk 2001; Calsamiglia ja van Dijk 2004) ja aikalaispoliittisia (Fairclough 2000 ja 2006). Norman Faircloughin (1989, 1995, 2003) kolmitasoinen malli (kuva 1) on yksi monilla tieteenaloilla hyödynnetty analyysikehyks. Siinä tekstiä tarkastellaan samanaikaisesti yhtäältä tiettyjen kielellisten valintojen joukkona (tekstin taso), toisaalta tietynlaisena viestintätekona suhteessa toisiin viestintätekoihin (diskurssikäytäntöjen taso) ja kolmanneksi osana tietynlaista sosiaalista toimintaa (sosiokulttuurin taso).

Kolmitasoinen analyysikehys ohjaa nähdäkseni hyödyllisellä tavalla huomion tekstin merkitysten monikerroksisuuteen. Tämän työn osatutkimuksissa olen soveltanut erityisesti Faircloughin (2003) tapaa kytkeä *diskurssin*, *tekstilajin* ja *tyylin* käsitteet – analyttiset kategoriat, joilla on sekä lingvistisiä että sosiaalisia ulottuvuuksia – tekstin *esittäviin*, *toiminnallisiin* ja *identifioiviin* funktioihin. Yksinkertaistetusti Fairclough tarkoittaa diskursseilla ”suhteellisen vakiintuneita” esittämisen eli representaation tapoja, genreillä sosiaalisen toiminnan tapoja ja tyyleillä olemisen ja identifioinnin tapoja (2003: 28). Tällaisia toistuvia, vakiintuneita tapoja voidaan kutsua *käytännöiksi*; käytänkin tässä työssä tavan ja käytännön käsitteitä vaihdellen ja synonyymisesti.

Kuva 1. Kriittisen diskurssianalyysin kolmitasoinen analyysikehys: teksti kielellisenä kokonaisuutena, viestintätekona ja osana sosiaalista toimintaa (Fairclough 1989, 1995, 2003; mukailtu)

Metodologian kritiikkiä

Yhteiskuntakritiikkiä ja tekstianalyysia yhdistävänä lähestymistapana kriittinen diskurssianalyysi tarjoaa erilaisia asioita eri tieteenalojen tutkijoille. Kielentutkijalle Faircloughin kolmitasoinen analyysin perusmalli lupaa periaatteessa mahdollisuuden päästä yksityiskohtaisesta tekstianalyysistä ”ulospäin” kuvaamaan ja arvioimaan sosiokulttuurisia käytäntöjä ja ilmiöitä. Organisaatiotutkijalle tai sosiologille malli puolestaan lupaa joukon erityisesti kielentutkimuksesta peräisin olevia analyttisiä käsitteitä, joiden avulla empiirinen materiaali saadaan puhumaan ja voidaan siten valjastaa vahvistamaan tai havainnollistamaan esimerkiksi tiettyyn teoriaan tai kulttuurisen tietoon pohjautuvia väitteitä. Esimerkiksi organisaatiotutkimuksessa Faircloughin kriittinen diskurssianalyysi on koettu käyttökelpoiseksi lähestymistavaksi,

joka tarjoaa monipuolisen ja teoreettisesti oikeutetun valikoiman analyyttisiä työkaluja (esimerkiksi Kuronen, Tienari & Vaara 2005; Vaara, Tienari ja Laurila 2006; Spicer ja Fleming 2007; Phillips, Sewell ja Jaynes 2008; Leitch ja Palmer 2010).

Tieteidenvälisyyteen pyrkivänä lähestymistapana kriittistä diskurssianalyysia on myös arvosteltu voimakkaasti sekä kielentutkimuksen että yhteiskuntatieteiden näkökulmasta (Haig 2004). Kielitieteen ja kriittisen diskurssianalyysin suhde on kompleksinen. Kriittisen diskurssianalyysin juuret ovat kielitieteessä, erityisesti kriittisessä lingvistiikassa ja systeemis-funktionaalisessa kieliteoriassa, ja yksityiskohtaista kielen analyysia ja kielitieteellisten käsitteiden hyödyntämistä pidetään usein lähestymistavan vahvuutena (Meyer 2001; Fairclough 2003). Toisaalta kriittistä diskurssianalyysia on kuitenkin myös arvosteltu siitä, ettei se pysty riittävän hyvin teoretisoimaan kielenkäytön (rakenteellisten ja sanastovalintojen) kytköksiä sosiaaliin käytäntöihin. Sen on väitetty turvautuvan intuitiivisiin tai ”impressionistisiin” tulkintoihin sekä suostuttelevaan retoriikkaan kuvaillaan näitä kytköksiä erilaisissa empiirisissä konteksteissa. (Widdowson 1998; 2000; Haig 2004: 138.)

Metodologisesti kyse on siitä, miten lingvistisen analyysin avulla voidaan esittää ja perustella väitteitä sosiaalisista ilmiöistä taikka edes merkityksestä tai vuorovaikutuksesta (Widdowson 1998: 142; Jones 2007). Esimerkiksi Peter Jones (2007) kyseenalaistaa voimakkaasti lingvistisen analyysin relevanssin yhteiskunnallisten ilmiöiden ja vuorovaikutuksen tutkimuksessa. Hän käyttää esimerkkinä kysymistä ja vastaamista sosiaalisen vuorovaikutuksen muotona ja toteaa, että ”mikään lingvistinen analyysimenetelmä ei pysty kertomaan, onko tiettyä lausumaa pidettävä kysymyksenä, mitä kysymys koskee, mikä vastaus voisi olla, pitäisikö kysymykseen ylipäänsä vastata ja millä tavoin” (2007: 342). Myös Theo van Leeuwen (2008) problematisoi lingvistisen analyysin aseman kriittisessä diskurssianalyysissa. Koska lingvististen kategorioiden ja yhteiskuntatieteellisten kategorioiden välille ei voida olettaa rakenteellista tai muuta yksioikoista vastaavuutta, kriittisen diskurssianalyysin välineinä olisi van Leeuwenin mukaan mielekkäämpää käyttää ”sosiosemanttisia” eli merkityksen sosiaalista luonnetta kuvaavia kuin lingvistisiä käsitteitä (mt. 23–25).

Kritiikki osuu kriittisen diskurssianalyysin metodologian ytimeen. Myös tämän työn empiirisissä osatutkimuksissa koin siirtymän tekstin muodollisten ominaisuuksien kuvailusta merkitysten ja diskurssien tunnistamiseen ja analyysiin ongelmalliseksi. Oma ratkaisuni tässä työssä oli ”vähemmän lingvistiikkaa, enemmän yhteiskuntateoriaa” (Haig 2004: 145, ks. myös Jones 2007: 343). Toisin sanoen pyrin tuomaan diskurssien analyysiin käsitteitä ja ajattelutapoja esimerkiksi taloustieteestä, yritysten ja yhteiskunnan suhteiden tutkimuksesta, kulttuurisesta kulutustutkimuksesta ja politiikan tutkimuksesta.

Kieli ymmärretään tässä työssä funktionaalisen kielikäsitteen mukaan merkityksellistämisen välineeksi. Vaikka tekstin analyysissä kiinnitetään huomiota kielellistämisen tapoihin (esimerkiksi kielipöytäkirjaan ja tekstin rakenteeseen), varsinaisena analyysin kohteena ovat sosiosemanttiset ilmiöt kuten tekstien funktiot ja efektit (esimerkiksi tietyn oletuksen luonnollistaminen tai toimijakategorian marginalisoiminen). Tällainen kielinäkemys sisältyy myös sellaiseen retoriseen analyysiin, jota tässä työssä käytetään. Retoriikalla ei siten tarkoiteta jonkin todellisemman tai oikeamman kuorutusta, vaan keskeinen väite on aivan päinvastainen: kaikki sosiaalinen, poliittinen ja myös mentaalinen, esimerkiksi halut, asenteet ja tunteet, nähdään pohjimmiltaan retorisenä (Billig 1996; Potter 1996: 106; Laclau 2005: 12).

Tällaista funktionaalista ja todellisuutta konstituoivaa näkemystä kielestä ja retoriikasta on syytä korostaa erityisesti yritysvastuuta koskevan keskustelun kontekstissa. Esimerkiksi Palazzon ja Schererin (2006) kommunikatiivisen yritysvastuun mallin – puhumattakaan taloustieteeseen tai etiikkaan perustuvista teorioista – voi katsoa perustuvan todellisuuden ja representaation taikka materiaallisen ja diskursiivisen (ontologiseen) dualismiin (Laclau ja Mouffe 1985: 108; Willmott 2005: 767). Tällöin tutkimuksessa voidaan arvioida esimerkiksi väitteiden totuudellisuutta ja läpinäkyvyyttä – taikka vastaavasti manipuloivaa tai vääristävää luonnetta – sekä erotella ”vain symbolinen”, diskursiivinen vastuullisuus oikeasta vastuullisuudesta (Palazzo ja Scherer 2006: 82; Scherer ja Palazzo 2007: 1111). Kun sen sijaan diskursiivinen (semioottinen, retorinen) ymmärretään todelliseksi ja tuottavaksi, läpinäkyvyyden idea problematisoituu.

Tiivistäen voidaan todeta, että tutkimukseni soveltaa Faircloughin kolmitasoista analyysikehystä mutta kiistää kielen ensisijaisuuden merkityksen rakentumisessa ja vastaavasti lingvistisen analyysin ensisijaisuuden tekstien tulkinnassa. Toisin sanoen työ irrottautuu sellaisesta oletuksesta, että tekstin merkitysten tunnistaminen välttämättä edellyttäisi lingvististä analyysia (Widdowson 1998: 142; Jones 2007). Tämä ei merkitse sitä, etteikö lingvistiikasta ja kielitieteellisistä käsitteistä voisi olla hyötyä merkitysten analyysissa. Jos kielelliset valinnat (sanasto ja rakenteet) ymmärretään merkityksen osatekijöiksi, kielitiede voi luonnollisesti olla yksi hyödyllinen analyysin resurssi. Tässä tutkimuksessa vastauksia merkityksiä koskeviin kysymyksiin etsitään kuitenkin vähemmän kielen rakenteista ja enemmän – periaatteessa täysin Faircloughin kolmitasoisien analyysikehysten hengessä – tekstin suhteesta muihin teksteihin, sen paikasta informaatiovirrassa ja sen kytköksistä yhteiskunnan instituutioihin ja institutionaalisiin käytäntöihin.

Kontekstien merkitys

Shirley Leitch ja Ian Palmer (2010) arvostelevat organisaatiotutkimuksen piirissä tehtyä kriittistä diskurssianalyysia kontekstin riittämättömästä määrittelystä. Heidän mukaansa kriittistä diskurssianalyysia hyödyntävissä tutkimuksissa ei problematisoida riittävästi tekstin ja erilaisten kontekstien keskinäisiä suhteita. Vastauksena tähän kritiikkiin Lilie Chouliaraki ja Norman Fairclough (2010) huomauttavat, että kriittisessä diskurssianalyysissa tutkimuksen kohteena on lähtökohtaisesti sosiaalisten käytäntöjen ja diskursiivisten käytäntöjen dialektinen, toisiaan konstituiva suhde ja että se, mitä tämän suhteen ulottuvuuksia analyysissa painotetaan, riippuu ennen muuta tutkimustehtävästä. Konteksti on yksi mahdollinen analyytinen käsite, jota voidaan tarvittaessa käyttää kuvaamaan tai selittämään kielellisiä tai muita merkityksellistämisen käytäntöjä (ma. 1215).

Toisaalta koko Faircloughin kolmitasoinen analyysikehys (kuva 1) voidaan ymmärtää kontekstuaalisuuden kuvaukseksi: malli kuvaa, kuinka teksti merkityksellistyy (dialektisessa) suhteessa muihin teksteihin ja sosiokulttuurisiin käytänteisiin. Siten esimerkiksi tekstilaji, diskurssi ja tyyli voidaan ymmärtää kontekstia kuvaaviksi käsitteiksi. Nämä kontekstit puolestaan ovat kriittisessä diskurssianalyysissa sekä

analyysin kohteita että tulkinnan resursseja. Diskurssit, tekstilajit ja tyylit voidaan ymmärtää esimerkiksi eräänlaisiksi ”autoritäärisiksi keskuksiksi” (Blommaert 2007), joihin tekstin tietyt piirteet suuntautuvat tai osoittavat.

Tämän työn keskiössä ovat ennen muuta diskurssit ja niiden väliset suhteet viestintätekojen ja ilmausten konteksteina. Diskursseilla tarkoitan merkitysten, arvojen, oletusten ja tiedon järjestelmiä, joissa ilmiöt, toiminta ja toimijat määrittyvät tai ”objektivoituvat” tietynlaisiksi. Käsitän diskurssit merkityksenannon resursseiksi, jotka mobilisoidaan tai kutsutaan esiin merkityksellistämisen teoissa: lehtitekstissä, verkkokeskustelun kommentissa tai akateemisessa tutkimusraportissa. Diskurssi on siten retorinen yritys kiinnittää hetkeksi yhteen tietyt merkitykset tietyllä tavalla (Laclau ja Mouffe 1985: 112), se on totalisoiva efekti (Laclau ja Mouffe 1985: 139) tai pragmaattiseen tarkoitukseen luotu *illuusio koherenssista*. Voidaan sanoa, että tietty teksti tai ilmaisu herättää diskurssin – tarkemmin sanottuna diskurssin herääminen tai syntyminen on merkityksellistämisen tulos, jossa sekä teksti että tulkinta ovat osallisena (esimerkiksi Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 67).

Tekstejä tarkastellaan eri osatutkimuksissa myös lajikonteksteissaan. Lajikonteksti tulkinnan resurssina tarkoittaa esimerkiksi sen arviointia, missä määrin ja millä tavoin tietyn tekstin voidaan olettaa saavan merkityksensä (vakiintuneen) tekstilajin kuten uutisen tai mainoksen edustajana. Ymmärrän tekstilajin eli genren sosiaalisen toiminnan vakiintuneeksi muodoksi, joka toimii sekä tekstin tuottamisen että tulkinnan resurssina (vrt. Fairclough 2003: 69). Lajikontekstin tarkasteluun liittyy läheisesti myös sen pohtiminen, millaisen sosiaalisen ja institutionaalisen toiminnan osana teksti toimii: voidaanko se tulkita esimerkiksi tiedon jakamiseksi, yhteisön rakentamiseksi, kansalaisyhteiskuntaan osallistumiseksi, poliittisen päätöksen perustelemiseksi taikka tuotteen, palvelun tai ajatuksen myymiseksi (Fairclough 2003: 108–112).

Kolmas keskeinen konteksti tässä työssä on yhteiskunnallinen konteksti. Talouden merkityksellistämistä tarkastellaan eri esseissä suhteessa yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja muutoksiin – tai täsmällisemmin sanottuna niitä koskeviin teorioihin – kuten talouden sijoittajavetoistumiseen (Lazonick ja O’Sullivan 2000; Tainio 2006), konsensus- ja

eetospolitiikkaan (Kantola 2003; Rose 1999 ja 2000), kansalaisuuden ja kansalaisyhteiskunnan murrokseen (Sassen 2002; Young 2003) sekä yrityksen yhteiskunnallisen roolin uudelleenarvointiin (Matten ja Crane 2005; Palazzo & Scherer 2006).

Vuorovaikutuksen tutkimuksessa keskeinen tulkinnan resurssi on myös tilannekonteksti tai tilanteinen lähikonteksti. Sillä tarkoitetaan sitä välitöntä ja tiettyä sosiaalista tilannetta, jonka osa teksti on (esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 31). Erityisesti etnometodologiseen perinteeseen sijoittuvassa vuorovaikutuksen tutkimuksessa kontekstin katsotaan syntyvän osallistujien toiminnassa: relevantteja kontekstipiirteitä ovat ne, joihin osallistujat suuntautuvat toiminnassaan (esim. Raevaara, Ruusuvuori ja Haakana 2001; Fairhurst 2009). Myös kirjoitetun tekstin voidaan ajatella suuntautuvan tietynlaisiin – sekä tuotannon että tulkinnan – tilannekonteksteihin. Tekstiin voi toisin sanoen kirjoittaa ”jälkiä” tai ”vihjeitä” (vrt. Fairclough 1989: 24) tuotannon tilannekontekstista ja toisaalta esimerkiksi lukijasta ja tulkinnan tilanteesta. Teksti siis konstruoi tietynlaiset tilannekontekstit. Tässä työssä tilannekonteksti on keskeinen erityisesti esseessä 4, jonka fokuksessa on tietyn diskurssin uudelleenkontekstualisointi erilaisiin viestinnällisiin tarkoituksiin ja erilaisille yleisöille.

Tieteenfilosofiset sitoumukset

Luvussa 3.1 todettiin, että jälkistrukturalistisessa filosofiassa kaikki tieto ymmärretään tiettyyn diskurssiin kiinnittyväksi ja diskurssissa merkityksellistyväksi (Foucault 1972). Sellaiset vastakkainasettelut kuin tosi–epätosi ja tieteellinen–ideologinen voidaan siten määrittää vain tietyn diskurssin sisällä (Heiskala 1996). Tällainen käsitys tiedosta ja totuudesta on osittain ristiriidassa kriittisen diskurssianalyysin taustaoletusten ja analyysikäytäntöjen kanssa, ja kriittistä diskurssianalyysia onkin arvosteltu tieteenfilosofisten perusteiden epämääräisyydestä ja riittämättömästä eksplikoinnista (Hammersley 1997; Pennycook 2001; Haigh 2004). Kriittisen diskurssianalyysin asemaa kriittisen teorian ja jälkistrukturalistisen diskurssiteorian välisessä jännitteessä kuvataan taulukossa 1.

Taulukko 1. Kolme yhteiskuntakritiikin perinnettä (Pennycook 2001: 5; mukailtu)

	<i>Kriittinen ajattelu</i>	<i>Emansipatorinen modernismi</i>	<i>Problematisoiva käytäntö</i>
<i>Poliittinen kehys</i>	Liberalismi	Uusmarxismi	Feminismi, agonistinen pluralismi
<i>Teoreettinen perusta</i>	Humanismi	Kriittinen teoria	Jälkistrukturalismi
<i>Tavoitteita</i>	Kyseenalaistamistaitojen, kriittisen lukutaidon edistäminen	Ideologian osoittaminen ja siitä vapauttaminen	Diskurssien kartoittaminen, jatkuva kyseenalaistaminen
<i>CDA (Fairclough) —————> ?</i>			

Faircloughin kriittisen diskurssianalyysin – ja laajemmin kriittisen teorian – poliittista tavoitetta voi luonnehtia emansipatoriseksi eli vapauttavaksi (Dean 1994: 3; Pennycook 2001: 5–7). Paljastamalla epätasa-arvoisten valtarakenteiden ja viestintäkäytäntöjen välisiä kytköksiä sekä osoittamalla representaatioiden ideologisen ja (strategisesti) konstruoidun luonteen kriittinen diskurssianalyysi pyrkii vapauttamaan ihmiset näiden kytkösten ja ideologioiden alistavasta vaikutuksesta sekä voimauttamaan ihmisiä kansalaisina ja sosiaalisina toimijoina. Kriittinen diskurssianalyysi myös asettaa tai usein pikemminkin implikoi empiiriselle tutkimukselle modernistiseen tiedekäsitykseen pohjautuvia objektiivisuuden, kriittisen etäisyyden ja arvoneutraaliuden kriteerejä (esimerkiksi Fairclough 1989: 5; Kress 1990: 85). Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka kriittistä diskurssianalyysia määrittää kriittinen, konstruktionistinen ja valtasuhteille herkästynyt asenne (muuta) yhteiskunnallisia tekstejä ja diskursseja kohtaan, se ei useinkaan reflektoi omia tiedon tuotannon ja viestinnän käytäntöjään valtaefektien näkökulmasta (Pennycook 2001: 36, 84).

Jälkistrukturalistisen filosofian ja diskurssiteorian näkökulmasta tällainen yhdistelmä on kestävä. Jälkistrukturalistisen tieteenfilosofian näkökulmasta kaikki totuusväitteet ovat ideologisia siinä mielessä, että tieto on näkökulmasidonnaista, tiettyyn diskurssiin kiinnittyvää. Tästäkin näkökulmasta katsottuna tekstien ja diskurssien analyysillä voi

yhä olla poliittinen tehtävä ja poliittista voimaa. Tavoitteena ei kuitenkaan enää voi olla ihmisten vapauttaminen ideologiasta vaan pikemminkin totuusväitteiden jatkuva kriittinen tarkastelu ja problematisointi. Lisäksi kyseenalaistamisen täytyy ulottua myös tutkimukseen itseensä, sen esittämiin totuusväitteisiin ja tieteen tekemisen käytäntöihin laajemminkin. (Dean 1994; Pennycook 2001: 5–7.)

Sitoutuminen modernistisiin tieteenihanteisiin on altistanut kriittisen diskurssianalyysin myös syytöksille subjektiivisuudesta, ideologisesta vääristyneisyydestä ja tieteen alistamisesta poliittisen toiminnan välineeksi (Hammersley 1997; Widdowson 1998). Kriittistä diskurssianalyysia on arvosteltu muun muassa aineistojen ja esimerkkien tarkoitushakuisesta valitsemisesta ja tulkinnasta (Widdowson 1998; Haig 2004). Jälkistrukturalistinen tieteenfilosofia sen sijaan kiistää lähtökohtaisesti objektiivisen, arvovapaan tutkimuksen ja tulkinnan mahdollisuuden. Tästä näkökulmasta tutkijan tulkinnat ymmärretään väistämättä ”impressionistisiksi” (Widdowson 1998) siinä mielessä, että tutkijan ajatellaan tekevän tulkintansa kulttuurien ja yhteisöjen jäsenenä, merkitysten varassa ja merkitysten kentällä (Hall 1997). Samoin esimerkiksi merkitysten tai diskurssien kuvailu on väistämättä kaunokirjallista eli retorista, vakuuttavaa tai suostuttelevaa siinä mielessä, että diskurssien identifioinnin tavoitteena on ennen muuta rakentaa kiinnostavia ja uskottavia versioita tekstien tarjoamista merkitysaineeksista (Schwandt 2000; Haig 2004).

Jälkistrukturalistiseen tieteenfilosofiaan sitoutuvan tutkimuksen uskottavuus tai valideetti perustuu objektiivisuuden, oikeellisuuden ja osuvuuden kriteerien sijasta tutkimuksen reflektiivisyyteen eli siihen, millä tavoin tutkija asettaa tekemänsä valinnat ja esittämänsä väitteet arvioinnin kohteeksi sekä kirjoittaa näkyviin tutkimuksen tavoitteita ja teoreettis-poliittisia lähtökohtia. Lisäksi tutkimuksen laadun arviointiin kuuluu tutkimuksen tulkitseminen myös tietynlaisena viestintätekonä, tekstinä kontekstissaan. (Schwandt 2000; Moisander ja Valtonen 2006: 25.)

3.3 Tämän tutkimuksen tulkintakehys: merkityksellistämisen käytännöt, diskurssit ja merkityskamppailu

Tekstien tutkimukseen perustuvan diskurssianalyysin keskeinen lähtöoletus on, että tekstit kertovat jostakin tai ilmentävät jotakin – eivät absoluuttisesti itsensä ulkopuolella vaan pikemminkin itsensä ylittävästi. Tässä tutkimuksessa aineistona on kirjoitettuja tekstejä, mutta periaatteessa *tekstillä* voidaan tarkoittaa mitä tahansa merkityksellistämisen tekoa. Diskurssitutkimuksen kohteena ei ole teksti sinänsä eikä myöskään tekstin suhde sitä edeltäviin reaalia maailman ilmiöihin, autenttisiin kokemuksiin tai totuuteen. Analyysin kohteena ovat pikemminkin tekstien funktiot ja seuraukset sekä niiden suhde muihin (mahdollisiin) merkityksellistämisen tekoihin ja tapoihin (Potter 1996: 107). Toisin sanoen tekstin ajatellaan ”ilmentävän” performatiivisesti eli konstruktiiivisesti.

Mitä teksti sitten ilmentää? Tässä tutkimuksessa ajatellaan, että teksteistä on luettavissa *merkityksellistämisen käytäntöjä* (Hall 1997; Fairclough 1995)³, jotka voidaan analyttisesti jaotella maailmaa hahmottaviksi tai esittäviksi representaatiokäytännöiksi, ihmisten välisiä suhteita ja identiteettejä rakentaviksi identifikaatiokäytännöiksi sekä sosiaaliseen toimintaan paikallistuviksi ja niihin suuntautuviksi toimintakäytännöiksi. Jaottelu pohjautuu Faircloughin (2003: 27–36) esittämään *merkitystyyppien* luokitteluun, joka puolestaan pohjautuu M.A.K. Hallidayn (1994) erottelemiin kielen *metafunktioihin*. Käytännön käsitteen etuna on nähdäkseni se, että se sisältää yhtäältä toiston ja vakiintumisen sekä toisaalta myös jouston ja muuttuvuuden merkitysulottuvuuksia. Lisäksi se on perusluonteeltaan sosiaalinen, sosiaaliseen toimintaan kiinnittyvä (Reckwitz 2002; Schatzki 2005).

Representaatiokäytännöillä tarkoitan tässä työssä tapoja rakentaa representaatioita (kuvauksia) maailmasta: käsitteellistää, luokitella, kytkeä, ryhmitellä ja rajata ilmiöitä ja tapahtumia. Tekstin analyysin kautta voidaan tunnistaa merkitysten verkostoja –

³ Fairclough (1995) käyttää käsitettä *discourse practice*. Käytän tässä merkityksellistämisen käytäntöjen (*signifying practices*, esim. Hall 1997) käsitettä, koska Foucault’laisessa diskurssiteoriassa diskursiivisen käytännön tai diskurssikäytännön käsitteellä on nähdäkseni laajempi ja kompleksisempi merkitys kuin merkityksellistämisen käytännöllä tässä työssä.

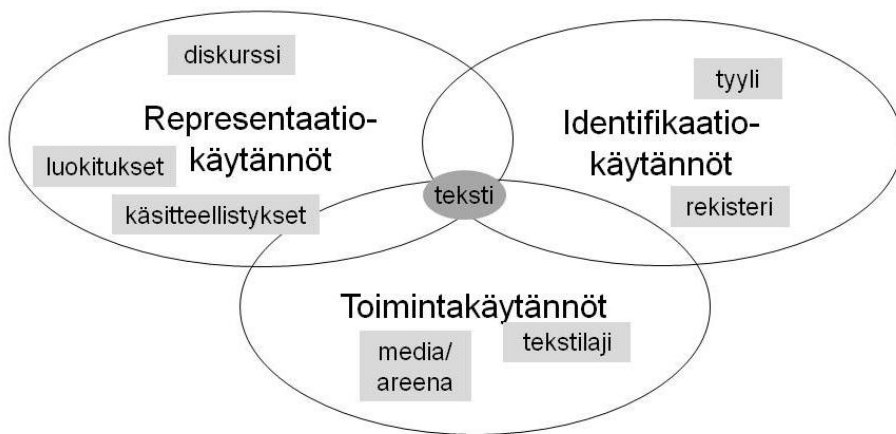
representaatiojärjestelmiä tai merkitysjärjestelmiä eli **diskursseja** (Fairclough 2003: 129–133). Konkreettisissa teksteissä tietty tapahtuma voidaan esimerkiksi nimetä yhtäällä *irtisanomisiksi* ja toisaalla *tulosparannusohjelmaksi* (essee 2); kummankin käsitteen voi tulkita kytkeytyvän edelleen tiettyihin muihin käsitteisiin, luokituksiin ja esimerkiksi arvoväittämiin, joista yhdessä rakentuu tietynlainen yritystoiminnan representaatio. Arvoja ja normeja, joiden mukaan toimintaa ja ilmiöitä arvioidaan ja oikeutetaan tiettyssä diskurssissa, voidaan kutsua diskurssin moraalijärjestykseksi (Katila 2000 ja 2010: 298; Harré 1983). Esimerkiksi tietyn talouden ja vastuun diskurssin moraalijärjestys siis määrittää, mistä asioista ja millaisesta toiminnasta ihmisiä ja instituutioita pidetään selontekovelvollisina (Heritage 1984), millaista oikeutusta toiminnalta vaaditaan tai millaisia oikeutuksia sille hyväksytään.

Representaatiokäytäntöjen analyysin tarkoituksena on tiivistetysti kuvitella ja kuvailla, millaiseen merkitysjärjestelmään tietty teksti tai tekstinosa voisi kuulua. Tämän tutkimuksen keskeinen lähtöoletus on, että eri diskursseissa talous, taloudellinen toiminta ja toimijuus sekä vastuu saavat erilaisia merkityksiä. Empiirisissä osatutkimuksissa tutkitaan tästä näkökulmasta erityisesti sijoittamisen, yritysvastuun, työn ja politiikan merkityksiä.

Yksittäinen teksti voi herättää tietyn diskurssin eri tavoin, monenlaisessa valossa: se saattaa esimerkiksi käyttää tietylle diskurssille tyypillisiä sanoja ja ilmauksia ironisoiden. Tekstin ja diskurssin suhde voi olla konventionaalinen, diskurssin vakautta ylläpitävä, tai se voi olla haastava ja diskurssia heikentävä (Fairclough 1992: 65; Potter 1996: 107). Erilaisia tapoja rakentaa ja ilmaista puhujasubjektin diskurssiivista identiteettiä sekä suhdetta puhuttuun ja (oletus)yleisöön voidaan kuvata **identifikaatiokäytäntöjen** käsitteellä (Fairclough 2003: 27) ja analysoida esimerkiksi tyylin, rekisterin ja retoristen tekniikoiden (Potter 1996) käsittein. Kolmanneksi tekstien voi ajatella ilmentävät myös tietynlaisia tekstin koostamisen, julkaisemisen ja tulkinnan **toimintakäytäntöjä** eli sitä, miten teksti toimii osana laajempaa sosiaalista toimintaa tai institutionaalista käytäntöä. Toimintakäytäntöjä voidaan analysoida esimerkiksi tekstilajin ja intertekstuaalisuuden käsitteiden avulla.

Työn analyysikehyksestä voidaan erottaa kaksi tasoa: edellä esitelty merkityksellistämisen käytännöt ja toiseksi niitä yhteen artikuloivat konkreettiset tekstit (kuva 2). Teksti nähdään siten tiettyjen merkityksellistämisen käytäntöjen risteymänä ja sitä tulkitaan suhteessa niihin tarkastelemalla, kuinka erilaisia resursseja on valjastettu tiettyyn merkityksellistämisen tekoon (vrt. Scollon ja Scollon 2004). Kaavio voidaan ymmärtää myös Faircloughin kolmitasaisen analyysikehyksen (kuva 1) diskurssikäytäntöjen tason uudelleenmuotoiluksi.

Kuva 2. Analyysikehys: teksti merkityksellistämisen käytäntöjen risteymänä

Diskurssien tunnistaminen tietyistä tekstistä merkitsee tässä kehyksessä tulkinnan tai ehdotuksen tekemistä siitä, millaisiin representaatiokäytäntöihin ja -järjestelmiin tietty teksti kytkeytyy eli millaisesta diskurssista käsin se merkityksellistyy kontekstissaan mielekkääksi teoksi. Tällaisia tulkintoja tehdään jatkuvasti niin arkisessa toiminnassa kuin tutkimuksessakin. Tulkinta eli mielen tai merkityksen antaminen tietylle tekstille edellyttää kokonaisen erojen ja samankaltaisuuksien verkoston aktivointia tai käyttöönottoa – toisin sanoen diskurssin ”identifiointia”.

Diskurssien identifiointityössä tulee usein näkyväksi tiettyjen diskurssien välinen dynamiikka ja jännite: yhden tekstin eri ilmaukset tai väitteet voivat näyttäytyä mielekkäinä erilaisista diskursseista käsin. Tässä työssä tarkastelen diskurssien välistä suhdetta Laclau ja Mouffen (1985) tapaan **kamppailuna merkityksistä**. Laclau ja Mouffen mukaan käsitteet, kategoriat ja niiden väliset suhteet ovat avoimia ja vakiintumattomia, ja eri diskurssit pyrkivät jatkuvasti merkityksellistämään ne omalla tavallaan ja kiinnittämään nämä merkitykset. Lopullinen kiinnitys ei onnistu, mutta jokin diskurssi voi väliaikaisesti saavuttaa hallitsevan tai hegemonisen aseman (Laclau ja Mouffe 1985; Willmott 2005).

Merkitysten avoimuus ja diskurssien yhteensopimattomuus tekevät sosiaalisesta läpikotaisin poliittista. Poliittisesti orientoituneen tutkimuksen kannalta olennaista on, että merkityskamppailulla on seurauksia: siinä tuotetaan subjektiuksia, luodaan ja luonnollistetaan kategorioita, arvotetaan asiointiloja ja implikoidaan toiminnan normeja. Toisin sanoen siinä luodaan toiminnan mahdollisuusehtoja (Foucault 1972). Taloudelliseen toiminnan ja vastuun kontekstissa olennainen kysymys on näin ollen se, *millaisia* mahdollisuusehtoja niistä käytävä merkityskamppailu tuottaa.

Diskurssien välisen kamppailun voimasuhteita tietyllä hetkellä voidaan kuvata **diskurssijärjestyksen** (*order of discourse*, Foucault 1972; Fairclough 1989 ja 2001) käsitteellä. Tarkoitan siis tässä työssä diskurssijärjestyksellä esitystä siitä, mitkä diskurssit hallitsevat ja mitkä ovat marginaalisessa tai haastavassa asemassa tietyllä (temaattisella) diskursiivisella kentällä, kuten talouden ja yhteiskunnan suhteiden merkitysalueella, tietyssä ajassa ja paikassa. Diskurssijärjestys voidaan ymmärtää myös (peli)tilanteena agonistisessa poliittisessa kamppailussa, jossa ”ystävällismieliset viholliset” pyrkivät jäsentämään yhteistä symbolista tilaa eri tavoin (Mouffe 2000: 13). Empiiristen osatutkimusten voi tulkita kartoittavan tämän kamppailun ulottuvuuksia, ja johtopäätöksissä esitän niiden perusteella hahmottelemani laajempaa esitystä taloudellisen toiminnan ja vastuun diskurssijärjestyksestä suomalaisessa yhteiskunnassa.

3.4 Aineistot ja menetelmät

Merkityskamppailujen ja diskurssijärjestyksen kuvaamiseksi on nähdäkseni keskeistä tarkastella erityisesti sitä, millä tavoin tietyt merkityksellistämisen käytännöt kytkeytyvät toisiinsa toistuvasti ja pyrkien vakiinnuttamaan näitä kytköksiä (vrt. Blommaert 2007). Kun ensisijaisena kiinnostuksen kohteena ovat diskurssit ja diskurssijärjestys, olennaista on erityisesti tutkia, miten tietyt talouden ja vastuun diskurssit kytkeytyvät toistuvasti esimerkiksi tiettyihin tekstilajeihin ja tyyleihin sekä toisaalta tiettyihin merkityksellistämisen areenoihin. Tässä luvussa esittelen ensin ne merkityksellistämisen areenat, joita eri osatutkimukset käsittelevät, ja keskustelen aineiston roolista tutkimuksessa. Lopuksi kerron lyhyesti, millaiset periaatteet ja tavoitteet ovat ohjanneet käytännön analyysityötä ja analyysivälineiden valintaa osatutkimuksissa.

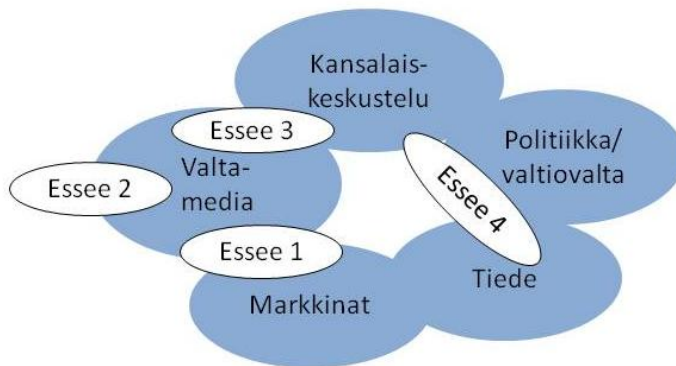
Merkityksellistämisen areenat

Kamppailua taloudellisen toiminnan ja yhteiskunnallisen vastuun merkityksistä käydään erilaisilla yhteiskunnan areenoilla, julkisilla ja yksityisillä. Periaatteessa jokainen merkityksellistämisen teko, kuten kirjoitus, kuva tai ääneen lausuttu sana, osallistuu kulttuuriseen kamppailuun merkityksistä. Tämän tutkimuksen esseissä tarkastellaan erityisesti julkisia, institutionaalisia merkityksellistämisen areenoita: Miten talouden ja vastuun merkityksistä kamppaillaan tai neuvotellaan uutismediassa, kansalaiskeskustelussa, tieteessä, politiikassa ja markkinoilla sekä niiden rajapinnoilla? Miten nämä instituutiot osallistuvat taloutta ja vastuuta koskevan diskurssijärjestyksen määrittelyyn? (Kuva 3.)

Käytän eri esseissä aineistona mediatekstejä (televisiosta, sanomalehdistä ja Internetistä), asiantuntijaraportteja ja painettua tiedotusmateriaalia. Valtamedian eli institutionalisoituneen uutismedian (suuret sanomalehdet ja televisiokanavat) tekstejä on aineistona useassa tämän työn esseessä. Tämä painotus juontaa juurensa kiinnostukseeni tiettyssä kulttuurissa vakiintuneita, laajalle levinneitä ja luonnollistuneita merkityksiä kohtaan. Uutismedialla on väitetty olevan yhteiskunnallisessa keskustelussa erityisen tärkeä rooli kansallisyhteisön ja sen jaettujen merkitysten rakentajana (Fowler 1991;

Hall 1997; Pietikäinen 2003). Toisaalta valtamedian voi katsoa edustavan jälkimodernissa yhteiskunnassa myös verrattain ”vanhanaikaista” monoliittista tai universalistista ajattelutapaa, joka helposti sivuuttaa kulttuuri(e)n, elämäntapojen ja identiteettien moninaisuuden ja asettaa kansalaiset ulkopuolisen yleisön asemaan (Hujanen ja Pietikäinen 2004; Pietikäinen 2008: 173–174).

Kuva 3. Merkityksellistämisen areenat, joita eri esseissä tarkastellaan

Tässä tutkimuksessa valtamedian tekstit eivät ole tutkimusaineistona ainoastaan tai ensisijaisesti oletetun vaikutusvaltansa takia. Nähdäkseni valtamedian tekstien käyttökelpoisuus kulttuurintutkimuksen aineistona perustuu ensisijaisesti siihen, että näiden medioiden olemassaolon oikeutus (erityisesti YLE) ja ansaintalogiikka (kaupalliset mediat) perustuvat laajan ja kirjavan yleisön palvelemiseen ja niiden voidaan sen vuoksi olettaa suosivan suhteellisen laajasti hyväksytyjä näkökulmia, sanastoja ja tyylejä. Tämän periaatteen voidaan nähdäkseni olettaa määrittävän – usein implisiittisesti – sisällön tuotannon käytäntöjä ainakin päätelevisiokanavilla ja kansallista levikkiä tavoittelevilla sanomalehdillä.

Tutkimuksessa omaksutaan kulttuurintutkimuksen (Hall 1997) näkemys, jonka mukaan median sisältöjä ja näkökulmia ei arvioida sen paremmin ulkoisen todellisuuden heijastuksina kuin journalistien tietoisina, tavoitteellisina valintoinakaan, vaan ennen muuta kulttuuristen merkitysten ja merkityksellistämisen käytäntöjen ilmentäjinä,

uusintajina ja haastajina. Essee 1 tarkastelee tästä näkökulmasta sijoitusmarkkinoiden ja sijoittamisen representaatioita. Aineistona on sekä valtamedian (sanomalehdet ja televisio) uutistekstejä että rahoitusmarkkinoiden toimijoiden tuottamia markkinoivia tekstejä. Tutkimus tarkastelee erityisesti sellaisia sijoitusmarkkinoiden merkityksiä ja merkityksellistämisen käytäntöjä, joista molemmat tekstilajit ammentavat ja joita voidaan siten pitää laajalti hyväksytyinä ja vakiintuneina. Essee 2 puolestaan keskittyy yksinomaan valtamediaan: siinä tarkastellaan kahden suomalaisen sanomalehden representaatiokäytäntöjä niiden raportoidessa tehtaiden lakkauttamisesta ja tuotannon siirtämisestä ulkomaille. Esseessä analysoidaan erityisesti representaatioihin kytkeytyviä yritys vastuun, työn ja politiikan merkityksiä.

Siinä kun journalistinen valtamedia tarjoaa näkymiä laajalti hyväksytyihin ja vakiintuneisiin kulttuurisiin merkityksiin, Internetissä ja muussa sosiaalisessa mediassa esillä on pirstaleinen merkitysten moninaisuus. Esseessä 3 vertaillaan painettua uutismediaa (sanomalehteä) ja verkkokeskustelua erilaisina merkityskamppailun ja poliittisen osallistumisen areenoina. Tutkimme, miten uutisjournalismille ja verkkokeskustelulle ominaiset ilmaisutavat ja retoriset keinot kytkeytyvät erilaisiin talouden ja vastuun diskursseihin sekä miten ne edistävät tai estävät merkityskamppailua ja diskurssien moninaisuutta.

Myös essee 4 sivuaa kansalaiskeskustelun teemaa. Siinä tutkitaan (talous)tieteen asemaa merkitysten tuottajana politiikan kontekstissa sekä kansalaiskeskustelun mahdollisuuksia ja roolia sellaisessa poliittisessa ympäristössä, jossa (talous)tieteelliselle tiedolle ja asiantuntijuudelle annetaan ensisijainen asioiden määrittelyoikeus. Aineistona on kansallisesti merkittävään poliittiseen päätökseen (Suomen EMU-jäsenyys) liittyviä raportteja ja kansalaisille suunnattua tiedotusmateriaalia.

Aineiston roolista ja tutkimusotteesta

Tässä työssä tarkoitan analyysimenetelmillä konkreettisia empiirisen aineiston kanssa työskentelyn tapoja: miten tekstejä valitaan aineistoksi, miten tekstejä luetaan, mitä niistä etsitään, miten löydöksiä jäsennetään ja ryhmitellään, millaisten teoreettisten

käsitteiden kautta niitä tulkitaan. Toisin sanoen: miten tekstit saadaan kertomaan jotakin merkityksellistämisen käytännöistä ja diskursseista. Laadullisessa, tulkitsevassa tutkimuksessa analyysiprosessi ei ole suoraviivainen eikä yleensä etene tarkasti ennalta laaditun suunnitelman mukaisesti. Prosessi on pikemminkin toisteinen ja hermeneuttinen: aineiston jäsentelyyn ja kuvaamiseen kokeillaan erilaisia teoreettisia käsitteitä, joiden valossa tutkimusilmiö näyttäytyy aina erilaisena. Itse asiassa tämä on laadullisen tutkimuksen perus”menetelmä”; sen tarkoituksena on löytää tai luoda teoreettisia käsitteitä, joiden kautta aineisto voidaan valjastaa kertomaan jotakin tutkimuskysymyksestä. (Moisander ja Valtonen 2006; Alasuutari 2006.)

Alvessonin ja Kärremanin (2007: 1266) mukaan empiirinen materiaali voidaan kaiken kaikkiaan nähdä keskustelukumppanina, jonka kanssa käytävä dialogi auttaa problematisoimaan ja haastamaan olemassa olevia ajattelu- ja puhetapoja. Laclau ja Mouffen hengessä voitaisiin myös ajatella, että empiirinen materiaali on *kiistakumppani*, joka ei rakentavasti kannusta problematisointiin vaan pikemminkin ärsyttää siihen – esittelemällä merkityksiään näennäisen kiinnittyneinä, vakaina ja luonnollisina. Sanat ”materiaali” ja ”aineisto” sopivat nähdäkseni hyvin konstruktionistiseen tutkimusotteeseen: niiden pohjalta nimenomaan konstruoidaan, ei niinkään löydetä tai tunnisteta, diskursseja ja käytäntöjä.

Tämän työn kaikissa osatutkimuksissa pyrimme siis ennen kaikkea esittämään teksteille sellaisia tulkintoja tai luentoja, jotka avaisivat niihin uudenlaisia kiinnostavia näkökulmia. Aineistojen tulkinnan ja kuvailun avuksi tuomme käsitteitä ja ajatuksia ensinnäkin diskurssianalyysin kirjallisuudesta (erityisesti Fairclough 1989, 1995, 2003; Laclau ja Mouffe 1985; Potter 1996). Toiseksi hyödynnämme temaattisesti läheisiä yhteiskuntatieteiden ja liiketaloustieteiden teorioita, ideoita ja käsitteitä: taloustieteen, kulutustutkimuksen, yritysten ja yhteiskunnan suhteiden tutkimuksen, politiikan tutkimuksen ja tieteen viestinnän käsitteitä. Kussakin esseessä kuvataan tarkemmin, mitä käsitteitä niissä on hyödynnetty.

Esseissä 1 ja 2 lähtökohtana on melko perinteinen faircloughilainen diskurssianalyysi ja sen taustalla oleva systeemis-funktionaalinen kieliteoria (Halliday 1994).

Analyysikehys on näissä esseissä viritetty siten, että huomio kiinnittyy ensisijaisesti representaatiokäytäntöihin: Millaisena tietty yhteiskunnallinen tapahtuma tai ilmiö esitetään? Miten teksteissä esitetään sosiaalisia toimijoita? Millaisia subjektiasemia diskurssit tuottavat? Millaisiin oletuksiin yhteiskunnasta ja taloudesta representaatiot kiinnittyvät? Esseissä 3 ja 4 huomiota suunnataan enemmän myös identifikaatio- ja toimintakäytäntöihin. Tekstejä tarkastellaan niissä selvemmin sosiaalisena toimintana, jäsenytneenä tekemisenä, jolle esimerkiksi merkityksellistämisen areenat, viestinnälliset tehtävät ja kulttuuriset konventiot asettavat mahdollistavia ja ohjaavia ehtoja.

Siinä kun representaatioiden ja diskurssien erittely esseissä 1 ja 2 tuo esiin merkityksen variaatioita pysäytyskuvana, esseissä 3 ja 4 huomio kohdistuu myös merkitysten dynaamisuuteen ja merkityksellistämisen prosesseihin. Esseessä 3 merkityksen dynaamisuutta tarkastellaan nostamalla analyysin keskiöön yritysten ja yhteiskunnan merkityskentän keskeisiä toimijakategorioita koskeva merkityskamppailu Laclau ja Mouffen (1985) diskurssiteorian näkökulmasta. Retorinen analyysi (Potter 1996) tuo analyysiin strategisen ulottuvuuden: lausumia analysoidaan siltä kannalta, miten ne yhtäältä rakentavat omaa uskottavuuttaan ja toisaalta horjuttavat toisten lausumien mielekkyyttä tai relevanssia esimerkiksi ironian kautta. Potterin retorinen lähestymistapa ohjaa huomion siihen, millaisia vuorovaikutusstrategioita ja -taktiikoita erilaiset lausumat ja tekstit toteuttavat; taustalla on oletus, että ihmiset tulkitsevat toistensa puhetta tavoitteiden tai strategisuuden näkökulmasta eli että strategisuus on keskeinen tulkinnan kehys. Tämä näkökulma on keskeinen myös esseessä 4, jossa aineistosta abstrahoidaan retorisia strategioita eli tiettyihin toimijakategorioihin ja tavoitteisiin kietoutuvia merkityksellistämisen käytäntöjä.

Tutkimuksen metodisen otteen voi tiivistää siten, että kaikissa empiirisissä tutkimuksissa pyritään erittelemään teksteistä sosiosemanttisia eli sosiaaliseen merkitykseen liittyviä ilmiöitä: taloudellisten ja yhteiskunnallisten toimijoiden ja toiminnan luokituksia, nimeämisiä ja hierarkioita; toiminnan ja tiedon oikeuttamisen tapoja ja periaatteita; ilmaisun genresidonnaisia konventioita. Niitä tulkitaan diskurssien ilmentäjinä sekä merkityskamppailun kohteina ja välineinä. Diskursseja ja käytäntöjä kuvaillaan ja arvioidaan erityisesti sen perusteella, millaisia mahdollisuusehtoja ne

tuottavat taloudelliselle toiminnalle ja yhteiskunnallisen vastuun kantamiselle taloudellisessa toiminnassa.

Tässä työssä ja sen eri esseissä näkyy jälkiä sekä modernista että jälkimodernista tavasta ymmärtää kriittisyys, poliittisuus ja analyysi (ks. luku 3.2 ja taulukko 1). Aloitin työn perinteisessä kriittisen diskurssianalyysin kehyksessä jokseenkin emansipatorisin tavoittein. Työn edetessä olen sitoutunut voimakkaammin jälkistrukturalistiseen tiedekäsitykseen. Tuloksena on rakennelma, jossa yksittäisten esseiden kysymyksenasettelu ja analyysi paikantuvat kenties melko pitkälti perinteiseen kriittisen diskurssianalyysin kehykseen, kun taas tässä johdantoluvussa niitä tulkitaan uudelleen jälkistrukturalistisessa kehyksessä.

Työstä voidaan näin ollen tunnistaa metodologinen pyrkimys muokata kriittistä diskurssianalyysia – tutkimusohjelmana, yhteiskuntakritiikin muotona ja talouden diskurssien analyysikehyksenä – jälkistrukturalistiseen ajatteluun paremmin sopivaksi. Tutkimus voidaan tulkita askeleeksi kohti sellaista kriittistä merkityksellistämisen tekojen (tekstien) analyysikehystä, joka pyrkii säilyttämään kriittisen diskurssianalyysin alkuperäisen vallan ja alistamisen käytäntöjen tutkimustehtävän sekä perusajatuksen tekstin kolmesta analyysitasosta mutta joka sitoutuu ja tukeutuu entistä selvemmin jälkistrukturalistiseen tieteenfilosofiaan, agonistiseen näkemykseen politiikasta ja relevantteihin ”keskitason” (*middle range*) teorioihin tekstien tulkinnan resursseina.

4 Esseiden kuvaukset

Tämän väitöstutkimuksen toinen osa koostuu neljästä englanninkielisestä esseestä. Tässä luvussa esitän esseiden tiivistelmät ja kuvailen lyhyesti kunkin esseen tutkimuspolkua. Pohdin, millaiset tekijät ovat kenties motivoineet tutkimusta, ohjanneet aineiston valintaa, määrittäneet tapaa analysoida aineistoa sekä vaikuttaneet tapaan raportoida analyysiprosessista ja löydöksistä eri esseissä. Toivon kertomusten luovan koherenssia erilaisiin tieteellisiin keskusteluihin kiinnittyvien esseiden välille sekä auttavan lukijaa huomaamaan ja arvioimaan esseissä tehtyjä valintoja.

Tutkimuskertomuksia voi pitää tulkitsevalle tutkimukselle luontevana reflektiona. Toisin kuin esimerkiksi positivistisessa tutkimusperinteessä, jälkistrukturalistisessa kulttuurin- tai diskurssintutkimuksessa ei ole mielekästä esittää tutkimustuloksia tutkijasta riippumattomina totuusväitteinä (Hardy ja Clegg 1997). Tarkoitukseni ei siten ole esittää myöskään alla olevia kertomuksia läpinäkyvinä kuvauksina tutkimusprosessien kulusta; pikemminkin ne voi tulkita yrityksiä kontekstualisoida osatutkimusten tutkimusasetelmat, -kysymykset ja -tulokset uudelleen osaksi väitöskirjan kokonaisuutta niiden teoreettisten ja käsitteellisten linssien kautta, jotka työn loppuvaiheessa ovat käytettävissäni.

Essee 1: Everyday discourses of stock market investing: Searching for investor power and responsibility

(Osakesijoittamisen arkiset diskurssit: Sijoittajien valtaa ja vastuuta etsimässä)

Heidi Hirsto

Hyväksytty julkaistavaksi *Consumption Markets & Culture* -lehdessä. Käsikirjoitus valmistunut 8/2009, julkaistaan 2011.

Tiivistelmä

Viimeaikaiset rahoitusmarkkinoiden kriisit ovat herättäneet keskustelua sijoittamiseen liittyvistä eettisistä ulottuvuuksista, yhteiskunnallisista seurauksista sekä eri markkinatoimijoiden oikeuksista ja vastuista. Yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi on noussut sijoitustuotteiden ja -palvelujen kuluttajan rooli. Rahoituskriisien on katsottu esimerkiksi osoittavan, että kuluttajat tarvitsevat rahoitusmarkkinoilla enemmän ja parempaa tietoa pystyäkseen tekemään järkeviä ja vastuullisia sijoitus- ja säästämispäätöksiä.

Tässä artikkelissa rahoitusmarkkinoiden käytäntöjä tarkastellaan kulttuurisen kulutustutkimuksen ja diskurssianalyysin näkökulmasta. Tästä näkökulmasta vaatimus markkinoiden läpinäkyvyydestä problematisoituu, sillä sen voi nähdä perustuvan yhtäältä individualistiseen rationaalisen valinnan teoriaan ja toisaalta yksinkertaistavaan näkemykseen informaatiosta. Samalla se jättää huomiotta kulttuuriset merkitysjärjestelmät, joiden varassa rahoituspalvelujen tuottajat ja kuluttajat toimivat.

Artikkelissa lähestytään rahoitusmarkkinoiden käytäntöjen vastuullisuutta toisenlaisesta näkökulmasta, tutkimalla tiedostavan ja vastuullisen sijoittamisen diskursiivisia mahdollisuusehtoja. Näin tutkimus kiinnittyy rahoitusmarkkinoiden sosiologisen ja kulttuurisen tutkimuksen (de Goede 2005; Aitken 2005) sekä kulttuurisen kulutustutkimuksen (Zwick ja Dholakia 2006; Zwick, Denegri-Knott ja Schroeder 2007) risteykseen. Media- ja markkinointitekstien kriittisen diskurssianalyysin (Fairclough 1995 ja 2003) kautta tarkastellaan, millaisia merkityksiä sijoittamiselle ja osakemarkkinoille rakentuu erilaisissa sijoittamisen diskursseissa: millaisia toimija-

asemia diskurssit tuottavat sijoituspalvelujen kuluttajille ja miten niissä artikuloidaan sijoittamiseen liittyvän vallan ja vastuun merkityksiä.

Tutkimus osoittaa, että tiedotusvälineet ja rahoituslaitokset tuottavat sijoittamiselle rutiininomaisesti ekonomisia merkityksiä. Artikkelissa tunnistetaan ja kuvaillaan neljä osakesijoittamisen diskurssia: markkinamekanismin, markkinapsykologian, markkinoille osallistumisen ja markkina-asiantuntijuuden diskurssit. Artikkelin osoittaa, kuinka sijoittaminen merkityksellistyy kaikissa diskursseissa yksilölliseksi varainhallinnan projektiksi, jolla ei ole laajempaa sosiaalista tai poliittista merkitystä. Yritysten tehtäväksi näissä diskursseissa määrittyy arvon tuottaminen osakkeenomistajille.

Johtopäätöksissä esitän, että ekonomistiset sijoittamisen diskurssit tuottavat kuluttaja-sijoittajalle kapean ja voimattoman toimija-aseman eivätkä kannusta kuluttajia pohtimaan sijoittamiseen liittyviä valta- ja vastuukysymyksiä. Vakiintuneiden esitystapojen voi väittää epäpolitisovan ja epäsosialisoivan osakemarkkinat eli riisuvan markkinat ja sijoitustoiminnan niiden poliittisista, yhteiskunnallisista ja sosiaalisista merkityksistä. Tulosten keskeinen poliittinen implikaatio on, että ekonomististen diskurssien jatkuva läsnäolo saattaa heikentää sijoittamisvalintoihin liittyvää sosiaalista tietoisuutta ja ylläpitää yhteiskunnallisesti kestävämpiä markkinakäytäntöjä.

Tutkimusprosessista

Koko käsillä olevaa väitöstutkimusta motivoi alkujaan kiinnostus tiedotusvälineiden päivittäistä pörssiraportointia kohtaan. Tuntui oudolta, että yritysten arvo saattoi vaihdella päivittäin ja että tästä vaihtelusta raportoitiin tiedotusvälineissä kuin se olisi aivan luonnollista. Lähdin siis tutkimaan, millaisia käsityksiä osakesijoittamisesta ja sijoittajista pörssiutisiin kirjoittuu. Minua kiinnosti erityisesti niin sanotulle tavalliselle, sijoitusasioihin perehtymättömälle kansalaiselle välittyvä sijoitusmarkkinoiden kuva, ja valitsin sen mukaisesti aineistoksi pörssiraportteja television talousuutisista ja yleissanomalehdistä. Jälkikäteen voi arvioida, että alkujaan merkityksellisin itse sijoittamista ja yritystoimintaa toisenlaisesta diskurssista käsin

kuin pörssiutiset, jolloin pörssiutisia jäsentävä diskurssi näyttäytyi minulle vieraana ja kiinnostavana ”mysteerinä” (Alvesson ja Kärreman 2007).

Tutkimusta aloittaessani olin perehtynyt kielitieteellisesti suuntautuneeseen, erityisesti systeemis-funktionaaliseen kieliteoriasta ammentavaan tekstin- ja diskurssintutkimuksen perinteeseen. Sen mukaisesti tein yksityiskohtaista analyysia esimerkiksi tekstien sisältämistä prosessityypeistä eli siitä, millaista toimintaa tekstit kuvaavat (Halliday 1994). Analyysin kuluessa alkoi kuitenkin vaikuttaa siltä, että pörssiraporttien niukassa ilmaisussa oli enemmän implisiittistä kuin eksplisiittistä sanomaa. Kriittiseen diskurssianalyysiin kuuluu periaatteessa keskeisenä osana myös implisiittisten eli poissaolevien merkitysten tutkailu (Fairclough 2003), mutta ongelmana on, että niitä on vaikeaa analysoida tekstintutkimuksen menetelmin. Olin kiinnostunut erityisesti siitä, millaiseksi sijoittamisen motiivit ja tavoitteet rakentuvat teksteissä, mutta pystyin vain toteamaan niiden jäävän pitkälti implisiittisiksi.

Päädyn sen vuoksi laajentamaan aineistoa ja tarkastelemaan pörssiutisten lisäksi myös sijoitusrahastoja esitteleviä ja markkinoivia tekstejä suomalaisten pankkien verkkosivuilta. Markkinoivissa teksteissä sijoittamisen motiivit ja tavoitteet olivat eksplisiittisemmin läsnä ja helpommin analysoitavissa. Tällainen ”tarkoitushakuinen” aineiston koostaminen tai tuottaminen sopii nähdäkseni luontevasti laadulliseen tutkimukseen, jossa empiirisen materiaalin ensisijainen tehtävä on toimia teoretisointia ja uudenlaisia tulkintoja inspiroivana resurssina (Alvesson ja Kärreman 2007).

Aineiston täydentämisen lisäksi hain lisävoimaa tekstien tulkintaan sijoittamista ja sijoitusmarkkinoita koskevasta tutkimuksesta: sijoituskäyttäytymisen tutkimuksesta (*behavioral finance*), rahoitusmarkkinoiden (mikro)sosiologisista ja genealogisista analyyseistä (*social studies of finance*), vastuullisen sijoittamisen (*ethical investment*, *socially responsible investment*) tutkimuksesta sekä kulttuurisesta kulutustutkimuksesta (*cultural consumer research*). Nämä tutkimukset tarjosivat käsitteitä ja teoreettisia linssejä, joiden kautta oli mahdollista tehdä tulkintoja myös tekstejä jäsentävistä taustaoletuksista.

Koska tutkimus oli erittäin voimakkaasti aineistolähtöinen ja koska nojasin tulkinnassa hyvin erilaisiin tutkimusperinteisiin, tulosten kytkeminen relevanttiin liiketalous- tai yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun ei ollut ongelmatonta. Kiinnitin työn lopullisesti kulutustutkimuksen kenttään vasta projektin loppuvaiheessa, ja näkökulma vahvistui edelleen *Consumption, Markets & Culture* -lehden arviointiprosessin aikana. Artikkelin valmistuminen keskelle vuosien 2008–2009 luottokriisiä vaikutti osaltaan siihen, että nostin keskiöön sijoittamisen yhteiskunnalliset mahdollisuusehdot, seuraukset ja vastuullisuuden.

Artikkelin muokkaaminen kulttuurisen kulutustutkimuksen keskusteluun sopivaksi merkitsi myös sitä, että tekstintutkimuksellinen näkökulma jäi lopulta melko ohueksi. Esimerkiksi tekstilajin käsitteen kautta olisi mahdollisesti voinut syventää ymmärrystä siitä, miten vakiintuneet merkityksellistämisen käytännöt kietoutuvat tietynlaisiin diskursseihin ja representaatioihin. Erityisesti pörssiraporteissa tekstilajin vakiintunut rakenne ja ilmaisutavat näyttäisivät kytkeytyvän kiinteästi sijoitusmarkkinoiden ”mekanistiseen” representaatioon ja ekonomistiseen sijoittamisen diskurssiin.

Essee 2: Restructuring responsibility: Globalist articulations of business-society relations

(Vastuun uudelleenjärjestely: Talouden ja yhteiskunnan suhteiden globalistisia artikulaatioita)

Heidi Hirsto ja Johanna Moisander

Tulossa kirjassa *Globalization from the Finnish Experience*, toim. Risto Tainio, Susan Meriläinen ja Jukka Mäkinen. Esseen käsikirjoitus valmistunut 1/2010.

Tiivistelmä

Talouden ja yhteiskunnan väliset suhteet ovat murroksessa sekä maailmanlaajuisesti että suomalaisessa yhteiskunnassa (Beck 1999; Matten ja Crane 2005; Tainio 2006; Mäkinen ja Kourula 2008). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on syventää ymmärrystä tästä murroksesta tunnistamalla diskursseja, jotka jäsentävät yrityksen yhteiskunnallisen roolin representaatioita, sekä identifioimalla näihin diskursseihin ja representaatioihin liittyviä jännitteitä ja poliittisia implikaatioita.

Esseessä tarkastellaan, miten yritysten ja muiden yhteiskunnan toimijoiden rooleista ja vastuista neuvotellaan yritysjärjestelyä käsittelevässä mediakeskustelussa. Tapauksena on matkapuhelinalan sopimusvalmistaja Perloksen ilmoitus yrityksen suomalaisten tehtaiden sulkemisesta ja laajoista irtisanomisista tammikuussa 2007. Tapaus sai suomalaisessa lehdistössä erilaisia tulkintoja, joita analysoimme tässä esseessä kulttuurisena neuvotteluna yrityksen ja yhteiskunnan suhteista. Lähtökohtana on oletus, että kun yritysten toimintaa merkityksellistetään tietyistä diskursseista käsin, merkityksellistetään samalla, usein huomaamatta, myös muita yhteiskunnan toimijoita ja näiden oikeuksia ja vastuita.

Analysoimme *Helsingin Sanomien* ja *Kauppalehden* kirjoituksia irtisanomisista kriittisen diskurssianalyysin (Fairclough 1995 ja 2003) kehyksessä. Tunnistamme kaksi erilaista mutta yhteen kietoutuvaa yrityksen ja yhteiskunnan suhteiden representaatiota, sijoittajavetoisen (*financialist*) ja moralistisen (*moralistic*). Vaikka representaatiot etualaistavat eri toimijoita ja vaikka sijoittajavetoinen representaatio esittää uudelleenjärjestelyn etupäässä myönteisessä ja moralistinen representaatio kielteisessä valossa, representaatiot jäsentävät kuitenkin sosiaalisten toimijoiden velvollisuuksia ja vastuita samansuuntaisesti, vapaaehtoisuutta ja yksilön vastuuta korostaen.

Väitämme, että representaatiot voidaanakin tulkita saman ”globalistisen” (Beck 1999) diskursiivisen muodostelman artikulaatioiksi eri yleisöille ja eri konteksteissa. Globalismi määrittää taloudellisen globalisaation (väistämättömäksi) edistykseksi, joka asettaa pakottavia normeja sekä organisaatioille että yksilöille. Väitämme, että globalistinen diskurssi, joka näyttää normalisoituneen osaksi suomalaista julkista keskustelua, määrittää uudelleen paitsi yritysten yhteiskunnallista roolia myös yksilöiden ja yhteisöjen roolia yhteiskunnallisina toimijoina ja kansalaisina. Diskurssi riisuu työn representaatiosta perinteiset sitoutumisen ja yhteisön jäsenyyden merkitykset ja politiikan representaatiosta yhteisten tavoitteiden ja ideologisen kamppailun merkitykset. Sen sijaan sekä työtä että politiikkaa määrittävät yksilökeskeisen yrittäjähenkisyyden, markkinoilla tapahtuvan vaihdon ja konsensuksen merkitykset.

Tutkimus problematisoi suomalaisessa kontekstissa uudella tavalla omistaja-arvodiskurssin ja yhteiskuntavastuudiskurssin välisen suhteen ja lisää ymmärrystä siitä, millaisia merkityksiä taloudellinen toiminta, työ ja kansalaisuus saavat näissä diskursseissa ja niiden kohdatessa.

Tutkimusprosessista

Tutkimus sai alkunsa Helsingin kauppakorkeakoulun Globalisaatio ja kilpailukyky-tutkimusohjelmassa. Ohjelman seminaarissa tammikuussa 2007 – hiukan ennen Perloksen ilmoitusta tehtaiden sulkemisesta – pohdittiin muun muassa moraalisen työnjaon murrosta suomalaisessa yhteiskunnassa sekä alihankkijoiden asemaa sijoittajavetoisessa taloudessa. Perloksen ilmoitus tuotannon siirtämisestä ja sitä seurannut julkinen keskustelu näyttivät havainnollistavan näitä ilmiöitä kiinnostavalla tavalla.

Otettuamme Perloksen irtisanomisia koskevan mediakeskustelun tutkimuksen kohteeksi saimme pian sen vaikutelman, että keskustelu on kaksijakoista. Ekonomistisen (sijoittajavetoisen) diskurssin identifiointi ja määrittely aineistosta oli melko ongelmaton. Sen sijaan ”vastadiskurssin” määrittely oli haastavaa. Kaikki aineistomme tekstit eivät selvästikään ilmentäneet puhdaspiirteistä ekonomistista ajattelutapaa, mutta vaihtoehtoisen diskurssin nimeäminen ja sen jäsentely osoittautui vaikeaksi. Yritimme prosessin aikana sovittaa diskurssille muun muassa deliberatiivisen demokratian, kolmannen tien politiikan ja eetospolitiikan otsikoita. Tämän etsimisen yhteydessä tutustuin Nicolas Rosen (1999, 2001) eetospolitiikan käsitteeseen ja siihen liittyvään vastuullistamisen ajatukseen, joka on noussut koko työssä keskeiseksi.

Jälkikäteen ajateltuna juuri vaihtoehtoisen diskurssin hajanaisuus tai heikkous näyttäytyy merkityksellisenä: sen voi tulkita ilmentävän ekonomistisen diskurssin hegemonista asemaa ja ”ei-taloudellisen” merkityksellistämisen vaikeutta (Holvas 2009). Käsikirjoituksen valmistumisen jälkeen esseessä hahmottelemamme jaottelu on tullut vastaan hiukan eri muodoissa monissa yhteyksissä. Esimerkiksi Schererin ja Palazzon (2007) erottelu instrumentalistisen ja eettisesti suuntautuneen yritys vastuututkimuksen välillä osuu yhteen tässä esseessä tekemämme jaottelun

kanssa. Chantal Mouffe (2005: 12–13) puolestaan analysoi ”aggregatiivista” eli taloudellis-instrumentalistista ja ”deliberatiivista” eli liberalismiin moraalista ulottuvuutta korostavaa ajattelutapaa liberalismiin kahtena paradigmana. Kiinnostavaa tämän työn kannalta on, että Mouffe (2005) näkee molemmat paradigmat perusluonteeltaan rationalistisina ja antipoliittisina.

Essee 3: Online discussion as a site of social movement activity: politicizing the corporation through discursive struggle

(Verkkokeskustelu yhteiskunnallisen liikehdinnän areenana: yritystoiminnan politisoiminen merkityskamppailun kautta)

Heidi Hirsto, Merja Porttikivi ja Johanna Moisander

Julkaisematon essee

Tiivistelmä

Yritysten toimet kansallisilla ja globaaleilla markkinoilla joutuvat nyky-yhteiskunnassa yhä useammin julkisen keskustelun ja arvioinnin kohteeksi (Young 2003; Palazzo ja Scherer 2006). Yrityksen ja yhteiskunnan suhteiden tutkimuksessa tällaista yritystoiminnan politisoitumista on pidetty paitsi empiirisenä ilmiönä myös poliittisena tavoitteena: on esitetty, että yritysten kasvava valta velvoittaa ne hakemaan toimilleen julkista oikeutusta (Matten & Crane 2005; Scherer & Palazzo 2007).

Yritystoiminnan julkinen oikeuttaminen ja kritiikki saavat monia muotoja. Organisaatiotutkimuksen piirissä on tarkasteltu esimerkiksi yhteiskunnallisten liikkeiden (Lounsbury, Ventresca ja Hirsch 2003) ja valtamedian käytäntöjen (Vaara ja Tienari 2008) merkitystä vakiintuneiden liiketoimintakäytäntöjen ja -periaatteiden ylläpitämisessä, haastamisessa ja uudelleenmäärittelyssä. Sen sijaan sosiaalisen median roolia yritystoiminnan julkisessa oikeuttamisessa ei ole juurikaan tutkittu.

Tämän esseen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä Internetissä käytävän kansalaiskeskustelun roolista yritystoiminnan politisoimisessa. Ernesto Laclau ja Chantal Mouffén (1985) ajatuksia mukaillen määritämme politisoinnin merkityskamppailun aktivoinniksi. Toinen lähtökohtamme on, että kamppailun aktivointi ja yhteiskunnallisen liikehdinnän mobilisointi edellyttää hallitsevien merkitysten jatkuvaa problematisointia ja ”yhteisten epäkohtien” diskursiivista konstruointia (Snow ja Soule 2010).

Esseessä tutkimme, kuinka verkkokeskustelu toimii problematisoinnin areenana ja miten se edistää kamppailua yritystoiminnan merkityksistä erityisesti journalistiseen mediaan verrattuna. Empiirisenä tapauksena analysoimme, kuinka organisaation uudelleenjärjestelystä ja tehtaiden sulkemisesta keskustellaan kahden sanomalehden verkkosivuilla. Paikantamalla ja analysoimalla merkityskamppailun keskeisiä kohteita osoitamme, kuinka verkkokeskustelussa yhtäältä uusinnetaan lehdistön tuottamaa (ekonomistista) uudelleenjärjestelyjen representaatiota ja toisaalta jatkuvasti koetellaan sen lujuutta ja vakautta.

Analyysi osoittaa ensinnäkin, kuinka verkkokeskustelussa eksplikoidaan ja kärjistetään hallitsevia diskursseja tavoilla, jotka mahdollistavat niiden ironisen ja kriittisen tulkinnan. Toiseksi verkkokeskustelussa käytetään ilmaisurekisterejä ja retorisia tekniikoita, jotka eivät ole helposti valtamedian käytettävissä; näitä ovat esimerkiksi arkityyliset ja affektiiviset ilmaukset sekä voimakkaat, polarisoivat kielikuvat ja metaforat. Näiden retoristen keinojen käyttö kytkeytyy verkkokeskustelussa tyypillisesti tiettyihin journalistisessa mediassa marginaalisiin diskursseihin, kuten poliittisen aktivismin ja yhteiskuntaluokan diskursseihin.

Väitämme, että verkkokeskustelun politisoiva potentiaali kytkeytyy ennen muuta tapaan, jolla se asemoi keskustelun osallistujat suhteessa virallisiin merkityksiin ja kertomuksiin. Erottamalla journalistiset kertomukset niitä kommentoivista kansalaisten puheenvuoroista valtamedian ylläpitämän verkkokeskustelun voi katsoa rakentavan ja uusintavan vastakkainasettelua kansan ja vallan välillä (Laclau 2005) ja siten edistävän vallitsevien ajattelutapojen problematisointia ja diskurssien moninaisuutta.

Tutkimusprosessista

Tämä essee on jatkoprojekti ensimmäiselle Perlos-tutkimuksellemme (essee 2). Yhdistimme voimat sosiaalista mediaa tutkivan Merja Porttikiven kanssa tarkastellaksemme sitä, keskustellaanko yrityksen yhteiskunnallisesta roolista eri tavalla verkkokeskustelussa kuin sanomalehdistössä. Alustavassa aineiston luennassa vaikutti heti ilmeiseltä, että verkkokeskustelussa nousee esille toisenlaisia aiheita ja merkitysulottuvuuksia kuin lehdistössä. Aluksi tavoitteemme olikin ennen muuta kartoittaa näitä merkitysulottuvuuksia ja tunnistaa diskursseja, joihin ne kytkeytyvät.

Diskurssien identifiointi siinä mielessä, että jonkin verkkokeskustelun kommentin voisi tulkita yksioikaisesti ”ammentavan” tietystä diskurssista, osoittautui pulmalliseksi, koska – toisin kuin journalistisessa mediassa – monet kommentit näyttivät ironisoivan tai tekevän pilaa diskursseista, joihin ne kiinnittyivät. Yksi avain ongelmaan löytyi Michel de Certeaulta (1984), jonka ajatusten innoittamina aloimme tarkastella verkkokeskustelun lausumia alistettujen pieninä ”taktiikoina” valtaapitävien ”strategioita” (koherentteja diskursseja) vastaan. Huomio alkoi näin ollen kiinnittyä entistä enemmän siihen, millainen tietyn väitteen tai ilmauksen suhde johonkin merkitysjärjestelmään tai merkityksellistämisen tapaan on sekä millaisin kielellisin keinoin suhdetta rakennetaan ja ilmaistaan. Tähän analyysiin antoi välineitä esimerkiksi Jonathan Potterin (1996) teoria tosiasioiden konstruoinnin retorisisista tekniikoista.

Analyysin teoriakehyksenä kuljetimme ensin ”habermasilaista” deliberaatioteoriaa, jonka mukaan yritysten ja yhteiskunnan suhteiden kaltaisesta keskeisestä yhteiskunnallisesta kysymyksestä olisi tärkeää käydä avointa ja tasapuolista julkista keskustelua. Habermasilaiset julkisen keskustelun ihanteet tai laatuvaatimukset tuntuivat meistä kuitenkin ongelmallisilta. Tutustuessamme deliberaatioteorian kritiikkiin löysimme Mouffen (1999) vaihtoehtoisen näkemyksen julkisuudesta merkityskamppailujen tilana. Sitä kautta saimme kimmokkeen tutustua lähemmin myös Laclau ja Mouffen (1985) diskurssiteoriaan. Merkityskamppailun näkökulmasta määrittelimme verkkokeskustelulle tyypillisen vallitsevien näkökantojen haastamisen yrityksen ja yhteiskunnan suhteiden politisoinniksi.

Essee 4: Economization in practice: Recontextualizing economic knowledge in political communication

(Ekonomisaatio käytännössä: Taloustiedon rekontekstualisoinnin strategioita poliittisessa viestinnässä)

Heidi Hirsto ja Johanna Moisander

Julkaisematon essee

Tiivistelmä

Taloustieteellisellä tiedolla ja asiantuntijuudella on politiikassa vahva auktoriteettiasema. Taloustieteilijät tuottavat jatkuvasti asiantuntijatietoa poliittisten päätösten tueksi, ja taloustieteeseen perustuvia analyyseja, malleja ja järkeilyn käytänteitä hyödynnetään laajalti poliittisten päätösten valmistelussa ja perustelussa (Ferraro, Pfeffer ja Sutton 2005; Stiglitz 2005 Fourcade 2006; Colander 2007). Toisaalta taloustieteen käyttöä politiikassa on myös arvosteltu voimakkaasti. Taloustieteen metodologisen individualismin on katsottu sopivan huonosti poliittisen mielipiteenmuodostuksen ja päätöksenteon kuvaamiseen (Green ja Shapiro 1994; Mouffe 1999). Lisäksi uusklassisen taloustieteen on väitetty perustuvan epärealistisiin ja vinoutuneisiin taustaoletuksiin (esim. Ferber ja Nelson 1993).

Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, millaisten käytäntöjen kautta taloustieteellisen tiedon ja asiantuntijuuden auktoriteetti politiikassa toteutuu ja uusintuu. Tarkastelemme taloustieteellistä tietoa ja asiantuntemusta *institutionalisoituneena diskurssina*, jonka vaikutusvalta ei perustu ensisijaisesti taloustieteen empiiriseen selitys- ja kuvausvoimaan vaan erityisesti niihin vakiintuneisiin sosiaalisiin käytäntöihin, joiden kautta taloustiede valjastetaan palvelemaan politiikkaa. Tutkimuksen keskiössä ovat merkityksellistämisen käytännöt, joiden kautta poliittisia kysymyksiä ekonomisoidaan ja epäpolitisoidaan tuoden ne siten taloudellisen järkeilyn piiriin.

Empiirisenä tapauksena tutkimme kansallisesti merkittävää poliittista päätöstä, jonka valmistelussa taloustieteellisellä tiedolla oli keskeinen rooli. Tutkimme, miten Suomen

EMU-jäsenyyden ja euron käyttöönoton merkityksiä ja seurauksia rakennettiin vuonna 1997 päätöstä valmistelemissa ja siitä tiedottavissa teksteissä. Analysoimme taloustieteellisen tiedon käyttöä EMU-viestinnässä tieteen viestinnän näkökulmasta erityisesti uudelleenkontekstualisoinnin (*recontextualization*, Bernstein 1990, Linell 1998, van Leeuwen 2008) käsitteen avulla.

Analyysin perusteella erottelemme kolme rekontekstualisointistrategiaa, joissa taloudellista tietoa ja asiantuntijuutta käytetään retorisenä resurssina eri tavoin ja erilaisin seurauksin. Asiantuntijastrategia (*expert's strategy*) perustuu (talous)tieteen ja politiikan diskursiiviseen erottamiseen; eronteon kautta taloustiede pystyy samanaikaisesti sekä rakentamaan tiedollista auktoriteettia että irtisanoutumaan siihen liittyvästä poliittisesta vastuusta. Poliitikon strategia (*policymaker's strategy*) hylkää tieteen ja politiikan eronteon ja merkityksellistää sen sijaan taloustieteellisen tiedon asiantuntijatiedoksi, jota voidaan ongelmitta käyttää poliittisen päätöksenteon tukena. Populistisessa strategiassa (*populist strategy*) taloustieteellinen tieto puolestaan määrittyy institutionaaliseksi totuudeksi, jonka valossa tietty (poliittinen) toimintalinja näyttäytyy parhaana ja oikeutettuna.

Essee täydentää tieteen viestinnän tutkimusta hahmottelemalla institutionaaliin toimijakategorioihin kytkeytyvää tapaa ymmärtää ja jäsentää tieteen viestinnän käytäntöjä. Näin se haastaa vallitsevat näkemykset tieteen viestinnästä joko yksisuuntaisena, yksinkertaistavana popularisointina tai loputtomana yksittäisten rekontekstualisointien sarjana. Yleisemmällä tasolla essee osallistuu keskusteluun politiikan ekonomisoitumisesta, managerialisoitumisesta tai markkinaistumisesta. Väitämme, että ekonomisaation toimintatapojen ymmärtämiseksi taloustieteellistä tietoa on hedelmällistä tarkastella institutionaalistuneena diskurssina, johon kytkeytyy vakiintuneita merkityksellistämisen käytäntöjä. Taloustieteen poliittista auktoriteettia luodaan ja ylläpidetään ainakin osittain näiden käytäntöjen kautta.

Tutkimusprosessista

Esseen juuret ovat Johanna Moisanderin EMU-aiheisissa tutkimuksissa. 1990-luvun lopulla Moisander suunnitteli EMU-päätöstä koskeviin asiakirjoihin ja

tiedotusmateriaaliin perustuvaa tutkimusta, jossa näkökulmana oli feministinen taloustiede ja sen esittämä kritiikki valtavirran talousteoriaa ja taloudellista ajattelua kohtaan. Tarkoituksena oli osoittaa, että EMU-kysymys esitettiin suomalaisessa poliittisessa keskustelussa taloudellisena optimointiongelmana. Tutkimus oli pitkälti suunniteltu, mutta empiirinen analyysi oli tekemättä.

Alkuperäinen kysymyksenasettelu tuntui relevantilta vielä lähes kymmenen vuotta myöhemmin, kun tulin mukaan projektiin. Tarkoituksenamme oli viimeistellä essee pitkälti alkuperäisen suunnitelman mukaan. Analyysia tehdessä alkuperäinen näkemyksemme poliittisen kysymyksen ekonomisoinnista vahvistui. Lisäksi huomio kiinnittyi enenevässä määrin tutkimusmateriaaliksi valittujen tekstien väliin eroihin ja erityisesti siihen, miten kansalaisille suunnatut esitteet vaikuttivat trivialisoivan EMU-päätöksen sekä korostavan liittymisen etuja mahdollisiin riskeihin tai haittoihin nähden. Tämä havainto johdatti meidät popularisointia ja tieteen viestintää koskevan tutkimuksen pariin. Erityisesti rekontekstualisoinnin käsite osoittautui hedelmälliseksi tavaksi käsitteellistää taloustieteen roolia EMU-kysymyksen merkityksellistämässä.

Samalla kun huomio alkoi kiinnittyä eroihin tekstien välillä, väite EMU-kysymyksen ekonomisoinnista ja siihen keskeisesti kytkeytyvä taloustieteellisen ajattelun kritiikki jäivät taka-alalle. Kymmenessä vuodessa taloustieteen ja yhteiskuntateorian kentillä oli lisäksi tapahtunut paljon: erityisesti feministisen kritiikin (esim. Ferber ja Nelson 1993), taloustieteen retoriikan tutkimuksen (McCloskey 1986) ja ”performatiivisuus-koulukunnan” (MacKenzie 2006) myötä taloustieteen kritiikki oli normalisoitunut osaksi alalla käytävää keskustelua. Kiinnostavaksi kysymykseksi nousikin se, miten taloustiede näyttäisi tunnustetuista ongelmista ja laaja-alaisesta kritiikistä huolimatta edelleen säilyttävän poliittisen auktoriteettinsa.

Vaikka tutkimuksen empiirinen materiaali on vuodelta 1997, tutkimusta ei ole tarpeen pitää historiantutkimuksena. Uskoakseni ne taloustieteen poliittista auktoriteettia rakentavat ja hyödyntävät retoriset strategiat, joita olemme tutkimuksessa tunnistanee, ovat edelleen relevantteja tilanteissa, joissa taloustieteellistä tietoa hyödynnetään poliittisen prosessin osana.

5 Johtopäätökset ja keskustelu

Talouden ja yhteiskunnan suhteiden tutkimuksessa on viime vuosina pohdittu taloudellisen toiminnan poliittisia ulottuvuuksia ja poliittista luonnetta. Esimerkiksi yritysten vastuukäytäntöjä on analysoitu siltä kannalta, miten ne kytkeytyvät poliittiseen järjestelmään ja yhteiskunnalliseen työn- ja vallanjakoon. Yleisesti ottaen poliittista lähestymistapaa luonnehtii näkemys, jonka mukaan taloudellisten toimijoiden yhteiskunnallinen rooli kytkeytyy keskeisellä tavalla muille toimijoille tarjoutuviin rooleihin sekä laajemmin vastuun ja moraalisen työn jakautumiseen yhteiskunnassa.

Tämä työ täydentää keskustelua talouden ja yhteiskunnan suhteiden poliittisuudesta käsitteellistämällä taloudellisen toiminnan merkityskamppailun kohteeksi sekä analysoimalla empiirisesti tätä kamppailua ja vastuun käsitteen roolia siinä. Merkityskamppailun näkökulmasta taloudellista toimintaa ja vastuuta koskevat näkemykset ja niihin kiinnittyvät käytännöt saavat merkityksensä ja oikeutuksensa aina tietystä diskurssista käsin; diskurssit puolestaan määrittyvät antagonistisessa suhteessa toisiinsa ja ovat siten perusluonteisesti yhteen sopimattomia (Laclau ja Mouffe 1985; Mouffe 1999).

Jälkistrukturalistiseen tieteenfilosofiaan ja kiistelevän moniarvoisuuden ihanteeseen kiinnittyvä diskurssianalyysi politisoi taloudellisen toiminnan eri tavalla kuin esimerkiksi niin sanottu deliberaatioteoria, jonka mukaan toiminnan oikeuttamisen kestävin perusta on rationaalisessa dialogissa neuvoteltava konsensus. Merkityskamppailun ajatus poistaa teoreettisenkin mahdollisuuden määrittää luonnollista, neutraalia taikka yleisesti hyväksyttyä perustaa, josta käsin taloutta voitaisiin määritellä tai arvottaa. Diskurssintutkimuksen näkökulmasta käsin tietynlaisten – esimerkiksi vastuullisuuden, järkevyyden, reiluuden tai tehokkuuden – merkitysten yleistymistä ja vakiintumista osaksi kulutus- ja tuotantokäytäntöjä ei siten ole mielekästä arvioida sen paremmin järjen kuin moraalinkaan voittona tai rappiona. Sen sijaan merkitysten ja diskurssien järjestyksiä tarkastellaan epävakaina vaiheina jatkuvassa poliittisessa merkityksenmuodostuksen prosessissa.

Tässä loppuluvussa esittelen ensin kokoavasti osatutkimuksen empiirisiä tuloksia ja kuvailen niiden perusteella hahmotuvaa talouden ja yhteiskunnan diskurssijärjestystä, erityisesti ekonomistisen ja moralistisen diskurssin välisiä kytköksiä ja jännitteitä. Lopuksi vien tutkimuksen päätökseen arvioimalla näitä kytköksiä jälkistrukturalistisen diskurssiteorian ja agonistisen pluralismin näkökulmasta sekä pohtimalla, mitä vastuulla ja vastuullisella toiminnalla voitaisiin tarkoittaa tästä näkökulmasta käsin.

5.1 Empiiriset tulokset: talouden ja vastuun diskurssijärjestys

Työn eri esseet täsmentävät käsitystä taloudesta hegemonisena diskurssina (Holvas 2009) ja näkemyksiä yhteiskunnan managerialisoitumisesta ja markkinaistumisesta (Kantola 2003; Fairclough 1995). Tutkimuksen tuloksena väitän, että taloutta ja yhteiskuntaa merkityksellistetään suomalaisessa yhteiskunnassa ekonomistisen ja moralistisen diskurssin jännitteessä. Työn osatutkimukset havainnollistavat ekonomismin tuottamisen, ylläpitämisen ja vastustamisen käytäntöjä erilaisilla merkityksellistämisen areenoilla.

Ekonomismilla tarkoitan taloustieteelliseen mallintamiseen rinnastuvaa merkityksellistämisen tapaa, jossa esimerkiksi sijoittamista, yritystoimintaa ja talouspoliittisia päätöksiä kuvataan ja selitetään etupäässä tai yksinomaan hyötyjen ja kustannusten optimointina, kun taas toiminnan sosiaaliset, poliittiset, kulttuuriset ja eettiset merkitysulottuvuudet taka-alastetaan. Ekonomismissa vastuullisuus tarkoittaa yksinkertaisesti tehokkuutta; tehottomuus puolestaan on vastuutonta. Diskurssia jäsentää eettisen egoismin normi, mutta se esittää itsensä usein amoraalisena, moraalikysymyksistä irrallisena.

Ekonomistisella diskurssilla on keskeinen asema valtamediassa ja markkinoilla, missä ekonomistinen diskurssi jäsentää rutiininomaisesti sijoitusmarkkinoiden ja sijoittamisen (essee 1) sekä yritysjärjestelyjen ja työn (essee 2) representaatioita. Niin yritystoiminnan, työn kuin sijoittamisen ja säästämisenkin merkitys pelkistyy ekonomistisessa diskurssissa niiden välineelliseen, hyötyä tuottavaan ulottuvuuteen. Ylipäänsä uutisjournalismin käytännöt kytkeytyvät tämän tutkimuksen perusteella helposti kulttuurisesti hallitseviin diskursseihin: äänien ja näkökulmien punominen

yhtenäiseksi ja kattavaksi tulkinnaksi journalistisessa työssä häivyttää helposti niiden välisiä eroja ja ristiriitoja ja etualaistaa kulttuurisesti hallitsevia merkityksiä (essee 3).

Poliittisen järjestelmän ja tieteen areenoilla ekonomistista ajattelua ylläpitävät puolestaan esimerkiksi taloustieteellisen tiedon ja asiantuntemuksen institutionalisoituneet käyttötavat. Uusklassisen taloustieteen valjastaminen poliittisen päätöksenteon käyttöön määrittää myös poliittiset päätökset optimointiongelmiksi. Poliittisten päätösten viestinnässä taloustieteellinen analyysi näyttää lisäksi helposti auktoroituvan yleisluonteiseksi asiantuntijatiedoksi ja maailmankuvaksi (essee 4). Toisaalta tiede voi ja sen tulisikin nähdäkseni ottaa tietoinen rooli myös vallitsevien ekonomististen ja yksilökeskeisten ajattelutapojen haastajana ja purkajana. Toinen merkityksellistämisen areena, joka tämän tutkimuksen valossa näyttää mahdollistavan hallitsevien ja luonnollistuneiden merkitysten problematisoimista ja haastamista, on sosiaalisessa mediassa käytävä kansalaiskeskustelu (essee 3).

Ekonomismin tuottamia ja ylläpitämiä toiminnan normeja ja mahdollisuusehtoja on pohdittu paljon niin tieteessä kuin yhteiskunnallisessa keskustelussakin. Tiivistetysti ekonomistisen ajattelun voi väittää ohjaavan ihmisiä ja organisaatioita arvioimaan tekemisiään tehokkuuden näkökulmasta: rahoja ei saa makuuttaa tuottamattomalla tilillä, palvelut tulee kilpailuttaa, yritysten on parannettava kannattavuuttaan, politiikan ja tutkimuksen onnistumista mitataan panos-tuotossuhteella. Tällainen kalkylointi on järkevää ikään kuin arvoneutraalisti, ideologiasta riippumatta. Tehokkuusajatteluun ja laskelmointiin ohjaavan diskurssin vaikutusvaltaisuus ja läpitunkevuus nyky-yhteiskunnassa on kiistämätöntä.

Toiseksi taloudellista toimintaa ja vastuuta merkityksellistetään suomalaisessa julkisessa keskustelussa *moralistiseksi* kutsumassani talouden ja yhteiskunnan diskurssissa. Se etualaistaa moraalin ja vastuun merkitykset ja määrittää ne keskeisiksi toiminnan oikeuttamisen periaatteiksi. Moralistisessa diskurssissa ekonomismiin sisältyvä eettisen egoismin normi torjutaan ja esimerkiksi kuluttajien, sijoittajien ja yritysten edellytetään ottavan taloudellisissa päätöksissään huomioon myös muut toimijat ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus.

Tämän työn esseet havainnollistavat joitakin moralistista diskurssia ylläpitäviä käytäntöjä erilaisilla institutionaalisilla areenoilla. Internetissä käytävässä kansalaiskeskustelussa ekonomistisia merkityksiä haastetaan velvoittamalla yksilöitä ja yrityksiä pohtimaan sijoitus- ja kulutuspäätöstensä laajempia yhteiskunnallisia kytköksiä ja seurauksia (essee 3). Valtamediassa moralisoiva diskurssi esiintyy rinnakkain ekonomistisen kanssa yritysjärjestelyjä ja irtisanomisia koskevassa keskustelussa (essee 2): yritykseltä edellytetään lain ja sopimusten noudattamista ylittävää vastuun ottamista ja työntekijöiltä oman elämänsä vastuullista johtamista.

Moralistinen diskurssi tuottaa jossain määrin erilaisia taloudellisen toiminnan normeja ja mahdollisuusehtoja kuin ekonomistinen. Se on kuitenkin ekonomismin tavoin yksilökeskeinen ja nojaa oletukseen yksilöstä autonomisena moraalisenä toimijana. Lisäksi ekonomismia ja moralismia yhdistää rationalismi eli järkiperäisen perusteltavuuden vaatimus (Mouffe 2000: 83). Moralistisen diskurssin voi väittää ennen muuta ohjaavan ihmisiä ja organisaatioita moralisoimaan omat valintansa markkinoilla: vaatimaan ja tarjoamaan reiluja, eettisiä tai vastuullisia tuotteita ja palveluja. Vaarana on, että poliittinen osallistuminen jäsenyyty entistä merkittävämmiin markkinatoiminnan kautta. Kun moralistinen diskurssi kannustaa jokaista ottamaan vastuun omasta toiminnastaan, poliittiset instituutiot, joille moraalista työtä perinteisesti on keskitetty ja jotka ovat erikoistuneet tiettyjen yhteiskunnan toimintaedellytysten tuottamiseen ja ylläpitoon, menettävät poliittista oikeutustaan.

Tutkimus osoittaa yhtäältä, että samankaltaiset diskurssit ilmenevät ja toimivat monenlaisissa institutionaalisissa konteksteissa tuottaen samankaltaisia, toisiaan tukevia representaatioita. Näin ollen esimerkiksi moralistinen talouden diskurssi tuottuu samanaikaisesti tieteessä (esimerkiksi yritys vastuun tutkimuksessa), yritysten ja kuluttajien puheissa ja toiminnassa sekä median esittämissä talouden tulkinnoissa.

Toisaalta tutkimuksessa hahmottuu myös eroja merkityksellistämisen käytäntöjen välillä erilaisilla institutionaalisilla areenoilla ja erityyppisessä sosiaalisessa toiminnassa: esimerkiksi sijoittamisen kuva on Internetin kansalaiskeskustelussa varsin

toisenlainen kuin valtamedian pörssi uutisissa. Kyse on tällöin paitsi merkityksen kiinnittymättömyydestä ja merkityskamppailusta yleisellä tasolla myös erityisemmin vakiintuneista tai vakiintumaan pyrkivistä kytköksistä yhtäältä tiettyjen merkitysten tai totuusversioiden ja toisaalta tiettyjen merkityksellistämisen käytäntöjen välillä. Näiden kytkösten tunnistaminen ja haastaminen on olennainen osa talouden ja yhteiskunnan suhteita koskevan keskustelun politisointia. Problematisoivana käytäntönä kriittisen diskurssintutkimuksen keskeinen tehtävä on jatkuvasti kyseenalaistaa ajatuksia siitä, että esimerkiksi tiettyssä mediassa tai tekstilajissa olisi luonnollista tai välttämätöntä merkityksellistää talouden ja yhteiskunnan suhteita jollakin tietyllä tavalla.

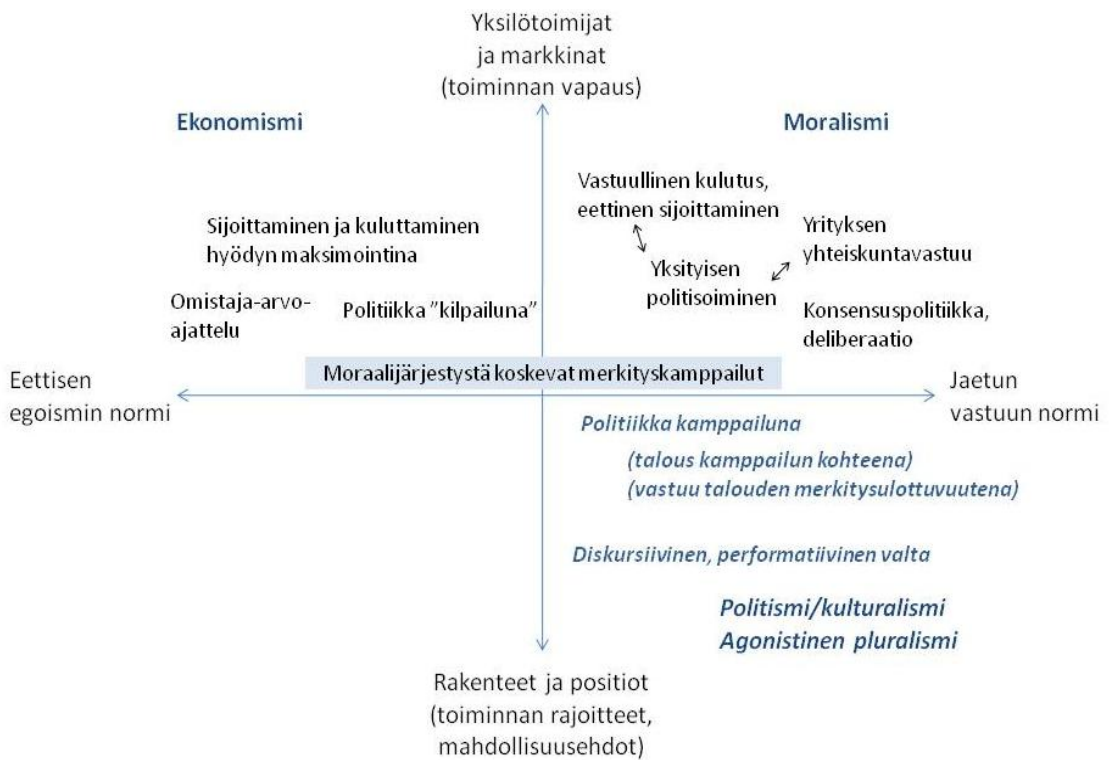
Seuraavaksi vien tutkimuksen päätökseen tarkastelemalla ekonomismin ja moralismin välisiä kytköksiä jälkistrukturalistisen diskurssiteorian ja agonistisen demokratiakäsityksen valossa sekä pohtimalla vallitsevan diskurssijärjestyksen merkitystä organisaatioiden ja yksilöiden toiminnan kannalta.

5.2 Tulosten tulkinta ja implikaatiot

Jälkistrukturalistisen diskurssintutkimuksen näkökulmasta voidaan esittää edellä kuvattujen tulosten keskeinen tulkinta: merkityskamppailua taloudellisen toiminnan ja yhteiskunnallisen vastuun diskursiivisella kentällä käydään ennen muuta toiminnan moraalijärjestyksen jatkumolla. Kamppailu paikantuu tarkemmin sanottuna eettisen egoismin ja jaetun vastuun normien jännitteeseen (vaaka-akseli kuvassa 4).

Diskurssiteorian näkökulmasta toiminnan moraaliseen oikeutukseen keskittyvä kamppailu perustuu sellaiseen (ongelmalliseen) käsitykseen toimijuudesta, joka liioittelee yksilön valinnan vapautta. Kun diskurssijärjestyksen karttaan lisätään uusi, toimijuutta kuvaava akseli, kenttä jäsentyy uudella tavalla. Tällaisen akselin piirtäminen voidaan tulkita ehdotukseksi syventää ja politisoida kamppailua talouden merkityksestä sekä talouden ja yhteiskunnan suhteista ohjaamalla keskustelua suuntaan, joka tunnistaisi ja ottaisi vakavasti toiminnan diskursiiviset mahdollisuusehdot.

Kuva 4: Talouden ja vastuun diskurssijärjestys ja sen politisoiminen

Karttaan hahmottuvaa uutta aluetta voitaisiin kutsua ekonomismin ja moralismin käsitteitä täydentävästi esimerkiksi ”politismiksi” tai ”kulturalismiksi”. Olen kuitenkin tässä nimennyt sen Mouffea (1999) seuraten agonistiseksi pluralismiksi eli kiisteleväksi moniarvoisuudeksi. Sen keskeisiä määritteitä ovat poliittisen ymmärtäminen kiistakamppailuksi sekä merkitysten vakiintumattomuus ja siihen liittyvä diskursiivinen määrittelyvalta. Karttaan voidaan merkitä myös talous tai taloudellinen toiminta merkityskamppailun kohteena ja vastuu yhtenä sen mahdollisena merkitysulottuvuutena. Tämä määrittely – talouden korostaminen ja vastuun esittäminen sen ulottuvuutena – on tietenkin mielekäs ainoastaan tämän työn kysymyksenasettelun kontekstissa.

Lopuksi on syytä kysyä, mitä tällaiset johtopäätökset voisivat käytännössä merkitä vastuullisen taloudellisen toiminnan näkökulmasta. Jos yhteiskunnallinen vastuu ei enää voi paikantua yksilöiden tai yritysten autonomisiin valintoihin tai yksilön moraaliin, niin mihin se sitten paikantuu? Mitä tutkimus voisi merkitä esimerkiksi yritykselle, kuluttajalle tai sijoittajalle, joka haluaa toimia vastuullisesti tai hyvin?

Otsikon kysymystä talouspuheen vastuusta tai vastuuttomuudesta voidaan pohtia ainakin kahdessa mielessä. Ensinnäkin voidaan kysyä, kuten työn empiirisissä osatutkimuksissa on tehty, missä määrin taloudelliseen toimintaan liitetään vastuun merkityksiä, kun taloudesta puhutaan ja kirjoitetaan julkisilla merkityksellistämisen areenoilla. Tutkimuksen perusteella talouspuhe ei ole tässä merkityksessä vastuutonta, vaan yritysten, kuluttajien ja sijoittajien toimintaa arvioidaan suomalaisessa julkisessa keskustelussa melko yleisesti vastuullisuuden merkityskehyksessä. Vastuu on relevantti talouden merkitysulottuvuus erityisesti moralistisessa diskurssissa. Nähdäkseni yhteiskunnallista vastuuta korostavat puhetavat eivät ole suomalaisessa julkisessa keskustelussa kuitenkaan syrjäyttämässä ekonomistista diskurssia, kuten joskus ajatellaan, vaan ekonomistista diskurssia ylläpidetään ja tuotetaan vakiintuneissa merkityksellistämisen käytännöissä moralistisen diskurssin rinnalla.

Toiseksi otsikon kysymystä voidaan tarkastella pohtimalla viestintätekeihin liittyvää vastuuta. Tiedostaako tai tunnistaako taloutta merkityksellistävä puhe todellisuutta tuottavan, performatiivisen luonteensa ja siihen liittyvän diskursiivisen vastuun? Tutkimuksen perusteella voidaan väittää, että talouspuheella on erityisesti valtamediassa, markkinoilla ja tieteessä taipumus esiintyä faktuaalisena ja puolueettomana ja siinä mielessä vetäytyä vastuusta. Toisaalta journalistisesta mediasta voidaan usein tunnistaa erilaisista ja keskenään ristiriitaisista diskursseista ammentavia representaatioita: yhdessä sanomalehden numerossa voidaan esittää sekä ekonomistinen että moralistinen versio esimerkiksi tehtaiden lakkauttamisesta. Huomionarvoista on, että vaikka moniäänisyyttä siis on, tällaisesta rinnakkaiselosta puuttuu usein moniarvoisuuden ”kiistelevä” eli jännitteet ja erot tunnistava reflektiivisyys.

Jälkistrukturalismille ominainen rationalismin ja konsensusajattelun torjuminen merkitseekin ennen muuta mahdollisuutta ja velvollisuutta reflektoida oman toiminnan asemoitumista suhteessa hallitseviin merkityksellistämisen ja oikeuttamisen käytäntöihin, sitoutua ja ottaa kantaa. Lisäksi diskurssiteoreettinen näkökulma velvoittaa pohtimaan erilaisten merkitysten ja diskurssien välisiä kytköksiä ja taustaoletuksia: Voiko yrityksemme tavoitella kasvua ja markkinaosuutta sitoutumatta samalla yleisemmin taloudellisen kasvun ideologiaan? Voimmeko merkityksellistää työntekijän yhtäällä tuotannontekijäksi, toisaalla yhteisömme jäseneksi? Voimmeko palvella yhtäikaa kahta täysin ristiriitaista päämäärää, kuten taloudellista kasvua ja ekologis-sosiaalisesti kestäväää kehitystä (Fournier 2008)?

Kulttuurintutkimuksessa ja diskurssiteoriassa oletetaan, että toimintamme samoin kuin sen perustelut ovat vallitsevan diskurssijärjestyksen ehdollistamia ja ohjaamia. Perusteleeko yritys valintojaan taloudellisella välttämättömyydellä? Usein, sillä tällainen peruste on yleisesti käytössä ja liikeyrityksiltä odotettu. Esitänkö ostopäätökseni eettisesti tai taloudellisesti järkevänä? Teen niin, koska tällaiset perustelut ovat helposti saatavilla ja laajalti hyväksytyjä. Vallitsevan diskurssijärjestyksen ei kuitenkaan oleteta määrittävän toimintaamme ehdottomalla tavalla, vaan aina olisi periaatteessa mahdollista valita myös toisentyyppinen perustelu ja sen mukainen toiminta.

Tällaisesta näkökulmasta voidaan problematisoida monet luonnollistuneet tai laajalti hyväksytyt totuudet. Tarkastellaan esimerkkinä ajatusta yrityksen niin sanotusta taloudellisesta vastuusta. Taloudellista kannattavuutta pidetään yleisesti ennakkoehtona muunlaisen vastuullisuuden harjoittamiselle, ja taloudellista vastuuta onkin kuvattu vastuullisen yritystoiminnan pyramidin perustaksi (Carroll 1999). Katsaus taloudellisen toiminnan ja organisatoristen käytäntöjen monimuotoisuuteen näyttäisi antavan viitteitä siitä, että tämänkin totuuden horjuttamiseen olisi varaa ja kenties tarvetta. On olemassa yrityksiä, joiden ensisijainen tavoite on maksimoida osakkeenomistajien varallisuutta. On kuitenkin myös yrityksiä ja liiketoiminnan muotoja, joiden missio eli olemassaolon ja toiminnan tarkoitus on jokin muu. On yrityksiä, joiden toiminta ei ole taloudellisesti kannattavaa, mutta joiden toimintaa voidaan silti pitää arvokkaana ja säilyttämisen ja

tukemisen arvoisena jollakin muulla perusteella. Lisäksi samastakin organisaatiosta voidaan usein tunnistaa monia rinnakkaisia ja osin ristiriitaisia moraalijärjestyksiä, toimintalogiikoita ja käytäntöjä. (Katila 2000 ja 2010; Järvensivu 2010: 132–134).

Kiistelevän moniarvoisuuden ihanteeseen sitoutuvan talousdiskurssien tutkimuksen keskeiseksi tavoitteeksi voidaankin määrittää sellaisen diskurssijärjestyksen tai diskursiivisen maiseman kuvittelu ja edistäminen, jossa ihmisillä ja organisaatioilla olisi nykyistä monipuolisemmat mahdollisuudet oikeuttaa tuottamiseen, kuluttamiseen, säästämiseen ja sijoittamiseen liittyviä tekojaan ja käytäntöjään. Tällaisessa maisemassa yritykset voisivat oikeuttaa olemassaoloon ja toimintaansa nykyistä paremmin esimerkiksi historiallisten, kulttuuristen ja yhteisöllisten funktioiden tai arvojen perusteella: yhteisöjen jäseninä ja rakentajina, merkitysten ja ideoiden tuottajina, perinteiden jatkajina tai uudistajina, hyvinvointia lisäävien palveluiden ja työpaikkojen tuottajina ja tarjoajina. Ne voisivat toisin sanoen avoimesti suunnata, jäsentää ja perustella toimintaansa myös muussa kuin ekonomistisessa diskurssissa ja asettaa esimerkiksi kulttuurisia tai yhteiskunnallisia tavoitteita kannattavuus- ja kasvuvaatimusten edelle.

Vastuun paikantaminen jälkistrukturalistisen diskurssiteorian ja kiistelevän moniarvoisuuden kehityksessä ei ole yksioikoista. Voidaan sanoa, että vastuu paikantuu diskursiiviseen toimintaan ja merkityksellistämisen tekoihin, sillä merkitysten ehdoilla toimivat sekä yritykset että yksilöt arjessa. Samalla vastuu kytkeytyy myös ilmaisua mahdollistaviin ja estäviin käytäntöihin ja rakenteisiin: kuka ja missä pääsee osallistumaan merkityksellistämiskamppailuun.

Jälkistrukturalistinen diskurssiteoria nostaa tarkastelun keskiöön toiminnan mahdollisuusehdot ja problematisoi yksilöllisen toimijuuden: periaatteessa ajatellaan teon edeltävän tekijää ja diskurssien puhuvan ihmisten kautta. Kuitenkin myös diskurssiteoria pyrkii yleensä säilyttämään jonkinlaisen toimijuuden idun eli oletuksen, että ihminen voi edes jollakin vähäisellä tavalla vaikuttaa siihen, millaiset diskurssit hänen teoissaan artikuloituvat. Vaikka tässä työssä siis on arvosteltu yksilöä vastuullistavia merkityksellistämisen käytäntöjä, tarkoituksena ei ole irrottaa vastuun

käsitettä kokonaan yksilön toiminnasta. Nähdäkseni olisi tärkeää, että markkinoilla, organisaatioissa ja kansalaisyhteiskunnassa toimivat ihmiset tiedostaisivat omien toimiensä kytköksiä muiden toimintaan ja laajempiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin sekä ottaisivat ne toiminnassaan huomioon. Diskurssiteorian näkökulmasta kytkökset eivät kuitenkaan ole kuvattavissa neutraalilla tavalla eikä niistä voida esittää objektiivista tietoa. Niitä ei voida tehdä ”läpinäkyviksi” sellaisella tavalla, joka osoittaisi välittömästi ja kiistatta tiettyjen toimintatapojen oikeuden tai paremmuuden toisiin nähden. Toiminnan oikeuttaminen ei myöskään voi perustua kaikkien hyväksymään harkittuun konsensukseen. Diskurssiteorian näkökulmasta tiedostaminen on ymmärrettävä pikemminkin asioiden ja arvojen problematisoinniksi ja kannan ottamiseksi kuin objektiivisen totuuden oivaltamiseksi.

Voidaan siis sanoa, että kiistelevän moniarvoisuuden näkökulmasta vastuullista on problematisointi, ilmiöiden avaaminen merkityskamppailulle ja uudelleenmäärittelylle. Vastuutonta on rationalismi, ajatus siitä, että millekään sosiaaliselle käytännölle tai identiteetille voitaisiin löytää luonnollinen tai kiistaton oikeutus pelkästään järjeilemällä tai laskemalla. Merkityskamppailussa ei pyritä lopulliseen konsensukseen, vaan merkityksellistämisen käytännöissä horjutetaan ja pönkitetään diskurssien välisiä voimasuhteita jatkuvasti ja loppumatta. Väitteiden marssittaminen kamppailukentälle on tärkeää, sillä vaikka merkitysten ja ideologioiden voimasuhteet ovat väliaikaisia, ne ovat sellaisina tärkeitä, ihmisten elämää määrittäviä ja ehdollistavia.

Lähteet

- Aitken, R. 2005. 'A direct personal stake': cultural economy, mass investment and the New York stock exchange. *Review of International Political Economy* 12(2): 334–363.
- Alasuutari, Pertti 2006. Merkitys, toiminta ja rakenne sosiologiassa: Kulttuurinen näkökulma. *Sosiologia* 2006(2): 79–92.
- Alvesson, Mats & Kärreman, Dan 2000. Taking the linguistic turn in organizational research: challenges, responses, consequences. *Journal of Applied Behavioural Science* 36(2): 134–156.
- Alvesson, Mats & Kärreman, Dan 2007. Constructing Mystery: Empirical matters in theory development. *Academy of Management Review* 32(4): 1265–1151.
- Alvesson, Mats & Willmott, Hugh 1992. Critical Theory and Management Studies: An Introduction. Teoksessa M. Alvesson & H. Willmott (toim.) *Critical Management Studies*. Sage. 1–20.
- Ashley, Richard K. 1983. Three Modes of Economism. *International Studies Quarterly* 27(4): 463–496.
- Beck, Ulrich 1999. *What is Globalization?* Polity Press.
- Bernstein, Basil 1990. *The Structuring of Pedagogic Discourse: Class, Codes and Control Vol IV*. Routledge.
- Billig, Michael 1996. *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. 2. painos. Cambridge University Press.
- Blommaert, Jan 2007. Sociolinguistics and Discourse Analysis: Orders of Indexicality and Polycentrity. *Journal of Multicultural Discourses* 2(2): 115–130.
- Butler, Judith 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Calsamiglia, Helena & van Dijk, Teun A. 2004. Popularization discourse and knowledge about the genome. *Discourse & Society* 15(4): 369–389.
- Carroll, Archie B. 1991. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons* 34, July-August 1991. 39–48.
- Carroll, Archie B. 1999. Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct. *Business & Society* 38(3): 268–295.
- Chouliaraki, Lilie & Fairclough, Norman 2010. Critical Discourse Analysis in Organizational Studies: Towards an Integrationist Methodology. *Journal of Management Studies* 47(6): 1213–1218.
- Colander, David 2007. *The Making of an Economist, Redux*. Princeton University Press.
- Crane, Andrew & Matten, Dirk & Moon, Jeremy 2004. Stakeholders as Citizens? Rethinking Rights, Participation, and Democracy. *Journal of Business Ethics* 53: 107–122.

- de Certeau, Michel 1984. *The Practice of Everyday Life*. University of California Press, Berkeley.
- de Goede, Marieke 2005. *Virtue, fortune, and faith. A genealogy of finance*. University of Minnesota Press.
- de Graaf, Gjalte 2006. Discourse and descriptive business ethics. *Business Ethics: A European Review* 15(3): 246–258.
- de Saussure, Ferdinand 1983. *Course in General Linguistics*. London: Duckworth.
- Dean, Mitchell 1994. *Critical and Effective Histories. Foucault's Methods and Historical Sociology*. Routledge.
- Denegri-Knott, Janice & Zwick, Detlev & Schroeder, Jonathan 2006. Mapping consumer power: an integrative framework for marketing and consumer research. *European Journal of Marketing* 40(9/10): 950–971.
- Ezzamel, Mahmoud & Willmott, Hugh. & Worthington, Frank 2008. Manufacturing shareholder value: The role of accounting in organizational transformation. *Accounting, Organizations and Society* 33: 107–140.
- Fairclough, Norman 1989. *Language and Power*. Longman.
- Fairclough, Norman 1992. *Discourse and Social Change*. Polity Press.
- Fairclough, Norman 1995. *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Longman.
- Fairclough, Norman 2000. *New Labour, New Language*. Routledge.
- Fairclough, Norman 2001. The Dialectics of Discourse. *Textus* 14(2): 231–324
- Fairclough, Norman 2003. *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Routledge, London and New York.
- Fairclough, Norman 2005. Discourse Analysis in Organization Studies: The Case for Critical Realism. *Organization Studies* 26(6): 915–939.
- Fairclough, Norman 2006. *Language and Globalization*. Routledge.
- Fairhurst, Gail T. 2009. Considering context in discursive leadership research. *Human Relations* XX(X): 1–27.
- Ferber, Marianne A. & Nelson, Julie A. 1993. *Beyond Economic Man*. Chicago University Press.
- Ferraro, Fabrizio & Pfeffer, Jeffrey & Sutton, Robert I. 2005. Economics language and assumptions: How theories can become self-fulfilling. *Academy of Management Review* 30(1): 8–24.
- Fine, Ben 2001. *Social Capital versus Social Theory. Political economy and social science at the turn of the millennium*. Routledge.
- Foucault, Michel 1972. *The Archaeology of Knowledge*. Tavistock Publications.
- Fourcade, Marion 2006. The Construction of a Global Profession: The Transnationalization of Economics. *American Journal of Sociology* 112(1): 145–94.

- Fournier, Valérie 2008. Escaping from the economy: the politics of degrowth. *International Journal of Sociology and Social Policy* 28(11/12): 528–545.
- Fowler, Roger 1991. *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. Routledge.
- Freeman, R. Edward 1984. *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Financial Times Prentice Hall.
- Friedman, Milton 1970. The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *New York Times Magazine*, 13. syyskuuta 1970.
- Froud, Julie & Haslam, Colin & Johal, Sukhdev & Williams, Karel 2000. Shareholder value and financialization: consultancy promises, management moves. *Economy and Society* 29(1): 80–110.
- Garriga, Elisabet & Melé, Domènec 2004. Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the territory. *Journal of Business Ethics* 53:51–71.
- Green, Donald P. & Shapiro, Ian 1994. *Pathologies of Rational Choice Theory. A critique of applications in political science*. Yale University Press.
- Habermas, Jürgen 1962/1989. *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a category of Bourgeois Society*. Polity Press.
- Habermas, Jurgen 1993. *Remarks on Discourse Ethics*. Teoksessa *Justification and Application: Remarks on Discourse Ethics*. MIT Press. 19–112.
- Haig, Edward 2004. Some Observations on the Critique of Critical Discourse Analysis. *Studies in language and culture* 25(2), 129–149. Saatavilla <http://www.lang.nagoya-u.ac.jp/proj/genbunronshu/> (luettu 15.10.2010).
- Haigh, Matthew & Hazelton, James 2004. Financial markets: A tool for social responsibility? *Journal of Business Ethics* 52: 59–71.
- Hall, Stuart 1997. Introduction. Teoksessa S. Hall (toim.) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage. 1–11.
- Halliday, M. A. K. 1994. *An Introduction to Functional Grammar*. London, New York, Sydney, Auckland: Arnold.
- Halme, Minna & Lovio, Raimo 2004. Yrityksen sosiaalinen vastuu globalisoituvassa taloudessa. Teoksessa Eva Heiskanen (toim.) *Ympäristö ja liiketoiminta. Arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset*. Gaudeamus. 281–290.
- Hammersley, Martyn 1997. On the foundations of critical discourse analysis. *Language and Communication* 17(3): 237–248.
- Hardy, Cynthia & Clegg, Stewart 1997. Relativity Without Relativism: Reflexivity in Post-Paradigm Organization Studies. *British Journal of Management* 8(2): S5–S17.
- Harré, Rom 1983. *Personal Being*. Basil Blackwell.
- Hausman, Daniel M. 2006. Philosophy of Economics. Teoksessa: Edward N. Zalta (toim.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2006 Edition)*.
- Heath, Joseph 2009. Methodological Individualism. Teoksessa Edward N. Zalta (toim.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2009 Edition)*.

- Heiskala, Risto 1996. *Kohti keinotekoista yhteiskuntaa*. Gaudeamus.
- Heritage, John 1984. *Garfinkel and ethnomethodology*. Polity Press.
- Holvas, Jakke 2009. *Talousmetafysiikan kritiikkiä*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Hujanen, Jaana & Pietikäinen, Sari 2004. Interactive uses of journalism: crossing between technological potential and young people's news-using practices. *New Media & Society* 6(3): 383–401.
- Jain, Arvind K. & Joy, Annamma 1997. Money matters: An exploratory study of the socio-cultural context of consumption, saving, and investment patterns. *Journal of Economic Psychology* 18: 649–675.
- Jones, Marc T. 1996. Missing the Forest for the Trees: A Critique of the Social Responsibility Concept and Discourse. *Business & Society* 35(1): 7–41.
- Jones, Peter E. 2007. Why there is no such thing as “critical discourse analysis”. *Language & Communication* 27: 337–368.
- Joutsenvirta, Maria 2006. *Ympäristökeskustelun yhteiset arvot. Diskurssianalyysi Enson ja Greenpeacen ympäristökirjoituksista*. Väitöskirja. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja A-273.
- Järvensivu, Paavo 2010. *Constructing a Service-Dominant Strategy: A Practice-Theoretical Study of a Start-Up Company*. Väitöskirja. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun julkaisuja A-366.
- Kantola, Anu 2001. Leaving Public Places. Antipolitical and Antipublic Forces of the Transnational Economy. *Javnost – The Public* 8(1): 59–74.
- Kantola, Anu 2003. Loyalties in Flux. The changing politics of citizenship. *European Journal of Cultural Studies* 6(2): 203–217.
- Katila, Saija 2000. *Moraalijärjestyksen rajaama tila: Maanviljelijä-yrittäjäperheiden selviytymisstrategiat*. Väitöskirja. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja A-174.
- Katila, Saija 2010. Negotiating Moral Orders in Chinese Business Families in Finland: Constructing Family, Gender and Ethnicity in a Research Situation. *Gender, Work, and Organization* 17(3): 297–319.
- Kress, Gunther 1990. Critical Discourse Analysis. *Annual review of applied linguistics* 11: 84–99.
- Kuronen, Marja-Liisa & Tienari, Janne & Vaara, Eero 2005. The Merger Storm Recognizes No Borders: An Analysis of Media Rhetoric on a Business Manoeuvre. *Organization* 12(2): 247–273.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal 1985/2001. *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. 2. painos. Verso.
- Laclau, Ernesto 2005. *On Populist Reason*. Verso.
- Lantos, Geoffrey P. 2002. The ethicality of altruistic corporate social responsibility. *Journal of Consumer Marketing* 19(3): 205–230.
- Lazonick, William & O'Sullivan, Mary 2000. Maximizing shareholder value: a new ideology for corporate governance. *Economy and Society* 29(1): 13–35.

- Leitch, Shirley & Palmer, Ian 2010. Analysing Text in Context: Current Practices and New Protocols for Critical Discourse Analysis in Organization Studies. *Journal of Management Studies* 47(6): 1194–1212.
- Lemke, Thomas 2001. 'The birth of bio-politics': Michel Foucault's lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality. *Economy and Society* 30(2): 190–207.
- Linell, Per 1998. Discourse across boundaries: On recontextualizations and the blending of voices in professional discourse. *Text* 18(2): 143–157.
- Lounsbury, Michael & Ventresca, Marc & Hirsch, Paul M. 2003. Social movements, field frames and industry emergence: a cultural–political perspective on US recycling. *Socio-Economic Review* 2003(1): 71–104.
- Lunt, Peter 1996. Discourses of savings. *Journal of Economic Psychology* 17: 677–690.
- Mackenzie, Craig & Lewis, Alan 1999. Morals and markets: The case of ethical investing. *Business Ethics Quarterly* 9(3): 439–452.
- MacKenzie, Donald 2006. *An Engine, Not a Camera: How Financial Models Shape Markets*. MIT Press.
- Marens, Richard 2010. Destroying the village to save it: corporate social responsibility, labour relations, and the rise and fall of American hegemony. *Organization* 17(6): 743–766.
- Margolis, Joshua D & Walsh, James P. 2003. Misery Loves Companies: Rethinking Social Initiatives by Business. *Administrative Science Quarterly* 48: 268–305.
- Mark-Ungericht, Bernhard & Weiskopf, Richard 2007. Filling the Empty Shell. The Public Debate on CSR in Austria as a Paradigmatic Example of a Political Discourse. *Journal of Business Ethics* 70: 825–297.
- Matten, Dirk & Crane, Andrew 2005. Corporate Citizenship: Toward an Extended Theoretical Conceptualization. *Academy of Management Review* 30(1): 166–79.
- McCloskey, Donald N. 1986. *The Rhetoric of Economics*. Harvester Press.
- Meisenbach, Rebecca J. 2006. Habermas's Discourse Ethics and Principle of Universalization as a Moral Framework for Organizational Communication. *Management Communication Quarterly* 20(1): 39–62.
- Meyer, Michael 2001. Between theory, method, and politics: positioning of the approaches to CDA. Teoksessa R. Wodak & M. Meyer (toim.) *Methods of Critical Discourse Analysis*. Sage. 14–32.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas 1997. Mobilizing the consumer: assembling the Subject of Consumption. *Theory, Culture and Society* 14(1): 1–36.
- Moisander, Johanna 2004. Vihreä kulutus yhteiskunnallisena ilmiönä Suomessa. Teoksessa E. Heiskanen (toim.) *Ympäristö ja liiketoiminta. Arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset*. Gaudeamus. 291–302.
- Moisander, Johanna & Eräranta, Kirsi 2006. Markkinoinnin tutkimuksen maailmankuva ja tiedon tuotannon käytännöt. Teoksessa K. Rolin & M.–L. Kakkuri-Knuuttila & E. Henttonen (toim.) *Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia*. Gaudeamus. 174–193.

- Moisander, Johanna & Valtonen, Anu 2006. *Qualitative Marketing Research: A Cultural Approach*. Sage.
- Mouffe, Chantal 1999. Deliberative democracy or agonistic pluralism? *Social Research* 66(3): 746–758.
- Mouffe, Chantal 2000. *The Democratic Paradox*. Verso.
- Mouffe, Chantal 2005. *On the political*. Verso.
- Mäkinen, Jukka & Kourula, Arno 2008. Yritysvastuun politiikkaa. *Niin & Näin* 4/2008: 93–101.
- Nelson, Julie A. 1996. *Feminism, objectivity & economics*. Routledge.
- Palazzo, Guido & Scherer, Andreas Georg 2006. Corporate Legitimacy as Deliberation: A Communicative Framework. *Journal of Business Ethics* 66: 71–88.
- Pennycook, Alastair 2001. *Critical applied linguistics: a critical introduction*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Phillips, Louise & Jørgensen Marianne W. 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. Sage.
- Phillips, Nelson & Sewell, Graham & Jaynes, Steve 2008. Applying critical discourse analysis in strategic management research. *Organizational research methods* 11(4): 770–789.
- Pietikäinen, Sari 2003. Indigenous Identity in Print: Representations of the Sami in News Discourse. *Discourse & Society* 14(5): 581–609.
- Pietikäinen, Sari 2008. Broadcasting Indigenous Voices: Sami Minority Media Production. *European Journal of Communication* 23(2): 173–191.
- Pietikäinen, Sari & Dufva, Hannele 2006. Voices in discourses: Dialogism, Critical Discourse Analysis and ethnic identity. *Journal of Sociolinguistics* 10(2): 205–224.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.
- Porter, Michael E. & Kramer, Mark R. 2002. The Competitive Advantage of Corporate Philanthropy. *Harvard Business Review* 80(12): 56–68.
- Potter, Jonathan 1996. *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. Sage.
- Raevaara, Liisa & Ruusuvuori, Johanna & Haakana, Markku 2001. Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. Teoksessa J. Ruusuvuori, M. Haakana ja L. Raevaara (toim.) *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia*. SKS. 11–38.
- Rasche, Andreas & Chia, Robert 2009. Researching Strategy Practices: A Genealogical Social Theory Perspective. *Organization Studies* 30(7): 713–734.
- Reckwitz, Andreas 2002. Toward a theory of social practices. A development in culturalist theorizing. *European Journal of Social Theory* 5(2): 243–63.
- Reed, Darryl 2002. Employing Normative Stakeholder Theory in Developing Countries. A Critical Theory Perspective. *Business & Society* 41(2): 166–207.

- Rose, Nikolas 1999. Inventiveness in Politics. *Economy and Society* 28(3): 467–493.
- Rose, Nikolas 2000. Community, Citizenship, and the Third Way. *American Behavioral Scientist* 43(9): 1395–1411.
- Saiia, David H. & Carroll, Archie, B. & Buchholtz, Ann K. 2003. Philanthropy as Strategy. When Corporate Charity “Begins at Home”. *Business & Society* 42(2): 169–201.
- Sassen, Saskia 2002. Towards Post-National and Denationalized Citizenship. Teoksessa E. F. Isin ja B. S. Turner (toim.) *Handbook of Citizenship Studies*. Sage. 277–291.
- Schatzki, Theodore R. 2005. The Sites of Organizations. *Organization Studies* 26(3): 465–484.
- Scherer, Andreas Georg & Palazzo, Guido 2007. Toward a Political Conception of Corporate Responsibility: Business and Society seen from a Habermasian Perspective. *Academy of Management Review* 32(4): 1096–1120.
- Schwandt, Thomas A. 2000. Three Epistemological Stances for Qualitative Inquiry. Interpretivism, Hermeneutics, and Social Constructionism. Teoksessa N.K Denzin ja Y.S. Lincoln (toim.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*, 2. painos. 189–213.
- Schwartz, Mark S. & Carroll, Archie B. 2008. Integrating and Unifying Competing and Complementary Frameworks. The Search for a Common Core in the Business and Society Field. *Business & Society* 47(2): 148–186.
- Scollon, Ron & Scollon, Suzie 2004. *Nexus Analysis: Discourse and the emerging Internet*. Routledge.
- Scott, John 2000. Rational Choice Theory. Teoksessa G. Browning, A. Halcli, and F. Webster (toim.) *Understanding Contemporary Society: Theories of The Present*. Sage. 126–138.
- Shamir, Ronen 2008. The age of responsabilization: on market-embedded morality. *Economy & Society* 37(1): 1–19.
- Shaver, Robert 2002. Egoism. Teoksessa Edward N. Zalta (toim.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2002 Edition)*.
- Smith, Jeffery D. 2004. A précis of a communicative theory of the firm. *Business Ethics: A European Review* 13(4): 317–331.
- Snow, David A. & Soule, Sarah, A. 2010. *A Primer on Social Movements*. W.W. Norton & Company.
- Spicer, André & Fleming, Peter 2007. Intervening in the Inevitable: Contesting Globalization in a Public Sector Organization. *Organization* 14(4): 517–541.
- Statman, M. 1999. Behavioral finance: past battles and future engagements. *Financial Analysts Journal* 55: 18–27.
- Stiglitz, Joseph E. 2005. The Overselling of Globalization. Teoksessa Michael M. Weinstein (toim.) *Globalization: What's New*. Columbia University Press. 228–261.
- Suchman, Mark C. 1995. Managing legitimacy: strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review* 20(3): 571–610.

- Tainio, Risto 2006. Suomalaisen liiketoimintajärjestelmän rakenteellinen ja kulttuurinen muutos. Teoksessa Risto Heiskala ja Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Gaudeamus. 65–81.
- Unerman, Jeffrey & Bennett, Mark 2004. Increased stakeholder dialogue and the internet: towards greater corporate accountability or reinforcing capitalist hegemony? *Accounting, Organizations and Society* 29(4): 685–707.
- Vaara, Eero & Tienari, Janne 2008. A discursive perspective on legitimation strategies in MNC's. *Academy of Management Review* 33(4): 985–993.
- Vaara, Eero & Tienari, Janne & Laurila, Juha 2006. Pulp and Paper Fiction. On the Discursive Legitimation of Global Industrial Restructuring. *Organization Studies* 27(6): 789–810.
- van Dijk, Teun A. 1993. Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society* 4(2): 249–283.
- van Dijk, Teun A. 2001. Multidisciplinary CDA: a plea for diversity. Teoksessa R. Wodak & M. Meyer (toim.) *Methods of Critical Discourse Analysis*. Sage. 95–120.
- van Leeuwen, Theo 2008. *Discourse and Practice. New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford University Press.
- Varto, Juha 1999. Ekonomismi ja elämä. *Niin & Näin* 1/99.
- Widdowson, H. G. 1998. The Theory and Practice of Critical Discourse Analysis. *Applied Linguistics* 19(1): 136–151.
- Widdowson, H. G. 2000. On the Limitations of Linguistics Applied. *Applied Linguistics* 21(1): 3–25.
- Willmott, Hugh 2005. Theorizing Contemporary Control: Some Post-structuralist Responses to Some Critical Realist Questions. *Organization* 12(5): 747–780.
- Wodak, Ruth 2001. The discourse-historical approach. Teoksessa R. Wodak & M. Meyer (toim.) *Methods of Critical Discourse Analysis*. Sage. 63–94.
- Wood, Donna J. 2000. Theory and integrity in business and society. *Business & Society* 39(4): 359–378.
- Young, Iris 2003. From Guilt to Solidarity. Sweatshops and Political Responsibility. *Dissent*, Spring 2003: 39–44.
- Young, Iris Marion 2004. Responsibility and Global Labor Justice. *The Journal of Political Philosophy* 12(4): 365–388.
- Zwick, Detlev & Denegri-Knott, Janice & Schroeder, Jonathan E. 2007. The social pedagogy of Wall Street: Stock trading as political activism? *Journal of Consumer Policy* 30: 177–199.
- Zwick, Detlev & Dholakia, Nikhilesh 2006. The Epistemic Consumption Object and Postsocial Consumption: Expanding Consumer-Object Theory in Consumer Research. *Consumption, Markets and Culture* 9(1): 17–43.

OSA II

ESSEET

Essee 2

Restructuring responsibility: Globalist articulations of business-society relations

Heidi Hirsto & Johanna Moisander

(Julkaisematon, tulossa kirjassa *Globalization from the Finnish Experience*, toim. Risto Tainio, Susan Meriläinen ja Jukka Mäkinen. Käsikirjoitus valmistunut 1/2010.)

Introduction

In January 15th, 2007, the international Finnish mobile phone case manufacturer Perlos announced plans to end production in Finland and lay off its 1,200 Finnish employees. At least this is how the leading Finnish newspaper *Helsingin Sanomat* reported Perlos's announcement the next day. In business newspapers, however, the news looked somewhat different; there the focus was less on layoffs and more on the strategic dimension of organizational restructuring and off-shoring.

In many ways, the case of the Perlos factory shutdowns may be viewed as a typical example of the recent processes of economic globalization taking place in western countries. Perlos is a stock-listed company that operates in the lower end of mobile technology production, specializing in a relatively narrow field of manufacturing expertise. It operates as a subcontractor of a large multinational company, and is thus highly dependent on its primary client. As the media accounts analyzed in this study frequently point out, the trend is apparently to relocate this type of production in lower-wage countries.

The Perlos factory shutdowns took place at an historical moment and in a cultural context where business-society relations appear to be in flux. It has been argued that a progressive deterritorialization of social, political, and economic interaction is taking

place, and that a growing number of social activities now occur beyond the power and influence of the nation-state (Matten & Crane 2005: 171).

In Finland, the national context of this study, these developments have been obvious in the past few decades. From the post-war period until the 1980s, Finland's business system was characterized by relatively strong state planning and control. In the early 1990s, however, a severe recession undermined the foundations of the Finnish welfare society, providing the rationale for the re-articulation of national priorities in favor of economic growth and competitiveness and for the deregulation of transnational capital flows (see e.g. Heiskala 2006).

As a result, Finnish business and industry have become increasingly dependent on international capital markets (Tainio 2006). The fast increase in foreign ownership serves as an example: in just five years after the final deregulation of foreign ownership, foreign investors owned as much as two thirds of Finnish stock-listed companies (Mannio, Vaara & Ylä-Anttila 2003). These developments have been described as the "financialization" of the Finnish economy (Tainio 2006, see also Froud et al. 2000). From a business-society perspective, financialization denotes a change in the relationship between corporations and their stakeholders; shareholder interests and rationales are assigned primacy in relation to other stakeholders.

Economic globalization and the liberalization of financial markets have thus brought about a significant reorganization of the relations of power and responsibility in Finnish society. It is generally agreed that the task of the state and national politics has shifted in the direction of enhancing national competitiveness and creating a favorable environment for business (Heiskala 2006). Moreover, such a shift has arguably worked to legitimize and favor "consensual" politics, which are based on market thinking and a managerial attitude (Kantola 2003).

As national politics is losing power in the global economy, corporations may well be expected to step in and assume some of the responsibilities and roles formerly played by central governments and local authorities (Matten & Crane 2005). They are expected to

serve as good corporate citizens, as corporate members of society. However, since corporations are expected to enter the arena of social responsibility on a voluntary and discretionary basis, there is no institutionalized legal, political, or ethical framework for defining the scope and specific forms of corporate responsibility. Hence there is confusion both in the political domain and in the market about the appropriate division of “moral labor” in society (Mäkinen and Kourula 2008), i.e. about the appropriate roles and responsibilities of corporations and other social actors.

In this paper we set out to explore the reorganization of responsibility in Finnish society, focusing on the ways in which the social role of corporations is negotiated in the media in the specific context of corporate restructuring that involves large-scale layoffs. In particular, our aim is to exemplify and illustrate some of the political and ethical underpinnings and dilemmas that the everyday articulations of business-society relations entail. In our view, this type of analysis is necessary in order to ensure an ethically, culturally, and politically grounded basis for the further development of “responsible” policies and practices in the domains of both business and politics.

Interpretive framework for analyzing business-society relations

The role of business in society has been widely discussed within the fields of organization studies and business ethics, most influentially in terms of corporate (social) responsibility (CSR or CR). Definitions of corporate responsibility are often projected against Milton Friedman’s (1970) libertarian view, according to which a corporation’s only responsibility is to increase its profit within the confines of the legal framework and standard business ethics. Several streams of CSR literature have since presented alternative views that define the social responsibilities of business organizations in broader terms. Carroll (1991 and 1999), for example, suggests that in addition to *economic* and *legal* responsibilities, corporations have an *ethical* responsibility to do business in a way that meets society’s expectations, and a *philanthropic* responsibility to engage in beneficial activities that are appreciated by society. Freeman’s (1984) widely accepted stakeholder theory, in turn, maintains that the corporation has a

relationship of responsibility with all the parties that the company affects or that can have an effect on the company.

Business-society relations have also been conceptualized in terms of “corporate citizenship”. Recent discussions include attempts to link corporate citizenship to political theories of citizenship and citizen rights (Matten, Crane & Chapple 2003; Crane, Matten & Moon 2004; Matten & Crane 2005). Rather than analyzing corporations *as* citizens, scholars who represent this turn shift the focus to the changing role of the business corporation as a central actor in the field of citizen rights – as administrators and protectors of civil, political and social rights.

The social norms, expectations and requirements concerning the role of business in society are obviously not fixed or stable but historical and contextual. In Europe, the social responsibilities of business organizations have traditionally been governed by a combination of relatively strong (implicit) cultural norms and an extensive legal framework. Currently, however, this tradition seems to be in flux, as corporations are taking a more active role in defining their own responsibilities and incorporating them in their business strategies. (Matten and Moon 2005.)

In this paper, we analyze business-society relations as a dynamic discursive field, whose central concepts and objects, such as “corporate social responsibility” and “corporate citizenship”, are continuously negotiated, (re-)defined and organized in public discussion and debate. From a managerial perspective, the dynamic nature of the discourses of business-society relations means constant uncertainty: How are “those standards, norms, or expectations that reflect a concern for what consumers, employees, shareholders, and the community regard as fair, just, or in keeping with the respect or protection of stakeholders’ moral rights” (Carroll 1991: 41) represented and negotiated? In terms of the ideological and political effects, our interest lies particularly in the ways in which different discourses of business-society relations and corporate restructuring come to re-articulate the nature and interrelations of corporate responsibility, employment relations, and citizenship in the context of the Finnish welfare society.

We study the meaning negotiation on the role of business in society by analyzing how a case of organizational restructuring that involves large-scale layoffs is discussed and debated in the Finnish media. Our case is Perlos, a Finnish stock-listed company that is a subcontractor of the global mobile giant Nokia. In January 2007, Perlos announced its plans to shut down both of its production plants in Finland, lay off over a thousand employees, and increase production in its Chinese factories. The off-shoring decision was widely reported in the Finnish media, and newspapers continued to follow the factory shutdown process and the associated social and economic impacts for several months.

Our empirical materials comprise coverage of the layoffs by two major Finnish newspapers, the leading general newspaper *Helsingin Sanomat* (HS), and the leading business newspaper *Kauppalehti* (KL). The articles analyzed span the period from January 17, the day after the layoffs were announced, to the end of 2007. *Helsingin Sanomat* reaches daily more than 20 percent of the Finnish public, both inside and outside the capital region (Sanoma Group 2009), and can be regarded as a central arena for public discussion and the circulation and production of cultural meanings in the Finnish context. *Kauppalehti*, in turn, is the oldest and most established business newspaper in Finland. Hence, these two media can be considered to represent the institutionalized voices of both the general public and of business and commerce.

Our central framework for the analysis of media texts is critical discourse analysis (CDA), primarily based on the theoretical formulations of Norman Fairclough (1992, 1995, 2003). The specific aim of CDA as a research program is to combine linguistic text analysis with the analysis of social change (Fairclough 1992). CDA is based on a three-dimensional analytic framework where *discourse practice* constitutes a mediating analytical level between empirical texts and broader socio-cultural practices (Fairclough 1995). In this paper, our primary objective is to identify and describe some of the conventionalized *discourses* – practices of representation or meaning construction through language (Reckwitz 2002: 254) – which the media draw upon in putting up textual accounts of the factory shutdowns and in elaborating on their theoretical premises and social and political implications.

In the empirical analysis, we focus on the following rhetoric and discursive practices:

- The vocabulary and categories that the media uses and (re)produces in representing the factory shutdown or in “objectifying” the event in a particular way (Fairclough 2003: 129–30; Foucault 1972).
- The rhetorical practices of legitimation i.e. the ways in which the factory shutdowns are textually constructed as (not) factual, intelligible, and socially acceptable (Fairclough 2003; Van Leeuwen and Wodak 1999).
- The representations of different social actors and groups (Fairclough 2003: 134–145), such as corporate managers, shareholders, employees, and political decision makers, in relation to the factory shutdowns.

While discourses foreground certain aspects and actors of the phenomena they purport to represent, they also bring along – often implicitly and thereby easily unobserved – assumptions and claims about other aspects and actors (see e.g. Fairclough 2003: 55–61). Evaluation of the “effects” or consequences of discourses is essentially based on the elaboration and explication of these naturalized, presupposed claims.

In sum, the representations of the Perlos factory shutdowns are, in the media texts that we analyzed, organized along the lines of two distinct but interlinked discourses of business-society relations: an economist discourse that we call “financialist”, and an ethically oriented discourse that we call “moralistic”. The financialist discourse is clearly dominant in the business newspaper *Kauppalehti*, whereas the general newspaper *Helsingin Sanomat* draws extensively from both the financialist and the moralistic discourse. The two discourses differ in terms of central themes, perspectives and the representation of social actors; however, we argue that both are ultimately premised upon the same neo-liberalist notion of globalization. We thus interpret the two discourses as empirical actualizations of the same discursive formation, designed for different audiences or ideal readers and constitutive of them.

In the following sections, we proceed to describe how the two discourses unfold in the media texts, and what kinds of articulations of corporate responsibility, employment, and national politics they entail.

The financialist discourse

In the media texts that we analyzed, the dominant representation of the Perlos factory shutdowns articulates the shutdown decision as a strategic move that is to be evaluated according to economic criteria. We argue that this representation, which we call “financialist”, draws to a significant extent from a discourse of shareholder value creation, which is essentially premised on neoclassical economic theories of finance (Lazonick & O’Sullivan 2000). In practice, the shareholder value discourse prioritizes shareholders’ interests and calls for measures to ensure that managers are “disciplined and appropriately incentivized” (Ezzamel, Willmott & Worthington 2008: 111) to act in the best interest of the owners.

Within the discourse of shareholder value, corporations have gradually come to be perceived and reasoned about as bundles of assets (Hirsch 1986) that are to be managed according to a logic of investment (Ezzamel et al. 2008). This logic is thought to enclose all the actors involved in the process of value creation, such as the employees and subcontractors of stock-listed companies. Thus, the discourse of shareholder value ultimately comes to represent the entire business economy as an investment game where employees, for example, are regarded as disposable factors of value production.

Factory shutdowns as a performance improvement program

The financialist discourse of corporate restructuring defines the factory shutdowns in positive terms as a *performance improvement program* (the term also used by the company itself in its press release), *streamlining*, *restructuring*, and a *change program*. Such vocabulary, which carries the meanings of deliberation, goal-orientation and progress, renders the shutdown decision acceptable and desirable, and functions to legitimate the decision on instrumental grounds (see Vaara, Tienari and Laurila 2006).

The primacy of shareholders’ interests, which is characteristic to the financialist discourse, is empirically enacted for instance by referring to investors’ views and evaluations of the shutdown decision. The following extracts illustrate this discursive practice.

The market knew to expect Perlos's extensive performance improvement program. (KL)

The stock of Perlos, who announced today's most significant business news, closed in a rise of 0.8 percent. (KL)

Earlier changes have not satisfied investors or even the company itself. (KL)

In this way, the restructuring company is practically rendered meaningful as an instrument of shareholder value creation. Such representation of the firm lies at the core of the financialist discourse and grounds the way in which the other actors involved in the shutdown decision and affected by it are represented within the discourse.

Specifically, the financialist discourse of restructuring can be argued to cascade (Appay 1998) the logic of shareholder value, along with the accompanying demands for efficiency and cost-cutting, from stock-listed companies downwards to their suppliers, subcontractors and employees. This is manifested for example in the way in which the news press recurrently evokes the (difficult) position of Perlos as a subcontractor of Nokia, struggling in a competition against other subcontractors, as an appropriate or self-evident rationale for the factory relocation decision:

The race for Nokia's orders intensifies [heading]

The competition for Nokia's orders runs stronger and stronger in Asia, where the Finns run against big actors like Foxconn and Jabil Circuit. (KL)

In the mobile phone business, competition among sub-contractors is fierce and global, and the big Asian companies have become the winners. (HS Editorial)

In general, the financialist discourse implies that it is ultimately Nokia's shareholder-oriented requirements and standards that force the subcontractors to take continuous cost-cutting and performance enhancement measures. In a similar vein, Perlos is expected to pass the financialist imperatives along to its own suppliers. This practice of "race to the bottom" is not called into question in the texts that we analyzed; instead, it seems to be considered fully legitimate or taken as granted. For example, some of the media texts depict the subcontractors of Perlos – small, non-listed firms – as welcoming the departure of their important client with high spirit and optimism:

Subcontractors [of Perlos] have already been preparing for the decrease in orders for a few years. In response, they have broadened their product range, invested in marketing, and also gained new customers. - - The attitude of subcontractors can be considered positive. That's the way to go. (KL Editorial)

Such a discursive practice can be argued to naturalize shareholder value creation as an appropriate “logic” of business not only for listed companies but for many kinds of economic actors. In this way, the existence and continuity of the local, small and medium sized businesses is ultimately rendered subordinate to the economic performance of the big and the global.

By sustaining and (re-)producing the shareholder perspective, the financialist discourse tends to marginalize the voices and viewpoints of other stakeholders such as Perlos's employees, the local community and political decision makers. In specific, employees, who may be viewed as one of the key stakeholder groups in the context of organizational restructuring, are within the financialist discourse rendered meaningful simply as disposable factors of value creation, which can be acquired, dismissed and traded in the global market.

We cannot compete on price with a Chinese or an Indian, but in Europe, the Finnish engineer is very competitive. (KL)

Overall, the financialist discourse allows for justifying the factory relocation simply on the basis of lower labor costs, as in the following extract, thus establishing for (western) companies the right to freely consume more unregulated and unorganized business environments (see Beck 1999), i.e. to engage in the value-adding practice of “labor arbitrage” (Ong 2006: 160–1).

I am not at all surprised that such decisions are made, says [the CEO of The Federation of Finnish Technology Industries] Mäenpää. According to Mäenpää, the cost of a working hour, for instance, is about twenty euros in Finland, while in India it is 50 cents and in Eastern Europe a few euros. – Companies have a strong temptation to move to countries of cheaper labor. (KL)

The relationship between the firm and its employees is thus represented within the financialist discourse as a contractual, market-based relationship between autonomous actors, which makes it possible to legitimize the layoffs simply on the basis of specific

market conditions (cf. Ferraro, Pfeffer & Sutton 2005: 19). Accordingly, the factory shutdown decision is not regarded within the financialist discourse as a question of social or moral relevance, i.e. as a decision that produces unemployment or human suffering. Such social “externalities” are not included in the costs of organizational restructuring in the financialist representation of the factory shutdowns.

Finally, the idea of shareholder value can be observed to underlie the way in which the management of Perlos is represented within the financialist discourse. In the media texts, corporate executives are portrayed as justifying the relocation decision with reference to external pressures and market conditions. Management thus appears as an agent of owners, engaged in a continuous process of reorienting and adjusting activities in order to satisfy shareholder demands and the logic of investment.

In sum, the financialist discourse may be characterized as a dominant and normalized discourse of organizational restructuring in the news texts that we analysed. Our analysis shows that it is firmly embedded within the broader discourse of shareholder value creation, which emerges as a self-evident background rationale for articulating and accounting for business-society relations. It can be argued, however, that despite its significance as a background assumption for the discourse, the idea of shareholder value is not made easily available for critical examination. In our view, the way in which the Finnish press assumes shareholder value as a self-evident principle of corporate management indicates that this discourse is highly naturalized and institutionalized in the Finnish economic discourse.

Naturalizing a libertarian view of business-society relations

In accordance with the underlying rationality of shareholder value, it may be argued that the financialist discourse of corporate restructuring entails a distinctively libertarian view on **corporate responsibility** and works to naturalize this view, which is essentially based on ethical egoism (see e.g. Rachels and Rachels 2007).

For business corporations, the libertarian discourse sets up a combination of broad rights or freedom of action and a limited, contractual or legalistic understanding of

responsibilities (Sassen 2002). Within this discourse, obligations can only be understood as emanating from binding regulations and explicit contracts – not, for instance, from any moral sense of duty. Within the libertarian frame of thought, corporate executives are not expected to take responsibility for the social, environmental or cultural impacts of the company operations beyond legal requirements. On the contrary, taking such responsibilities may be considered unethical on the premise that it is financed by charging shareholders and possibly also consumers and workers without their consent (Lantos 2002, Windsor 2006).

Since corporate managers are purported to operate on the mandate of **shareholders** within the financialist discourse, it could be argued that the locus of social responsibility should in effect shift to the owners. However, the financialist discourse does not seem to recognize such responsibility; in contrast, shareholders are typically pre-defined and mobilized as economic-rational subjects acting upon self-interest and unmoved by ethical concerns.

The most striking feature of the financialist discourse of business-society relations, especially when considered in the context of a Nordic welfare society, is the way in which it articulates the **employment relation** as market-based and contractual, and assigns employees a commodity-like status. As Ferraro et al. (2005) argue, such (re)definition of the employment relation constitutes an important means of creating legitimacy for downsizing and other forms of “workforce flexibility” in the contemporary global market economy, and is thus also crucially connected to the increasing insecurity and instability in employment.

Representing workers as mere factors of production effectively divests the employment relation of any meanings of membership or community. In short, the liberalist frame of thought does not allow for the idea of workers having any kinds of rights or obligations in relation to the company – or vice versa – beyond the formal employment contract. Instead, workers are endowed with general rights or “freedom” to feel bad, speak out, and seek justice in a juridical sense – and in principle, to choose their social status.

From a perspective of social and political participation, then, the neo-liberalist or financialist legitimization of off-shoring can be argued to deprive workers not only of the (social) right to inclusion and appreciation through employment (Ong 2006: 157–172) but also of the (political) right of collectively influencing and negotiating the terms of employment. The employment relation is thus being (re-)defined through the hegemonic discourse of shareholder value creation rather than negotiated through a political process.

The role that the financialist discourse assigns to **national politics** can be characterized as narrow. The national government is mainly expected to provide first aid, or to “cushion” the side-effects of the market economy (Beck 1992: 213). Thus, it can also be argued that the financialist discourse (re-)defines the field and aims of politics through a libertarian or neo-liberalist rationality – defined by Foucault as a political rationality that extends the norms of ethical egoism and cost-benefit optimization to all actors of society, or to the entirety of human action (Lemke 2001: 197; Gordon 1991: 43). Within the financialist discourse, political decision makers are thus represented as playing a game of their own in which policy measures and ideological statements are re-interpreted as the competitive strategies of political parties and politicians – as their own “business”.

The moralistic discourse

Many media accounts on the Perlos factory shutdown clearly do not subscribe to the simple economistic, shareholder-oriented view on the business-society relation that underlies the financialist discourse. However, we found the “alternative” modes of representation remarkably diverse and hard to label. In the following, we depict a broad “moralistic” discourse, which foregrounds the negative impacts of the factory shutdowns and unfolds as a negotiation of responsibilities for these impacts. The discourse is characterized by an ethos of individual responsabilization, which encloses all the actors involved in or affected by the factory shutdowns.

Factory shutdowns as a social crisis

The moralistic discourse represents the factory shutdowns as a social crisis that unfolds on the individual, local and national levels and is conceptualized in the media texts as *layoffs, being sacked, losing jobs* or *a regional catastrophe*. In contrast to the financialist discourse, the moralistic discourse thus takes distance from the formulations and argumentation of the restructuring company and brings in other frames of interpretation.

The moralistic discourse questions the legitimacy of the factory shutdowns by evaluating – or “moralizing” (Vaara et al. 2006: 801) – the shutdowns through appeal to individual experiences and emotions as well as to cultural norms and values. Social actors are thus not represented simply as economic maximizers of self-interest but as *ethical* actors in the sense that ethics is made a central framework within which social action can be justified (Rose 2000). Accordingly, issues such as the emotions and experiences of the laid-off employees emerge within the moralistic framework as relevant and legitimate bases for evaluating the factory shutdowns.

Furious and depressed employees of Perlos marched out from their workplaces in Joensuu and Kontiolahti factories. (HS)

According to [union steward] Timonen, employees are absolutely overwhelmed about the company's decision to close down its production plants in Finland. "For them, this is like a bad dream." (HS)

In describing the personal crises of the laid-off employees, the moralistic discourse emphasizes the balancing and therapeutic (Rose 2000: 1397) role of the private sphere, i.e. the family. Laid-off people are represented as turning to their families for giving and receiving support. The representation is strongly gendered in the sense that women in particular are represented as finding refuge in home and domestic activities and also as facing greater challenges in finding new employment options.

Returning to the sewing profession is an attractive option, but now mother is needed at home. (HS Economy)

Kirsi Tolvanen from the city of Joensuu belongs to those looking for new employment. She regrets that women are only offered training in the caring professions. (HS Economy)

On the local and regional levels, the moralistic discourse emphasizes the threats of unemployment and possible emigration of able, young workforce. It is feared that large-scale layoffs will have a detrimental impact on the regional economy but also on the social and human “capital” (Rose 1999: 481, Fine 2001) of individuals and the community:

Pentti Hyttinen, Director of the Regional Council of North Karelia, stressed that the most important thing is to prevent the migration of young and capable workforce of Perlos from the region. (HS)

Friendship with some colleagues has endured, but according to [a laid-off employee] Eeva, the new situation and the companies being built on the ruins of Perlos have also created dissension and factionalism. (HS)

Representing the factory shutdowns as a crisis prompts questions of responsibility: Who is to blame for causing the crisis, and who is expected to deal with the consequences? Within the moralistic discourse, responsibility appears as something that is (or should ideally be) of moral nature – voluntary, discretionary and exceeding the formal contracts and regulations. On the textual level, varied articulations of disapproval and blame draw upon and give rise to a contention that the restructuring company has failed to meet various kinds of social or cultural expectations concerning, for instance, reciprocity, fairness, consistency, openness, or equality of different stakeholders. The following extracts illustrate such claims.

We have been developing the production operations of the plant from the beginning, and now it is all gone”, says chief union steward Eero Timonen. (HS Economy)

Minister of Labor Filatov was surprised that Perlos plans to end nearly the whole of its production in Finland at once. “Many other companies have aimed to relocate their production gradually so that people and regions have a better chance to adjust”, Filatov says. (HS)

This year, corporations are paying more dividends from last year’s profit to owners than ever before. At the same time, they are giving the boot, like Perlos, which is owned by the Sohlberg family, did to its 1100 employees last week. (HS)

The moralistic discourse of organizational restructuring unfolds in the press as a series of accusations, demands and wishes that different parties present to each other. Broadly taken, these accusations and claims are concerned with the appropriate division of moral labor (Mäkinen and Kourula 2008) in society, i.e. about the proper responsibilities that different actors should take in relation to social problems and crises such as massive layoffs. As the following extracts illustrate, the targets of accusations and the measures demanded are often left unspecific. As a rule, the different wishes, demands and accusations take the form of individual and unrelated expressions of emotions or moral stances.

"I hope that there will be investments in retraining. Many people at Perlos have a family and debt, and the basic study grants are so low that families with children will not get by on them. Surely it is not the intention that homes are put on sale to finance retraining", says Lissu Myller who works on the assembly line at Perlos. (HS)

On Monday, Minister of Finance Eero Heinäluoma (sd) demanded immediate measures and support from the whole nation for those employees of Perlos who will lose their jobs. (HS)

A central group that is "responsibilized" (Rose 2000; Shamir 2008) within the moralistic discourse are the laid-off employees themselves. Employees are assigned responsibility for negotiating a good "support package" with the company, and for actively engaging in job seeking or finding "new directions" for life. Overall, the discourse strongly emphasizes the significance of retraining, re-employment, and individual entrepreneurship.

[B]oth families are contemplating options and seeking a new direction. One cannot live very long on layoff compensations and redundancy payments. (HS)

The message from Minister of Labour Filatov to people of Perlos was that first and foremost, they must reach the best result possible in the labour-management negotiations. - - On the part of the people of Perlos, Filatov hoped for willingness to retrain and to accept temporary employment. (HS)

Overall, the moralistic, responsibilizing discourse seems to assume and accept that workers have little chance to influence the policies of their employer company. They cannot, for example, guarantee secure employment through hard work or commitment to the company. Even if this state of affairs is represented as unfair or unpleasant to

some extent, it is also accepted as a status quo that is legitimate from the part of the company.

"We did what we could but the script was already written. We only had a supporting role", says [union steward] Hartikainen, describing the negotiation process. (HS)

In terms of politics, the moralistic discourse represents the factory shutdowns as signalling a failure on the part of regional and national policy-makers in terms of creating and sustaining a favourable business environment:

Kimmo Sasi (coalition party) made the governmental block protest by accusing the current government of not taking care of business corporations. (HS)

As a whole, however, the political system is not represented as a crucial foundation or backbone of a properly functioning market economy but rather as a co-player and partner of enterprises and enterprise-like entities in the market.

Importantly, "crisis" – as the central object of the moralistic discourse of corporate restructuring – seems to carry a meaning of impermanence: a crisis is something that passes. Thus, even though the factory shutdown is represented as a severe blow to individuals, people are portrayed as facing the new situation with determination and gradually emerging optimism. The storylines of individual laid-off employees evolves in the media from pessimism to optimism within a few months.

The future does not worry Perlos families <headline>
(...) There is enough to do at home, Eeva Immonen does not complain about that. Now granny has time to watch her grandchildren play. "I weed the flower bed as much as my back will allow. I take a walk to the riverbank every day and enjoy my own thoughts. It is like new love", she says. (HS)

For both the Huttunen family and the Immonen family, the (...) plant closure meant the worst possible scenario. The family loses its wage income when both spouses are laid off. (...)Despite the setbacks, both families are contemplating alternatives and searching for a new direction. (HS)

[According to the mayor of Joensuu] laying off young workforce will give regional business an incentive for new investments and entrepreneurship (HS)

Ultimately, then, unemployment is represented as a second chance by foregrounding the benefits of the unplanned life change and by praising individual initiative and entrepreneurialism. As the last extract above illustrates, the optimistic ethos also effortlessly translates into a faith in the self-corrective nature of the market economy.

Responsibilization and “ethopolitics”

In considering the discursive effects and ideological implications of the moralistic discourse of corporate restructuring, we argue, in short, that by relying on a voluntaristic view on corporate responsibility, responsibilization of individuals and groups, and a managerialist-consensual view on politics (Kantola 2003) the moralistic discourse also bears neo-liberalist, market-individualist undertones. The current repertoire of Finnish political discourse thus seems to lack a plausible, clear-cut alternative to the discourse of shareholder value.

In terms of **corporate responsibilities**, the moralistic discourse seems to acknowledge the possibility of *implicit* contracts or moral responsibilities. Corporations are expected to act as good corporate citizens, displaying sensitivity and respect to ethical and cultural norms and values. However, as within the financialist discourse, responsibility is still articulated as essentially voluntary, i.e. non-binding. Practices and displays of responsibility may be *expected* or *desired* of corporations by different social actors, but they cannot be *required* (Carroll 1991). Hence, corporate responsibility figures as a matter of choice, the extent and specific forms of which are to be established by the corporation itself on a discretionary basis.

In the national context of Finland, corporations have traditionally been recruited as central mediators of social citizenship rights. Accordingly, the social status of an individual may be argued to change quite significantly in the transition from an employed worker to an unemployed citizen and welfare customer. The moralistic discourse settles the issue by imposing on the laid-off **employees** an entrepreneurial subjectivity (Lemke 2001; Gordon 1991; Du Gay, Salaman & Rees 1996). Employees are, in other words, obliged to “develop” themselves in order to fit into the new

economic order (Banerjee 2003) by managing their individual human capital in an efficient and profitable way or, indeed, according to the logic of investment.

A central feature of the moralistic discourse of organizational restructuring depicted in this paper is the way in which it articulates the nature and practice of politics. The discourse seems to evoke a very particular type of politics – of partnership, co-operation and the self – that Rose (1999, 2000) has labeled “**ethopolitics**”. In short, ethopolitics denotes a mode of societal governance that works upon the “ethos”, i.e. the sentiments, values and beliefs of persons, groups and communities. In ethopolitics, politics is regarded not so much as a struggle of ideologies or a process of negotiating goals and directions for social development (Des Jardins 1997; Mouffe 2002) but as an effort to engage individuals and organizations to act voluntarily in ways that advance already established or presupposed goals such as national competitiveness and a favorable environment for business (Kantola 2003). Accordingly, ethopolitical rhetoric tends to promote the ideals of participation, entrepreneurship and voluntary reciprocity, thus establishing the locus of social responsibility in the networks and co-operative arrangements of individuals and organizations.

In considering the political implications of this finding, it is interesting to note that Rose arrives at the term ethopolitics through an analysis of the “Third Way” political programme of British New Labour in the 1990s, and argues that similar lines of reasoning also underlie the recent neo-conservative and communitarian political discourses in the United States (Rose 1999: 478–480, see also Fairclough 2000). Thus, if ethopolitical rhetoric is indeed becoming established as a popular or perhaps even the primary alternative to the purely economist discourses of business-society relations in Finnish public discussion, this can be considered a shift in the order of political discourse, denoting and further asserting the extinction of the more traditional, state-centred discourses of welfare, equality and employment relations.

Overall, we argue that the moralistic discourse of organizational restructuring challenges in some ways the financialist justification of the factory shutdowns but fails to provide a coherent alternative account for appropriate or desirable business-society

relations. The moralistic discourse embodies an ethos of individual responsabilization, which is in effect fully aligned with the political rationality of neo-liberalism (Shamir 2008: 4). Within this discourse, responsibility appears as individual life political projects rather than as projects that would “heighten a sense of global responsibility” (Chouliaraki 2000: 306).

Conclusion

It can be argued that the two discourses of business-society relations described and analyzed in this study share several common features. Firstly, they produce representations of organizational restructuring that are largely disembedded from the specific historical and political context of the Finnish welfare state. Corporations are, within both discourses, represented as detached from the social and the political, as having no particular relation to the nation state, national politics, or the conditions of possibility for practicing citizenship.

Second, both discourses tend to explain and justify social action in terms of individual choices, thus resorting to the methodological individualism characteristic of an economistic worldview. Accordingly, the discourses entail a strong faith in the superiority of voluntary arrangements (such as the market) in the organization of social resources and outcomes. As a result, both discourses implicitly end up suggesting a libertarian form of social organization with a low level of regulation and a modest public sector.

In short, then, both discourses can be regarded as parts of the same neo-liberalist discursive formation or political rationality. This rationality can also be called “globalist” in the sense that it produces representations of globalization as economic processes that are inevitable and beyond political control (Fairclough 2006; Beck 1999). Considering the unequal occurrence of the discourses in the different newspapers, the two discourses may be interpreted as specialized articulations of globalism embodying and (re)producing different ideal readers or audiences.

With respect to discursive or ideological effects, it may be argued that the neo-liberal, globalist conception of global business relies upon and (re)produces an ethos of inevitability where global “imperatives”, mainly emanating from the capital markets, are assigned primary authority for defining the rules of business and society. These imperatives are well known to dominate the managerial arenas of production (e.g. employment policies, subcontracting) and business strategy (e.g. concerning clients and competitors). More importantly, however, they also seem to be gradually shaping the public and institutional arenas in which not only corporations but also other actors of society operate.

What seems to be at stake in terms of social governance is, in short, the role of individuals and collectives as social and political actors and citizens, and their possibilities to participate in the processes that ultimately define the conditions of their own lives. The discussion on the role of business in society is essentially also a discussion on the rights and duties of social actors, and hence, on citizenship – not just corporate citizenship but also citizenship on a broader level, in terms of the rights and duties of people and groups of people in the face of different political and economic institutions.

Beck (1999) points out that the depoliticizing rhetoric of globalism hides the fact that in order to guarantee the working of the supposedly natural market system, constant support, backup and steering by political institutions is needed and actual political measures are taken. In this light, the world market emerges not as an existing system but as an aspired one, a (presupposed) political goal (Lemke 2001; Des Jardins 1997). In accordance with these notions, we consider it crucial that the current developments in the field of business-society relations, concerning for example the emerging and morphing practices and articulations of “corporate social responsibility” or “corporate citizenship”, be recognized as processes with broad political, social and cultural relevance and evaluated not on mere managerial or even moral criteria but also on political grounds, in the arenas of democratic debate and decision-making.

References

- Appay, Béatrice 1998. Economic Concentration and the Externalization of Labour. *Economic and Industrial Democracy* 19(1): 161–184.
- Banerjee, Subhabrata Bobby 2003. Who Sustains Whose Development? Sustainable Development and the Reinvention of Nature. *Organization Studies* 24(1): 143–180.
- Beck, Ulrich 1999. *What is Globalization?* Polity Press.
- Carroll, Archie B. 1999. Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct. *Business and Society* 38(3): 268–295.
- Carroll, Archie B. 1991. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons* 34, July–August 1991: 39–48.
- Chouliaraki, Lilie 2000. Political Discourse in the News: Democratizing Responsibility or Aestheticizing Politics? *Discourse & Society* 11(3): 293–314.
- Crane, Andrew & Matten, Dirk & Moon, Jeremy 2004. Stakeholders as Citizens? Rethinking Rights, Participation, and Democracy. *Journal of Business Ethics* 53: 107–122.
- Des Jardins, Joseph R. 1997. *Environmental Ethics. An Introduction to Environmental Philosophy*. Wadsworth Publishing Company.
- Du Gay, P. & Salaman, G. & Rees, B. 1996. The Conduct of Management and the Management of Conduct: Contemporary Managerial Discourse and the Constitution of the ‘Competent’ Manager. *Journal of Management Studies* 33(3): 263–282.
- Ezzamel, Mahmoud & Willmott, Hugh & Worthington, Frank 2008. Manufacturing shareholder value: The role of accounting in organizational transformation. *Accounting, Organizations and Society* 33: 107–140.
- Fairclough, Norman 1992. *Discourse and Social Change*. Polity Press.
- Fairclough, Norman 1995. *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Longman.
- Fairclough, Norman 2000. *New Labour, New Language?* Routledge.
- Fairclough, Norman 2003. *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Routledge.
- Fairclough, Norman 2006. *Language and Globalization*. London: Routledge.
- Ferraro, Fabrizio & Pfeffer, Jeffrey & Sutton, Robert I. 2005. Economics language and assumptions: How theories can become self-fulfilling. *Academy of Management Review* 30(1): 8–24.
- Fine, Ben 2001. *Social Capital versus Social Theory. Political economy and social science at the turn of the millennium*. London: Routledge.
- Freeman, R. Edward 1984. *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Financial Times Prentice Hall.

- Friedman, Milton 1970. The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *New York Times Magazine*, 13th September 1970.
- Foucault, Michel 1972. *The Archaeology of Knowledge*. Tavistock Publications.
- Froud, Julie & Haslam, Colin & Johal, Sukhdev & Williams, Karel 2000. Shareholder value and financialization: consultancy promises, management moves. *Economy and Society* 29(1): 80–110.
- Gordon, Colin 1991. Governmental rationality: an introduction. In G. Burchell, C. Gordon & P. Miller (eds.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. The University of Chicago Press. 1–51.
- Heiskala, Risto 2006. Kansainvälisen toimintaympäristö muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. In R. Heiskala & E. Luhtakallio (eds.) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Gaudeamus, Helsinki. 14–42.
- Hirsch, Paul M. 1986. From Ambushes to Golden Parachutes: Corporate takeovers as an instance of cultural framing and institutional integration. *The American Journal of Sociology* 91(4): 800–837.
- Kantola, Anu 2003. Loyalties in Flux. The changing politics of citizenship. *European Journal of Cultural Studies*, 6(2): 203–217.
- Lantos, Geoffrey P. 2002. The ethicality of altruistic corporate social responsibility. *Journal of Consumer Marketing* 19(3): 205–230.
- Lazonick, William & O’Sullivan, Mary 2000. Maximizing shareholder value: a new ideology for corporate governance. *Economy and Society* 29(1): 13–35.
- Lemke, Thomas 2001. 'The birth of bio-politics': Michel Foucault's lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality. *Economy and Society* 30(2): 190–207.
- Mäkinen, Jukka & Kourula, Arno 2008. The Politics of Corporate Responsibility. Paper presented in Workshop “Ethics and Society”, Linköping University, Sweden, November 24–25, 2008.
- Mannio, Pekka & Vaara, Eero & Ylä-Anttila, Pekka (eds.) 2003. *Our Path Abroad. Exploring Post-War Internationalization of Finnish Corporations*. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Matten, Dirk & Crane, Andrew 2005. Corporate Citizenship: Toward an Extended Theoretical Conceptualization. *Academy of Management Review* 30(1): 166–79.
- Matten, Dirk & Crane, Andrew & Chapple, Wendy 2003. Behind the Mask: Revealing the True Face of Corporate Citizenship. *Journal of Business Ethics* 45: 109–120.
- Matten, Dirk & Moon, Jeremy 2005. A Conceptual Framework for Understanding CSR. In A. Habisch, J. Junker, M. Wegner & R. Schmidpeter (eds.) *Corporate Social Responsibility Across Europe*. Berlin: Springer. 335–356.
- Mouffe, Chantal 2002. *Politics and Passions. The stakes of democracy*. CDS Perspectives. London: Centre for the Study of Democracy.
- Ong, Aihwa 2006. *Neoliberalism as exception. Mutations in citizenship and sovereignty*. Duke University Press.

- Rachels, James & Rachels, Stuart 2007. *The elements of moral philosophy*. McGraw-Hill.
- Reckwitz, Andreas 2002. Toward a theory of social practices. A development in culturalist theorizing. *European Journal of Social Theory* 5(2): 243–63.
- Rose, Nikolas 1999. Inventiveness in Politics. *Economy and Society* 28(3): 467–493.
- Rose, Nikolas 2000. Community, Citizenship, and the Third Way. *American Behavioral Scientist* 43(9): 1395–1411.
- Sanoma Group 2009. *Products and services: Newspapers*. Web page. <http://www.sanoma.com/content.aspx?f=2187&l=3>. Read June 26, 2009.
- Sassen, Saskia 2002. Towards Post-National and Denationalized Citizenship. In E.F. Isin & B.S. Turner (eds) *Handbook of Citizenship Studies*. Sage. 277–291.
- Shamir, Ronen 2008. The age of responsabilization: on market-embedded morality. *Economy & Society* 37(1): 1–19.
- Tainio, Risto 2006. Suomalaisen liiketoimintajärjestelmän rakenteellinen ja kulttuurinen muutos. In R. Heiskala & E. Luhtakallio (eds) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Gaudeamus, Helsinki. 65–81.
- Vaara, Eero & Tienari, Janne & Laurila, Juha 2006. Pulp and Paper Fiction: On the Discursive Legitimation of Global Industrial Restructuring. *Organization Studies* 27(6): 789–810.
- Van Leeuwen, Theo & Wodak, Ruth. 1999. Legitimizing immigration control. A discourse-historical perspective. *Discourse Studies* 1(1): 83–118.
- Windsor, Duane 2006. Corporate Social Responsibility: Three Key Approaches. *Journal of Management Studies* 43(1): 93–114.

Essee 3

Online discussion as a site of social movement activity: politicizing the corporation through discursive struggle

Heidi Hirsto
Merja Porttikivi
Johanna Moisander

(Julkaisematon käsikirjoitus)

Introduction

In contemporary society, the activities of business corporations are increasingly subjected to public assessment, critique and (de-)legitimation in the media and other arenas of public debate (Young 2003; McAdam & Scott 2005; Vaara & Tienari 2008). In business and society studies such “politicization of the corporation” (Palazzo & Scherer 2006) has recently been analyzed as not merely an empirical phenomenon but also a normative goal: it has been argued that the growing power of business corporations in the globalized world renders them accountable to the public at large and obligates them to seek democratic legitimation for their activities (Matten & Crane 2005; Scherer & Palazzo 2007).

The purpose of this paper is to add to the knowledge of the actual practices through which corporate activities are subjected to public legitimation in contemporary society. Social movement studies have earlier highlighted the significant role that organized movements play in challenging and deinstitutionalizing existing corporate practices (e.g. Lounsbury, Ventresca & Hirsch 2003; Young 2003; Zald, Morrill & Rao 2005). Organization scholars, in turn, have drawn attention to the role of the mass media in legitimizing and de-legitimizing organizational change (Vaara & Tienari 2008; Tienari, Vaara & Björkman 2003). In contrast, the role of “new” or participatory media in mobilizing and facilitating public debate on corporate activities has yet to attract

significant attention in either organization or social movement studies. Nevertheless, online discussion forums, weblogs, and other forms of online communication regularly display such debate and critique, which indicates that members of the public *are* mobilized and have a say – or a stake – in the business of business.

The aim of this paper is to elucidate the potential of public online discussion in the politicization of the corporation, and to specify the quality and “sources” of this potential. The following is the central question of this study: How could we make sense of public online critique of corporate practices in terms of political mobilization or democratic participation? We approach this question by conceptualizing and analyzing online discussion as a site of social movement activity, building especially on the work of Ernesto Laclau and Chantal Mouffe (Laclau & Mouffe 1985; Mouffe 1999) on the political as “agonistic struggle”; and of David Snow and Sarah Soule (2010) on the role of “shared grievances” in social movement mobilization.

As an empirical case, we analyze how a decision to relocate production made by a Finnish mobile phone component manufacturer, involving factory shutdowns and large-scale layoffs, is discussed and debated by citizens in the online discussion forums of established newspapers. By surfacing and examining points of contestation in the media debate we show how an economic discourse of business-society relations, which dominates representations of offshoring in the traditional news media, is constantly undermined and unsettled in online discussion. First, online discussion subjects dominant discourses to ironic interpretations by formulating them in explicit and polarized ways. Second, online discussion evokes marginal and subordinate discourses, often by employing registers and rhetorical techniques that are not readily available to the journalistic media.

The findings indicate that by making available particular expressive repertoires and discursive identities, various forms and sites of public discussion provide different incentives and possibilities for the challenging of institutionalized practices and the politicization of the corporation. More specifically, online interaction, especially in comparison with traditional news media, seems to enhance discursive plurality,

problematization of dominant cultural meanings and construction of shared social grievances. We argue that this democratic potential of online interaction is crucially connected to the way in which online spaces mobilize the discursive identities of participants. Particularly, the distinction that these types of online forums construct between official accounts and comments by participants is prone to create an antagonistic frontier between the public and the elite (Laclau 2005). This distinction pre-defines the public as subordinate to the powerful meaning-giving institutions such as corporations and the journalistic media, and makes available a repertoire of styles and registers of expression that correspond to this discursive identity.

Hence, online discussion may be regarded as a site of social movement activity, which is characterized not by a specific goal or set of participants, but by the enduring maintenance and reproduction of a hegemonic frontier between “the people” and “the power” and by the sustained problematization of dominant cultural meanings. Consequently, online discussion in the context of debating the role of business in society functions as a site where dominant corporate practices and their underlying principles and social consequences are constantly problematized and re-articulated as social concerns. In addition, it may be argued that online discussion does not simply mobilize existing actors from the periphery – i.e. channel voices from outside organizational and political centers – but more accurately creates, by the very virtue of its structuration, a category of non-elite challengers. As such, online sites have the potential to politicize discussion about business-society relations in a way that advances the functioning of democracy.

The paper adds to our understanding of the empirical enactment and enforcement of the politicization of the corporation, i.e. the ways in which corporations are treated by the media and the public as publically accountable beings. By analyzing corporate activities as a matter of public concern and a target of social movement activity, the paper answers recent calls within the field of organization studies for analyses that reach beyond organizations and study organizing and organizational legitimacy in relation to the wider social, political, and cultural environment of which they are a part (Barley 2007; Courpasson et al. 2008; Gabriel 2010; Meyer & Boxenbaum 2010).

Politicization of business-society relations: recognizing the corporation as an object of discursive struggle

Within organization studies, the social role of business has traditionally been analyzed as a question of pragmatic legitimacy and reputation (e.g. Mitchell, Agle & Wood 1997; Palazzo & Scherer 2006). Recently, however, several scholars have called for the *politicization* of the corporation in the field of business and society studies. It has been argued that due to processes of globalization and the accompanying decline of the nation-state, business corporations have become increasingly influential and powerful political actors and should therefore seek democratic justification for their practices (Matten & Crane 2005; Rasche & Esser 2006; Gilbert & Rasche 2007). Many of these studies draw on theories of deliberative democracy, suggesting that democratic justification for corporate practices would best be gained through open public discussion, or deliberative dialogue, which ideally results in mutual, consensual agreement (Unerman & Bennett 2004; Scherer & Palazzo 2007; Palazzo & Scherer 2006).

In this paper, we subscribe to the objectives of politicizing the corporation and democratizing the processes through which the social role of business is defined. However, we adopt a divergent perspective to politicization, drawing especially on the work of Ernesto Laclau and Chantal Mouffe (Laclau & Mouffe 1985; Mouffe 1999; Laclau 2005). In their critique of what they consider overly rationalistic accounts of politics – including theories of deliberative democracy – Laclau and Mouffe argue that “a non-exclusive public sphere of rational argument is a conceptual impossibility” (1985: xvii). Since power and antagonism are always present in the social, any consensus on political and societal questions is only a temporary result of a provisional hegemony, which is essentially premised on the exclusion of nonconformist thinking (Mouffe 1999; Laclau 2005: 70).

The social is thus permeated by *struggles* where contesting discourses seek to invest things and relations with different meanings. It is the profound *undecidability of meaning*, and the consequent constant struggle over it, which render the social

inherently “political” (Laclau & Mouffe 2001: xii). According to this line of thought, democracy is conceptualized as “agonistic pluralism”, where adversaries share a common symbolic space but want to organize this common space in different ways (Mouffe 2000: 13).

To be sure, the undecidability of meaning, and the consequent political nature of the social, are not always recognized or admitted in everyday practice; in contrast, discourses typically seek to present their meanings or versions of reality as natural, factual and uncontested (Laclau & Mouffe 1985: 112). Thus an issue may be said to have been politicized when the open or undecided nature of a specific category, belief, value, or another discursive element, in a particular context, is brought to light and made explicit (see e.g. Mouffe 2000: 15).

In conceptualizing the social role of business as an object of hegemonic struggle over meanings, we align with many recent studies of hegemony, resistance and struggle in organizational contexts (e.g. Meriläinen et al. 2004; Böhm et al. 2008; Spicer & Böhm 2007; Erkama 2010). These studies lend support to the contention that in contemporary society, even though organizational realities may be defined dominantly within economic or managerial discourses, their dominance is never complete or fixed; instead, dominance may be considered a temporary or “failed” closure in a struggle over meanings, which are always prone to disruption and rearticulation (Laclau and Mouffe 1985).

In this paper, we use the notion of discursive struggle to link the politicization of the corporation to analysis of social movement activity. Recent social movement studies have drawn increasing attention to the traditionally neglected role of cultural signification or “framing” in the mobilization and organization of social movements (e.g. Goodwin, Jasper & Polletta 2001; Goodwin & Jasper 2004). According to David Snow and Sarah Soule (2010), for example, social movements – i.e. organized, collective efforts to bring about change in a government policy, corporate practice, or cultural code, for example – necessitate collective concerns that they call *mobilizing grievances*. Importantly, they assert that such grievances are not the simple outcomes of

material conditions or (socio-) psychological processes because the meanings or implications of such conditions are contestable and thus open to discussion and debate. In other words, grievances are the result of *signifying work*, involving the discursive *problematization* of a specific issue. (ibid. 47–51.)

Social movements are typically thought to link two kinds of activities, collective demands and collective identity work (e.g. McAdam, Tarrow and Tilly 1996, Tilly 1998). In this paper, we address the question of collectivity with reference to Ernesto Laclau's theorization of the *popular* (2005). According to Laclau, identities are always constructed in relation to something else, something external. Externality, however, is not understood as something neutral or pre-existing but as the result of an act of exclusion. In fact, it is the relation of exclusion or difference that ultimately defines the identities of both adversaries. In the context of online interaction, then, we may argue that the positioning of participants by an online site as, for example, "commentators" constructs and expresses a relation of difference – i.e. puts up an *antagonistic frontier* – between that category and an (unnamed) other, which we might call the elite or the power. Simultaneously, the positioning expresses and constructs a relation of equivalence among all "commentators" in their common antagonism with the excluded, thus imposing on them an ethos of collectivity. (Laclau 2005: 70–74.)

Thus far, we have argued that the politicization of corporate activities entails problematization of and struggle over the established and dominant understandings of the role of business in society. It may be argued in turn that such struggle underlies and characterizes any social movement activity. Finally, problematization gains a *collective* or popular quality through the creation of an antagonistic frontier between the categories of the challengers and the elite.

Media as a site of problematization and politicization

In contemporary mediatized society, struggles over meaning are increasingly taking place in and through the mass media (see e.g. Lundby 2009). Different types of media may, however, be expected to offer rather diverse possibilities for the problematization of dominant meanings and discursive struggles. It has been argued, for example, that the

powerful mainstream media, due to e.g. the conventionalized journalistic practices and the economic logic of the media industry, are inclined to reproduce and disseminate culturally dominant discourses (e.g. Fairclough 1995, Grafström & Pallas 2007) – such as a “rationalistic discourse of global capitalism” with reference to organizational restructuring (Tienari, Vaara & Björkman 2003). In addition, traditional news media have been criticized for positioning citizens as outsiders or bystanders, thus hindering democratic participation (Hujanen & Pietikäinen 2004).

The role of “new” or participatory media, in turn, has remained highly controversial in spite of active research on the topic in the field of new media and democracy. Many scholars seem to agree, however, that there is a growing demand in contemporary society for increased participation, i.e. that citizens and consumers are no longer willing to passively accept meanings articulated by powerful actors or decisions made by others on their behalf (Windisch 2008). The Internet and other social media provide one site where the representations and viewpoints of powerful groups may be discussed and debated by the public at large.

Many studies have analyzed the democratic potential of online interaction from the perspective of deliberative democracy. These studies characteristically focus on the ways in which the ideal of open, reasoned and reflective communication – premised particularly on Jürgen Habermas’s (1962; 1993) theories of communicative action and the public sphere – are realized in online discussion. It has been argued, on the one hand, that the internet offers a possibility for encounters and for taking different positions, thus enlarging the public sphere (Dahlberg 2007). On the other hand, researchers have also disclosed several factors that restrain the openness and reflectivity of online discussion, such as inequalities in access and participation, and non-reflective ways of discussion (see e.g. Dahlberg 2001).

Lincoln Dahlberg (2007) calls for the re-problematization of the rationalistic, consensus-seeking ideals in the context of online communication. He argues that online discussion is, by nature, discursive contestation where consensus and hegemony are constantly questioned. Accordingly, consensus should be regarded as one phase in a

dynamic discursive process. By adopting this view on consensus, he argues, it is possible to both preserve the basic idea of deliberation and to reject consensus as its main goal. In this way, the focus may be shifted to the ways in which the internet facilitates the development and expansion of counter-discourses and the contestation between different discourses. (Dahlberg 2007.) In our view, this view on provisional consensus converges with Laclau and Mouffe's ideas of the political as agonistic struggle (Laclau and Mouffe 1985; Mouffe 1999).

Like traditional news media, participatory online media also offers citizens particular subject positions and discursive identities. It has been argued that the mere process of civic online communication, which necessarily involves the articulation of multiple, contradictory views, enables citizens not only to obtain information and to document their personal pre-existing views but also to develop their arguments and to engage in the problematization of socially or (inter)personally relevant issues, as they make an attempt to contribute to the public, participative forum (Dahlberg 2007; Windisch 2008). Online media thus constitutes a site where ideologies and political identities are performed in a sense that is not limited to the Internet (Jensen et al. 2007).

The focus of our study is a very specific form of online communication, namely discussion forums hosted by established media organizations on their websites. In such sites, original news articles are provided by the traditional news media, and discussion forums are put up to enable comments and reactions to these news. We argue that this particular way of organizing online communication positions comments as subordinate to journalistic representations and citizens as challengers of the powerful or institutionalized elite. In other words, it creates a hegemonic, antagonistic frontier between the people and the power (Laclau 2005: 74).

In our view, identifying online discussion as a site of sustained problematization, challenging, and politicization effectively re-conceptualizes online discussion as a form of social movement activity. This is admittedly an unusual way of defining new media participation: in social movement studies, the use of different media is more likely to be regarded in terms of the tactics or strategies of established social movements or

particular campaigns than as movement activity as such. However, if the standard definition of social movements is stretched just a bit, to refer loosely to the problematization and politicization of existing practices and structures on a somewhat collective, sustained and organized basis (see, e.g., Snow & Soule 2010: 6), online discussion effortlessly falls into this category.

The central theoretical thesis of this paper can thus be formulated as follows: we argue that online discussion facilitates enduring problematization of dominant meanings and sustained mobilization of non-elite actors and thus embodies a form of social movement activity.

Empirical case: Media discussion about an offshoring decision

In order to gain understanding about the ways in which online discussion facilitates the politicization of the corporation, i.e. discursive struggle over business-society relations, we study how an offshoring decision is represented and discussed in the online discussion forums of two established Finnish newspapers. Our case is the Finnish company Perlos, a contract manufacturer of mobile phone components that announced plans in January 2007 to shut down both of its production plants in Finland, lay off over a thousand employees, and increase production in its factories in China.

This offshoring decision may be viewed in many ways as representative of current processes of economic globalization. Perlos is a stock-listed company that operates in the lower end of mobile technology production, specializing in a relatively narrow field of manufacturing expertise. It functions as a subcontractor of a large multinational company (Nokia), and is thus highly dependent on its primary client. As the media accounts analyzed in this study frequently point out, there seems to be a trend of relocating this type of production to lower-wage countries.

Analytical framework

The interpretive framework that we apply in our study may be defined as poststructuralist discourse analysis (Foucault 1972; Laclau & Mouffe 1985) with a rhetorical emphasis (Potter 1996). We view discourses as organized and relatively stable ways of thinking and talking about a topic or entity through which objects, subjects and practices acquire meaning (Foucault 1972). According to Foucault (see Hall 1997: 44), discourses are contingent practices that “rule in certain ways of talking about a topic, defining an acceptable and intelligible way to conduct oneself, and, also rule out other ways of conducting ourselves in relation to constructing knowledge about the topic”.

Discourses thus embody techniques of inclusion and exclusion: a discourse is always constituted in relation to what it excludes (Laclau and Mouffe 1985). In discourse analysis, the aim is thus not to reveal the true nature of the ‘entities themselves’ – such as “real” business-society relations or individual views on these relations; it is instead assumed that entities are objectified through *discursive practices* in particular ways, as certain kinds of entities.

The discourse theory of Laclau and Mouffe (1985) directs attention to the dynamic, open character of discursive formations and to the ways in which discourses and the subjectivities, social relations, and meanings that they embody are continuously being organized and reorganized through articulatory practice. For Laclau and Mouffe, a discourse is a system of positions where the meanings and relations of different elements are constantly changing in processes of construction and linkage of new elements.

Within a specific discourse, we may identify privileged signs, i.e. *nodal points*, in relation to which other elements of the discourse acquire meaning. However, a sign that forms a nodal point of a specific discourse may function outside of the discourse as a *floating signifier*, i.e. a sign that other discourses seek to invest with contesting meanings. (Laclau & Mouffe 1985: 108–113.) Nodal points and floating signifiers may

collectively be referred to as *key signifiers* in the organization of a specific *discursive field* (Phillips & Jørgensen 2002: 50).

In this paper, we study business-society relations as a discursive field, referring to a thematic terrain where different discourses struggle to invest key signifiers with meaning. At a particular moment of time and in a specific context, certain discourses within a field may come to appear as *natural* or *objective* and thus to hold a *dominant* position (Laclau & Mouffe 1985: 112; Phillips & Jørgensen 2002: 47). However, as already asserted, the dominance of a discourse is never definitively established because the dominant discourse is always exposed to invasions from other discourses within the field. Floating signifiers play an important role in these invasions: “by examining the competing ascriptions of content to the floating signifiers, we can begin to identify the struggles taking place over meaning” (Phillips and Jørgensen 2002: 30).

In order to analyze and describe how empirical texts draw upon and relate to different discourses, thus contributing to their maintenance or change, we employ the concepts of rhetorical analysis. According to Potter (1996), rhetoric is a pervasive feature of all communication; it refers to the ways in which descriptions seek to present themselves as factual, plausible, or persuasive. Instead of studying the relationship between a (linguistic) description and “reality”, rhetorical analysis is concerned with the relation between a description and (potential) alternative descriptions. Rhetoric is thus regarded “as a feature of the antagonistic relationship between versions: how a description counters an alternative description, and how it is organized, in turn, to resist being countered” (ibid. 108). In managing this relationship, descriptions may employ *reifying* or *ironizing* rhetoric – making descriptions appear either solid or factual, or exposing their discursive, contingent nature (ibid. 106–107).

By directing attention to the relationship and tension between different (potential) descriptions – or articulations or representations – Potter’s rhetorical analysis is, in our view, well suited for studying discursive struggle.

Materials and Methods

Our empirical material consists of newspaper articles and online discussion about Perlos's offshoring decision and the resulting factory shutdowns and layoffs. The press material includes all the news articles, commentaries and editorials on the topic throughout 2007 in two widely distributed and influential Finnish newspapers, the leading general newspaper *Helsingin Sanomat*, and the leading business newspaper *Kauppalehti*. The online material comprises discussions on the websites of these newspapers. Due to the problem setting of this study, the empirical analysis here focuses especially on the online materials. In assessing the potential of online discussion to facilitate discursive struggle vis-à-vis the traditional journalistic media, we draw from a separate study (Hirsto & Moisander 2010), where the newspaper articles were analyzed in detail.

The online discussion analyzed in this paper thus appeared in the open websites of mainstream newspapers. It has been argued that such characteristically "nonpolitical" spaces are more likely to embody incidental political talk and diverse opinions by heterogeneous parties than for example more closed or politically directed discussion forums (Wojcieszak and Mutz 2009). The messages selected for analysis were those that followed the news articles reporting the Perlos case, and they appeared in two weeks after the articles were published online. Both online discussion sites that we analyzed are moderated, and participants are allowed to use pseudonyms.¹

¹ The *Helsingin Sanomat* (HS) web site offers readers a possibility to participate in a discussion concerning each article. The discussions are also gathered in a separate discussion section, where they can be browsed according to topicality or popularity. No prior registration is needed for participation in the discussion. When submitting the message, the writer must provide a name or pseudonym and a valid e-mail address. Discussion on the HS forum is pre-moderated, which means that the moderator inspects the messages before they are published.

In *Kauppalehti* (KL) online, writers must register before participating in the discussions, providing authentic personal information to the site administration. However, it is possible to publish comments using a pseudonym. The online-discussion in *Kauppalehti* is post-moderated, which means that messages are published as such. The administration inspects messages that are marked (by participants) as inappropriate, and they can then be revised or removed.

In the first stage of the analysis, we scrutinized the online materials in order to locate categories or concepts that functioned as key signifiers. This round of analytical reading focused especially on explicit expressions of critique, moral judgment, resistance, or emotion. Such expressions were regarded as textual cues, which might point to contested concepts or categorizations. Consequently, these expressions were examined with the aim of defining the specific object of critique or resistance, i.e. what exactly was parodied, judged, questioned, or the like. Through the analysis, we identified four categories that we analyzed as key signifiers within the discursive field of business-society relations: *the employee*, *the consumer*, *the shareholder* and *the corporation*.

In the second part of the analysis, we analyzed how the key signifiers were articulated in online discussion in comparison to the newspapers. More specifically, we analyzed whether the meanings provided by the news press were reproduced and reinforced or whether they were challenged or resisted. We focused particularly on the ways in which such reinforcements and challenges were accomplished rhetorically: how expressions of epistemic modality, irony and evaluation in online discussion, for example, worked to defend and undermine arguments and to express the relation of speakers to the discourses upon which their arguments drew (Fairclough 2003: 162–163; Potter 1996).

Analysis: Contesting business-society relations in the media

Discursive struggle about business-society relations, as enacted in the media discussion about Perlos's offshoring decision, revolved largely around the social roles and responsibilities of different economic and social actors. In the following sections, we describe how the categories of *the employee*, *the consumer*, *the shareholder* and *the corporation*, and the interrelations of these categories, were articulated in the news press and in online discussion.

We start with a short description of the ways in which the offshoring decision is represented in the newspapers, showing how the press puts up a broad "economistic"

discourse on business-society relations, which invests the key signifiers with particular meanings. After that, we proceed to a detailed analysis of the online materials, demonstrating how the key signifiers in online comments are detached from the economistic discourse and re-articulated and contested in ways that either reinforce or challenge the economistic discourse of business-society relations.

Articulations of economic and social actors in the news press

In comparison with online discussion, the newspaper articles about the Perlos case construct a relatively coherent and structured representation of the factory shutdowns. Predominantly, these representations are organized along the lines of what may be called an *economistic* discourse. Among the variety of news articles, editorials, and commentaries on the topic, economism takes many forms. In a preceding study (Hirsto & Moisander 2010), we distinguished between two varieties, a strictly libertarian, “financialist” representation, and a responsabilizing, “moralistic” representation of the factory shutdowns.

The **financialist** representation articulates the offshoring decision as a strategic move, which is to be evaluated according to economic criteria. The offshoring decision is conceptualized in positive terms as a *performance improvement program*, *streamlining*, *restructuring*, and a *change program*. Overall, the financialist representation draws from a discourse of shareholder value creation (Lazonick & O’Sullivan 2000), which evokes shareholder expectations and requirements as a central rationale for the offshoring decision. These requirements, along with the accompanying demands for efficiency and cost-cutting, are implied to cascade from global corporations (such as Nokia) downwards to their subcontractors (such as Perlos) and their employees.

The financialist representation of offshoring is premised on a distinctively libertarian view of corporate responsibility. *Shareholders* appear within this discourse as self-interested profit-maximizers who are largely unmoved by ethical concerns. *Corporate*

managers, in turn, figure as engineers of efficiency and profitability, who are in no position to take responsibility for the social, environmental or cultural impacts of corporate operations. *The employment relation* is defined as market-based and contractual; accordingly, employees are rendered meaningful primarily as disposable factors of value creation, which can be acquired, dismissed and traded in the global market (Ferraro, Pfeffer & Sutton 2005). Finally, *consumers* are, for example through the notion of emerging markets, represented mainly as a demand factor.

In the other, **moralistic** variety of the economistic discourse, the offshoring decision – or, more specifically, the resulting factory shutdowns and layoffs – is represented as a *crisis*, prompting a debate about who or what should be held responsible for the decision and its negative effects. The offshoring decision is described in negative terms as *layoffs*, *being sacked*, *losing jobs* or *a regional catastrophe*, which is feared to have deteriorating impacts on the regional economy and the social and human “capital” (Rose 2000; Fine 2001) of the community. Moralism is centrally marked by responsabilization (Rose 2000; Shamir 2008) of individual actors – including the laid-off employees, who are expected to actively engage in finding “new directions” in life. The restructuring company is responsiblized as well, particularly through ambiguous expressions of disapproval, implying that the company has failed to meet some implicit social norms.

Overall, however, the moralistic representation refrains from assuming or suggesting any common guidelines for the social responsibility of business corporations, and it may be argued that the company reproduces an essentially voluntaristic view of corporate responsibility. What is at play here is individualistic responsabilization of the neo-liberalist kind (Shamir 2008), which does not present a real alternative to the logic of investment of the financialist discourse. In this sense, the moralistic representation may be considered another articulation of the same broadly economistic discursive formation as the financialist representation.

By identifying and describing these different varieties of the economistic discourse in the news press, our aim has been to demonstrate that despite the manifest variety of perspectives present in journalistic texts, the tendency of newspapers to integrate

fragmental stances and arguments into coherent stories or descriptions may inadvertently tone down the polyphony of voices and end up maintaining and reproducing hegemonic discourses. In both versions outlined above, corporations, shareholders and consumers are basically represented as economic utility maximizers. The two varieties of economic discourse differ mainly in their representation of employees, who are depicted either instrumentally as a factor of production or moralistically as (suffering) human beings. In either case, the employment relation is ultimately represented as a market-based contract, which cannot be disputed on any legitimate grounds.

Articulations of economic and social actors in online discussion

In the online forums of the two newspapers, the discussion about the offshoring decision unfolds, put shortly, as “expressions of both solidarity and difference” (Karppinen, Moe & Svensson 2008) in relation to the representations of the news press. In online discussion, the economic discourses of the news press are thus reproduced and reinforced, but also challenged, debated and brought out for further examination and re-interpretation. In many cases, such challenging involves explicit problematization of corporate and other economic activities from political or moral perspectives, which may be interpreted as mobilization of social concerns or grievances (Snow & Soule 2010).

In the following sections, we examine the different ways in which the economic articulations of employees, consumers, shareholders and the corporation are contested in online discussion. With regard to each category, we start with examples that reproduce or reinforce the economic version, and then proceed to examine other articulations which, in different ways, undermine or challenge this version. We draw special attention to how the acts of undermining or challenging are accomplished rhetorically.

Contesting labor/employment

As we argued in the analysis of newspaper materials, the economic discourse of business-society relations tends to represent employees primarily as a factor of production, i.e. as labor force. This sort of representation is also present in the online

discussion that we analyzed, albeit in a modified form. Specifically, the discursive context of online discussion, which generally favors short and concise expression, seems to prompt more explicit, clear-cut articulations of the economistic discourse than those provided by the news press. The following examples render visible the economistic view of people as factors of production and provide further legitimation to this view. Rhetorically, the explication of the economistic rationality is enacted e.g. by constructing polarized oppositions – here between the (historical) communist system and the present/future market economy – and by overplaying the mechanical nature or instrumental value of manufacturing work.

Products, technologies, production, demand and supply change, so jobs must also change. (...) In the Soviet Union, people and other factors of production were (...) used inefficiently, and we know what happened
– Hannu Myllynen (HS)

The Chinese can check the quality of a phone as well as anyone, or put it in a package. Other stages are probably carried out by a robot anyway.
– tt (HS)

Polarized rearticulations of the dominant discourse, such as those in the above extracts, allow various interpretations. They can be interpreted either as unproblematic echoes of the economistic discourse or as ironic reformulations where the intended or interpreted meaning contradicts the literal meaning. Overall, concise rearticulations of the dominant discourse often render explicit some of its implicit assumptions, which may be regarded as problematic from the perspective of other discourses. According to this line of thought, the above comments may be read as *over-identification*, where subjectivities and categorizations assigned by the dominant discourse are taken “too seriously” (Fleming 2005: 54) with the effect of drawing attention to their problematic nature. Such a rhetorical tactic is evident in the following example:

[I]n the new global economy, a one-week employment contract is already long... many stores in Finland (Wal Mart in the States now following suit) have long employed salespeople “by SMS when needed”(...) Efficiency is maximized through optimal utilization of resources, and the resource units remain alert while waiting for alms from the employer.
– Salkku 260Ke (KL) [Portfolio 260Ke]²

² We have preserved the original pseudonyms used by participants, and offered a translation when the pseudonym is also a common noun.

In addition to the – potentially ironic – re-articulations of the economic notion of labor force, the online discussion of the factory shutdowns entails a variety of articulations that draw from other discourses and invest the category of the worker with specific alternative meanings. One such discourse is the discourse of social class, which represents the relationship between workers and managers or owners as one of essential or historically motivated struggle. By employing terms such as *laborer* and *factory folk*, and by constructing an opposition between *capital* and *labor*, themes of labor rights and of the labor movement as well as discourses of welfare and equality are evoked. Furthermore, several comments explicitly encourage workers to take action and collectively fight the factory shutdown. Comments drawing from discourses of class or collective action often employ consonant rhetorical devices and registers, including colloquialisms, swearwords, and agitational language.

Oh hell (...) since Finnish working conditions have been lifted out of hell, we should work really hard in order to not go back there.

– Filantrooppi (HS) [Philanthropist]

it seems that in Finland we have not awoken to the fact that capital never gives anything when asked (...) Nothing but demands backed up by collective action or other force yield results.

– Konrad Smallest (HS)

Another strategy through which the economic representation of the worker is challenged in online discussion mobilized the notion of *employee* and articulates it with meanings of organizational (and community) membership, commitment, trust and reciprocity. Comments following this line of thought are premised on the idea that employment is more than a formal contract; it is a moral right that employees claim through commitment and solid work performance. Accordingly, offshoring and layoffs are represented as a violation of an implicit mutual understanding. Such comments resonate with the moralistic discourse of the news press, but in comparison with the press, online comments employ more intense tactics of dramatizing the fate of laid-off people e.g. through hyperbole and emotionally inflated style. In the following example, rhetorical questions are used to illustrate an obviously impossible or unacceptable way of reasoning and to communicate a normative stance.

Still want to cry for those ordinary working people who worked at Perlos, giving their everything, that is, their professional skill. What else could they have done? Maybe they

should have (...) had the sense not to start a family, not to look brightly into the future; have realized that they should just live day by day, because tomorrow they may be globalized and face relocation to, say, China or Bollywood?

– Hautajaiset (HS) [Funeral]

In sum, the economistic representation of workers as “labor force” or a factor of production, and the according contractualist view of the employment relationship, which are dominant in the news press material that we analyzed, are challenged in online discussion through politicization and (further) moralization of the employment relation. In the course of constructing layoffs as a social problem or grievance, online comments employ a variety of rhetorical tactics and devices which do not conform to the journalistic conventions of traditional media and are therefore seldom used by the news press.

Contesting shareholder value

Shareholders are of special relevance for the economistic discourse because corporations are basically conceptualized as an instrument for creating profit for them. According to the economistic line of thought, the offshoring news is thus explained on the basis of investors’ demands and evaluated for its effect on share prices. Moreover, investing is understood as an economic activity that is driven by individual pursuit of self-interest. Compared with representations in the printed news media, online discussion seems to allow for more polarized formulations and more explicit support of shareholder capitalism and the logic of investment – especially in the discussion forum of the business newspaper *Kauppalehti*. Whereas in the news press, shareholder value thinking figures predominantly as a (naturalized) background assumption, online discussion manifests more explicit legitimation of shareholder value.

“why do share prices always rise after layoffs?” This is very clear, it is the company’s way to communicate that it has an active and capable management which is able to make rapid changes, which, in turn, pleases investors.

– Dunc (HS)

In a similar way to the economistic representation of labor, the dominant representation of shareholder value, is also subjected to ironic tactics. The following extract exemplifies a sarcastic reformulation of the logic of shareholder value, which directs attention to the cost-cutting race intrinsic to shareholder value thinking.

The [newspaper] article states that headquarters will stay in Vantaa [Finland]. Why? A Chinese or Indian CEO would be cheaper. Rent for the headquarters would be a fraction of Vantaa's rent level. Now is the time for shareholders to cry out.

– Antti (HS)

Online discussion also entails representations of investing – its motives, nature, and consequences – which collide with the dominant economistic view. In several online comments, stock investing is rearticulated as an expression of personal values and/or as a political act. Rhetorically, such comments may utilize (polarizing) metaphors of exploitation and set personal examples that work to dissociate the commentator from the activities of (supposedly) greedy shareholders and socially irresponsible corporations.

Is it possible to invest (...) your money in a fund or firm where increases in stock price are not extorted from dismissed workers?

– annie (HS)

Overall, the offshoring decision prompts a rather vivid discussion on the politics and ethics of investing in the online forums of newspapers. Economistic representations of factory shutdowns as a shareholder-oriented performance improvement program give rise to critical and angry comments on how shareholders benefit at the expense of laid-off workers. These comments in turn seem to encourage other commentators to clarify and legitimize their own (economist) views.

In comparison with the news press, online discussion about the factory shutdowns revolves more prominently around shareholding and investing practices and their linkages to the offshoring decision. On the one hand, the offshoring decision is blatantly evaluated against its impact on share prices, especially in the discussion forum of the business newspaper; on the other, online discussion also surfaces the themes of socially responsible and ethically or politically reflective investing, which are virtually absent from the newspapers.

Contesting demand/consumption

The economistic discourse regards consumption as motivated and driven by the same universalistic principles as all (economic) behavior: consumption is viewed as rational choices of actors who seek to maximize their individual utility. In aggregate, these choices may then be conceptualized as *demand*. In the online discussion that we

analyzed, such an economic interpretation of consumers' motives and goals is enacted e.g. through concretizing examples, analogies and categorical statements, which spell out the economic logic in everyday terms.

Production is being relocated to where it is cheapest. In the same way, we as consumers buy the cheapest banana, the cheapest mobile phone, the cheapest "you-name-it" product. Corporations act the same way as individuals, that is globalization and you just have to learn to live with it.
– nanna (HS)

However, the economic representation is also seriously challenged in online discussion, by evoking – and encouraging – various possible motives and goals of consumption practices. In particular, several online comments articulate consumption as social action that involves a political and/or moral dimension. Moreover, the politically and morally oriented accounts of consumption are often openly normative, which is manifested, for example, through the use of the imperative mood, reference to personal example, and explicit responsabilization of consumers. In addition, the comments evoke a "campaigning" register, marked by emphatic, slogan-like statements.

(...) surely no one thinks that for example food produced in Finland would be cheap for us. however we pay gladly so that other Finnish people will be employed. by extending this thought we could create a good chance for European production. competition on quality not on price!
– jami (HS)

Buy the 400-800 euro Nokia multimedia devices which they can afford to make in Salo [Finland] or in other Western countries. This way you'll do your part to restrain the relocation of production in China.
– tt (HS)

Thus, while the news press evokes a rather abstract *demand factor* as a major rationale for the offshoring decision, online discussion tends to unfold this factor into particular acts of consumption, which ideally express the political stances and moral values of consumers. Demand – in a similar way to labor and investing – is thus politicized and moralized in online discussion. However, it may be argued that both the news press and the online discussion ultimately draw upon a "sovereignty" model of consumer power (Denegri-Knott, Zwick & Schroeder 2006), according to which consumers (or "demand") exercise great power over companies by dictating the conditions for their operations.

Contesting the atomistic corporation

The economistic discourse basically represents the corporation as an atomistic economic unit and an independent actor with broad rights (freedoms) and limited obligations. According to this liberalist line of thought, corporations are expected to pursue their goals – within the confines of laws and regulations – by any available means, without taking on any additional responsibilities motivated by morality or political will. In comparison with the news press, online discussion articulates such liberalist views in explicit and polarized ways, to the extent that ironic interpretation is possible.

This is not so hard to understand. We live in a democracy, where everyone has the right to set up a business, hire workers, dismiss workers, contract operations, expand operations or move the whole firm to Timbuktu if they feel like it.

– Turre (HS)

However, several comments in the online discussion also forcefully challenge the atomistic, rights-oriented view of the corporation, articulating the corporation instead as a member or citizen of society. Corporations are regarded as joint achievements, whose success is based on contributions from various social actors. Accordingly, corporations are expected to support society by providing employment and paying taxes, for example. Rhetorically, comments drawing on such “citizenship discourse” employ, for example, colloquial and expressive metaphors of theft and deception.

Farmers are often blamed for raking in state subsidies. But at least they stay in Finland and produce food for all of us. These entrepreneurs, who swallow up millions and then take off when they begin to make a profit, are a whole different story.

– Dina (KL)

Comments along this line of thought challenge the economistic way of atomizing the company: inputs and outputs, costs and benefits, are assessed on a societal rather than corporate level. More generally, instead of regarding the social responsibilities of corporations as firm-specific arrangements, social responsibilities are redefined more broadly as a question of the division of moral labor in society (Mäkinen & Kourula 2008). The economistic view of the atomistic, self-sufficient corporation is challenged, for example, through rhetorical “stupid” questions, which may be viewed as enacting a type of Socratic irony, where fake ignorance is used to surface the weaknesses of opposing arguments or views.

Wondering... If some central actors of society, the corporations, are exempted from social responsibility, how can we ask workers, individual people, to bear theirs?
– Jaskari (HS)

Just asking, 'cause I don't know about these [things]

So, society should go all out to ensure favorable operational conditions for corporations. And corporations have no responsibilities? What is this operational environment like? Are there people in it? Are there services? Education? What, in the end, makes a corporation happy?
– Jouko Hevonkuusesta (HS) [Jouko from "Timbuktu"]

Online comments also challenge the economic assumption of fair and equal competition, for instance by rearticulating the relationship between large corporate clients and their subcontractors. Perlos, along with other subcontractors of the technology industry, is redefined in online comments as a servant or slave of its powerful multinational client, endowing the subcontracting relationship with asymmetrical power and rearticulating it as a relationship of subjugation or even exploitation. In the extreme, all corporations are rearticulated by online commentators as victims of free competition.

Perlos is a kind of a precariat worker of industry – the one who does the shitty job.
– Felix Tienhaara (HS)

To conclude, the economic ideas of free and equal competitive markets, where atomistic actors enter into acts of exchange on a voluntary basis, are challenged in the online discussion in many ways. Corporations are represented as members of society, and the business-society relationship is invested with meanings of responsibility, commitment, and reciprocity. Inter-organizational relationships are rearticulated as relations of subjugation and oppression, where small and large corporations face radically different operating environments and choices in the global economy. Ensuing meanings of inequality and unfairness may be argued to enable the mobilization of prevailing business practices as shared social grievances.

Conclusion

In this paper, we have shown how online discussion both reproduces and challenges the economic discourse of business-society relations, which we found to be dominant in the traditional news media. In online discussion the premises and implications of economic rationality are laid out in more explicit terms than in the news press, thus making them more transparent and available for critical evaluation. The economic discourse is further challenged by denaturalizing its basic assumptions (e.g. pursuit of self-interest, equality and freedom of competition), through questioning or rejecting its intrinsic goals and values (shareholder primacy, efficiency) and by politicizing and moralizing economic activity (e.g. consumption and investing).

In addition, online discussion appears as a site that allows for a broad repertoire of registers, styles, and rhetorical techniques. This repertoire, including rhetorical techniques of agitation and irony, colloquial and affective language, and expressive metaphors, seems to play a central part in facilitating discursive struggle and promoting polyphony.

How, then, are the differing discursive repertoires and the subsequent functions of traditional journalistic media and online communication to be explained or made intelligible? In this paper, we have suggested that these differences are linked to the way in which conventionalized practices of organizing online media communication pre-define the discursive identities of participants, creating an antagonistic frontier between the public and the power. Pre-defining online discussants as (subordinate) commentators on official accounts endows them with the discursive repertoire of the subjugated and thus may be expected to invite protest voices. Another, albeit connected, explanation derives from classical journalistic ideals of objectivity, coherence and extensiveness of coverage – which arguably exclude subjective, emotional, ironic or fragmented styles and arguments from the domain of professional journalism. Online discussion, by contrast, functions as a site where the latter practices are allowed, or even favored.

Consensus-oriented and rationalistic theories of democratic participation sometimes question or diminish the social value of spontaneous and informal online interaction. In the spirit of agonistic pluralism (Mouffe 1999), however, it may be considered important that particular communicative or rhetorical practices are not stigmatized as amoral, uncultured, or otherwise insufficient by the standard of rationality. Instead, such value-oriented classifications should be recognized as discursive constructions, which are context-bound and contingent, not pre-determined.

In our view, online discussion bears special social value precisely through its reactive and informal characteristics. Online interaction fosters sustained problematization and rearticulation of dominant discourses and meanings, and the enduring mobilization and construction of a category of non-elite challengers. In this way, online discussion may be regarded as a relevant site of social movement activity. In the context of debating the role of business in society, online discussion functions as a site where dominant corporate practices and their underlying principles and social consequences, are constantly problematized and often rearticulated as social concerns or grievances. Therefore, online sites have the potential to politicize discussion about business-society relations in a way that advances the functioning of democracy.

References

- Barley, Stephen R. 2007. Corporations, democracy, and the public good. *Journal of Management Inquiry* 16(3): 201–215.
- Böhm, Steffen, Spicer André & Fleming Peter 2008. Infra-political dimensions of resistance to international business: A Neo-Gramscian approach. *Scandinavian Journal of Management*. 24(3): 169–182.
- Courpasson, David & Arellano-Gault, David & Brown, Andrew & Lounsbury, Michael 2008. Organization Studies on the look-out? Being read, being listened to. *Organization Studies* 29: 1383–1390.
- Dahlberg, Lincoln 2001. Computer-Mediated Communication and The Public Sphere: A Critical Analysis. *Journal of Computer-Mediated Communication* 7(1), October 2001.
- Dahlberg, Lincoln 2007. Rethinking the fragmentation of the cyberpublic: from consensus to contestation. *New Media & Society* 9: 827–847.
- Denegri-Knott, Janice & Zwick, Detlev & Schroeder, Jonathan E. 2006. Mapping consumer power: An integrative framework for marketing and consumer research, *European Journal of Marketing* 40: 950–971.
- Erkama, Niina 2010. Power and resistance in a multinational organization: Discursive struggles over organizational restructuring. *Scandinavian Journal of Management* 26(2): 151–165.
- Erkama, Niina & Vaara, Eero 2010. Struggles Over Legitimacy in Global Organizational Restructuring: A Rhetorical Perspective on Legitimation Strategies and Dynamics in a Shutdown Case. *Organization Studies* 31(7): 813–839.
- Ezzamel, Mahmoud & Willmott, Hugh & Worthington, Frank 2004. Accounting and management–labour relations: the politics of production in the ‘factory with a problem’. *Accounting, Organizations and Society* 29(3–4): 269–302.
- Fairclough, Norman 1995. *Media Discourse*. Edward Arnold.
- Fairclough, Norman 2003. *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Routledge.
- Ferraro, Fabrizio & Pfeffer, Jeffrey & Sutton, Robert I. 2005. Economics language and assumptions: How theories can become self-fulfilling. *Academy of Management Review* 30(1): 8–24.
- Fine, Ben 2001. *Social Capital versus Social Theory. Political economy and social science at the turn of the millennium*. London: Routledge.
- Fleming, Peter 2005. Metaphors of resistance. *Management Communication Quarterly* 19(1): 45–66.
- Foucault, Michel 1972. *The Archaeology of Knowledge*, London: Tavistock Publications.

- Gabriel, Yannis 2010. Organization Studies: A Space for Ideas, Identities and Agonies. *Organization Studies* 31: 757–775.
- Gilbert, Dirk Ulrich & Rasche, Andreas 2007. Discourse Ethics and Social Accountability: The Ethics of SA 8000. *Business Ethics Quarterly* 17(2): 187–216.
- Goodwin, Jeff & Jasper, James M. 2004. Caught in a Winding, Snarling Vine: The Structural Bias of Political Process Theory. In J. Goodwin & J.M. Jasper (ed.) *Rethinking Social Movements*. Rowman & Littlefield Publishers. 3–30.
- Goodwin, Jeff & Jasper, James M. & Polletta, Francesca 2001. Introduction: Why Emotions Matter. In J. Goodwin, J. M. Jasper & F. Polletta (ed.) *Passionate Politics: Emotions and Social Movements*. The University of Chicago Press. 1–24.
- Grafström, Maria & Pallas Josef 2007. The Negotiation of Business News. In Kjaer Peter & Slaatta Tore (ed.) *Mediating Business: The Expansion of Business Journalism*. Copenhagen Business School Press.
- Habermas, Jürgen 1962 trans. 1989. *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a category of Bourgeois Society*, Polity, Cambridge.
- Habermas, Jürgen. 1993. *Remarks on Discourse Ethics*. In *Justification and Application: Remarks on Discourse Ethics*. Cambridge: MIT Press.
- Hall, Stuart 1997. *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage.
- Hirsto, Heidi & Moisander, Johanna 2010. Restructuring Responsibility: Globalist articulations of business-society relations. In Tainio, R., Meriläinen, S. & Mäkinen, J. (ed.) *Globalization from the Finnish Experience* (forthcoming).
- Hujanen, Jaana & Pietikäinen, Sari 2004. Interactive uses of journalism: crossing between technological potential and young people's news-using practices. *New Media & Society* 6(3): 383–401.
- Jensen, Michael J. & Danziger, James N. & Venkatesh, Alladi 2007. Civil Society and Cyber Society: The Role of the Internet in Community Associations and Democratic Politics. *Information Society* 23(1): 39–50.
- Karppinen, Kari & Moe, Hallvard & Svensson, Jakob 2008. Habermas, Mouffe and Political Communication. A Case for Theoretical Eclectism. *Javnost, the Public* XV(3): 5–21
- Laclau, Ernesto 2005. *On Populist Reason*. Verso.
- Laclau, Ernesto and Mouffe, Chantal 1985/2001. *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. 2nd edition. Verso.
- Lazonick, William & O'Sullivan, Mary 2000. Maximizing shareholder value: a new ideology for corporate governance. *Economy and Society* 29(1): 13–35.
- Lounsbury, Michael & Ventresca, Marc & Hirsch, Paul M. 2003. Social movements, field frames and industry emergence: a cultural-political perspective on US recycling. *Socio-Economic Review* 2003(1): 71–104.
- Lundby, Peter 2009 (ed.) *Mediatization: concept, changes, consequences*. Peter Lang Publishing.

- McAdam, Doug & Scott, W. Richard 2005. Organizations and Movements. In G.E. Davies, D. McAdam, W.R. Scott & M.N. Zald (ed.) *Social Movements and Organization Theory*. Cambridge University Press. 4–40.
- McAdam, Doug & Tarrow, Sidney & Tilly, Charles 1996. To Map Contentious Politics. *Mobilization: An International Journal* 1(1): 17–34.
- Matten, Dirk and Andrew Crane 2005. Corporate Citizenship: Toward an Extended Theoretical Conceptualization. *Academy of Management Review* 30(1): 166–179.
- Meyer, Renate E. & Boxenbaum, Eva 2010. Exploring European-ness in Organization Research. *Organization Studies* 31: 737–755.
- Meriläinen, Susan & Tienari, Janne & Thomas, Robyn & Davies, Annette 2004. Management Consultant Talk: A Cross-Cultural Comparison of Normalizing Discourse and Resistance. *Organization* 11(4): 539–564.
- Mitchell, Ronald K. & Agle, Bradley R. & Wood, Donna J. 1997. Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts. *Academy of Management Review* 22(4): 853–886.
- Mouffe, Chantal 1999. Deliberative democracy or agonistic pluralism? *Social Research* 66(3): 746–758.
- Mouffe, Chantal 2000. *The Democratic Paradox*. London: Verso.
- Mäkinen, Jukka & Kourula, Arno 2008. Yritysvastuun politiikkaa. *Niin & Näin* 4/2008: 93–101.
- Palazzo, Guido & Scherer, Andreas Georg 2006. Corporate Legitimacy as Deliberation: A Communicative Framework. *Journal of Business Ethics* 66: 71–88.
- Phillips, Louise & Jørgensen Marianne W. 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. Sage.
- Potter, Jonathan 1996. *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. Sage.
- Rasche, Andreas & Esser, Daniel E. 2006. From Stakeholder Management to Stakeholder Accountability. *Journal of Business Ethics* 65: 251–267.
- Rose, Nikolas 2000. Community, Citizenship, and the Third Way. *American Behavioral Scientist* 43(9): 1395–1411.
- Scherer, Andreas Georg & Palazzo, Guido 2007. Toward a Political Conception of Corporate Responsibility: Business and Society seen from a Habermasian Perspective. *Academy of Management Review* 32(4): 1096–1120.
- Shamir, Ronen 2008. The age of responsabilization: on market-embedded morality. *Economy & Society* 37(1): 1–19.
- Snow, David A. & Soule, Sarah, A. 2010. *A Primer on Social Movements*. W.W. Norton & Company.
- Spicer, André & Böhm, Steffen 2007. Moving management: Theorizing struggles against the hegemony of management. *Organization Studies* 28: 1667–1698.

- Tienari, Janne & Vaara, Eero & Björkman, Ingmar 2003. Global Capitalism Meets National Spirit: Discourses in Media Texts on a Cross-Border Acquisition. *Journal of Management Inquiry* 12: 377–393.
- Tilly, Charles 1998. Contentious Conversation. *Social Research* 65(3): 491–510.
- Unerman, Jeffrey & Bennett, Mark 2004. Increased stakeholder dialogue and the internet: towards greater corporate accountability or reinforcing capitalist hegemony? *Accounting, Organizations and Society* 2004(29): 685–707.
- Vaara, Eero & Tienari, Janne 2008. A discursive perspective on legitimation strategies in MNC's. *Academy of Management Review* 33(4): 985–993.
- Windisch, Uli 2008. Daily Political communication and argumentation in direct democracy: advocates and opponents of nuclear energy. *Discourse & Society* 19: 85–98.
- Wojcieszak, Magdalena E. & Mutz, Diana C. 2009. Online Groups and Political Discourse: Do Online Discussion Spaces Facilitate Exposure to Political Disagreement? *Journal of Communication* 59: 40–56.
- Young, Iris 2003. From Guilt to Solidarity. Sweatshops and Political Responsibility. *Dissent*, Spring 2003: 39–44.
- Zald, Mayer N. & Morrill, Calvin & Rao, Hayagreeva 2005. The Impact of Social Movements on Organizations. In Gerald E. Davies, Doug McAdam, W. Richard Scott, Mayer N. Zald (ed.) *Social Movements and Organization Theory*. Cambridge University Press. 253–279.

Essee 4

Economization in practice: Recontextualizing economic knowledge in political communication

Heidi Hirsto
Johanna Moisander

(Julkaisematon käsikirjoitus)

Introduction

Economic discourse and neoclassical economics have assumed a position of unparalleled authority in the political arenas of the contemporary globalized world (e.g. Stiglitz 2005; Ferraro, Pfeffer & Sutton 2005; Fourcade 2006). Economic analyses and models are widely employed in politics and economists are routinely commissioned to produce expert knowledge for the purposes of policy making (see e.g. Stiglitz 2005; Colander 2007).

However, the privileged status of economic knowledge in public policy-making has also been criticized on many accounts. It has been argued that economic analysis is poorly equipped to account for the complex social processes through which collective preferences, opinions, and decisions are formed in society (e.g. Scott 2000; Green and Shapiro 1994) and that economic reasoning is not entirely applicable to politics, which is essentially ideological struggle (Laclau and Mouffe 1985; Mouffe 1999). It has also been argued that neo-liberalist discourses in particular appear to de-politicize, marketize, managerialize, or *economize* politics, increasingly subjecting political processes to economic rationality and redefining political struggles as problems of

economic optimization (Laclau & Mouffe 1985: 173; Fairclough 1995 and 2000; Kantola 2003; Çalışkan & Callon 2009).

Despite the extensive critique on the use of economics in politics, there is still little research on the processes through which economic knowledge and expertise manage to sustain and reassert their authority in politics and everyday life. In this paper, therefore, we set out to unfold the workings of such authority by empirically investigating the practical ways in which politics is economized through discursive practice in the empirical context of the European Union. More specifically, we focus on the communication of a high-profile national political decision (Finland's participation in the Economic and Monetary Union, EMU), in the preparation for which economic analysis played a central role.

Drawing on the literature of science communication (Hilgartner 1990; Beacco et al. 2002; Calsamiglia & van Dijk 2004; Cook, Pieri & Robbins 2004) and recontextualization (Bernstein 1990; Linell 1998; van Leeuwen 2008), we analyze economic consultancy as the communication of scientific knowledge; in this consultancy economic analysis and also the opinions and ideologies of economists are articulated for political use and public consumption in specific ways and with specific effects (Calsamiglia & van Dijk 2004; Hodges 2008).

By means of what may be characterized as critical discourse analysis with a rhetorical emphasis (Potter 1996; Fairclough 2003) of policy documents and public information materials, we demonstrate how different *strategies of recontextualizing* economic knowledge work to economize the EMU question and to represent the economist account of EMU as legitimate, plausible, and desirable. In particular, we illustrate how various recontextualization strategies manage the political and epistemic authority of economic knowledge in different ways through “ontological gerrymandering”, epistemic modalization, category entitlement, and evaluation (Potter 1996).

Our analysis shows that economic knowledge and expertise assume a different epistemic status when recontextualized for the purposes of policy formulation on the one hand and for public consumption on the other. In what we call the *expert's strategy*

of recontextualizing economic knowledge, the discursive separation of economics and politics works to endow economic analysis with epistemic authority while allowing that analysis to evade political responsibility. The *policymaker's strategy*, in turn, collapses this separation and employs economic analysis as a form of practical expertise to inform policy formulation and decision making. Finally, the *populist strategy* employs economic knowledge as a natural and overarching rationality to justify a pre-decided course of action, thus effectively depriving public discussion and disquiet of any political relevance.

The paper contributes to the literature on science communication by working towards a politically sensitized classification of science communication strategies that is based on the analysis of social actor categories and related communicative purposes. Such classification of strategies seeks to challenge the prevailing views of science communication either as a unidirectional process of “popularization” or an endless succession of individual recontextualizations. Moreover, the paper focuses on communication of economics, which has been largely overlooked in studies of science communication in comparison with the natural, medical, or engineering sciences.

In addition, the paper contributes to social scientific discussion about the economization of politics. We argue that to gain a better understanding of the everyday practices of economization, it is useful to analyze economic knowledge as an institutionalized discourse whose political authority is based not only on the empirical explanatory or descriptive quality of economic theory but more importantly on the (institutionalized) practices through which economic knowledge is routinely made to serve politics in contemporary social settings. From this perspective, the production of economic knowledge and the manifestations and enactments of this knowledge within social and political processes are analyzed as power-laden social practices that work to constitute, control, and normalize social and economic reality (Foucault 1972; Callon 1998; du Gay & Pryke 2002; MacKenzie 2006). In particular, the paper shows that specific discursive practices of recontextualization play a key role in constructing and maintaining the political authority of economic knowledge and in the practical economization and de-politicization of political issues.

Economic consultancy as recontextualization of scientific knowledge

In this paper, we study economic consultancy in policy making as a form of *science communication*, referring to the discursive practices through which versions of scientific knowledge, as well as the opinions and ideologies of scholars, are communicated for different audiences and purposes (Calsamiglia & van Dijk 2004).

Within studies of science communication, practices of science *popularization*, i.e. ways of communicating scientific knowledge for lay audiences, have traditionally been a central object of research. However, the notion of popularization has also been widely criticized, especially for presupposing a false or over-simplified dichotomy between the scientific community and the general public, or between “original” and distorted popular versions of science (Hilgartner 1990; Beacco et al. 2002). More generally, it may be argued that the notion of popular or populism is typically defined through negation, in relation to what it (supposedly) is not, i.e. to rationality, transparency, and conceptual clarity, without accounting for the actual social and communicative functions that “populist” discourses and styles perform (Laclau 2005: 14–17). In addition, it may be argued that studies of popularization often fail to specify what kinds of audiences count as lay audiences – do politicians, for example, comprise a lay audience?

In contrast to traditional popularization studies, current theoretizations of science communication stress that science always actualizes as communicative acts towards different audiences (Hilgartner 1990; van Leeuwen & Wodak 1999) and that science production, therefore, cannot be separated from science communication (Bensaude-Vincent 2001). Different scientific disciplines are typically characterized by different practices of science communication, which are likely to reflect particular paradigmatic views of the nature of scientific knowledge and the epistemic cultures of particular disciplines (e.g. Smyth 2001). The discipline of economics, for example, has often been criticized for a lack of reflexivity and transparency in accounting for the assumptions made in constructing and presenting theories and models (Mäki 1992). In addition, it has been argued that the formalist “scientific” style of (neo-classical) economics,

adopted from the natural sciences, may hinder critical evaluation of economic knowledge (e.g. McCloskey 1986).

In discourse analytical terms, communicating scientific knowledge for different audiences may be conceptualized as acts of *recontextualization* (Bernstein 1990; van Leeuwen & Wodak 1999; Ciapuscio 2003; van Leeuwen 2008). Put simply, recontextualization refers to a process whereby knowledge or discourse produced in one social domain is reproduced and disseminated in another domain and thereby made to serve other, specific, and contextually defined purposes (Bernstein 1990; Linell 1998; van Leeuwen 2008: 6). An important part of recontextualization is the discursive construction of a new context of reading and interpretation – including the construction of a model reader and a model way of interpreting or using the text (Sarangi 1998).

A particular text may thus be analyzed for particular ways or *strategies of recontextualizing*, i.e. selecting, (re-)conceptualizing, and organizing, ideas and aspects of empirical phenomena or specific discourses. In a comparative analysis of different textual articulations on a single theme or topic, such as the one conducted in this study, the differences in, for example, the presence and prominence of certain elements and the organization of text, may be analyzed as cues for implicit recontextualization principles (van Leeuwen & Wodak 1999: 97–8; Fairclough 2003: 139–40). Furthermore these principles may be scrutinized for the discursive effects that they bring about, for example by privileging some discourses or aspects of social phenomena while excluding and marginalizing others (Chouliaraki & Fairclough 1999; Chouliaraki 2000; Fairclough 2003).

In the most concrete form, the analysis of a recontextualization process may focus on the meaning transformations of a single utterance, i.e. a set of words, in different contexts (e.g. Hodges 2008). In this paper, however, we study the recontextualization of a more abstract entity, namely economic knowledge and expertise as an institutionalized *discourse*, that is, as a system of meanings that involves assumptions, categorizations, claims, values, and signifying practices (Hall 1997). Specifically, studying the recontextualization of a discourse means analyzing how different empirical texts-in-context (Linell 1998) employ aspects from the discourse – use it as a resource – to put

up representations and manage social identities in ways that serve its particular communicative purposes. In this paper, then, we distinguish three strategies of recontextualizing economic knowledge and expertise in the context of political decision making, i.e. three different ways of linking social actor categories to economic knowledge and expertise on the one hand and to political authority and responsibility on the other hand.

Empirical case, methods and materials

As an empirical case, we study how the question of Finland's joining the third stage of Economic and Monetary Union (EMU), with the accompanying changeover to the common currency euro, was discursively constructed and communicated to policy makers and the Finnish public in the late 1990s. The empirical study involves a rhetorical and discursive analysis of policy documents and public communication materials concerning Finland's potential membership in EMU.

Empirical materials and context

We analyze the communication on Finland's prospective membership in Economic and Monetary Union EMU as it plays out in four different texts: an expert report prepared by a group of mainly economists; a policy report produced by parliamentary politicians and their staff; and two popular brochures issued by governmental offices.

The first text, which we refer to as **the expert report**, is the final report of an EMU expert group on the impacts of the monetary union on the Finnish economy, published in March 1997 and titled *Monetary Union and Finland – Challenges to the Economy*¹. The expert group was appointed by the Prime Minister and consisted mainly of Finnish professors of economics.

¹ Titles of the documents as well as extracts from them are translated from Finnish by the authors.

The second text, which we refer to as **the government report**, is a document produced by the Council of State² for the Finnish Parliament on EMU in May 1997, which was entitled *Economic and monetary union – Finland's options and national decision making*. The report was partly based on the final report of the EMU expert group. Its purpose was to provide the Parliament with necessary background information for making the decision on joining.

The third and fourth texts that we use as empirical material are **popular brochures**, which were issued by governmental offices to inform citizens of the prospective Finnish participation in the third stage of EMU and the associated changeover to the euro. The brochure *Euro* and the brochure *EMU?*, both issued by governmental offices, were distributed to people's homes, banks and grocery stores, where they were readily available to the public. In comparison with the policy documents, both brochures manifest an informal or popular style with a layout combining both texts and illustrations.

The texts are from a point in time when the Economic and Monetary Union of the European Union was preparing the launch of a single European currency, the euro. Changeover to the euro – i.e. participating in the third stage of EMU – which was to take place in 1999, was an option for those members of the European Union that had fulfilled a set of strict national macroeconomic convergence criteria. Thus, in the late 1990s, most of the then EU member countries were faced with deciding either to participate in the third stage of EMU or to opt out.

Finland had joined the second stage of EMU in 1995, in conjunction with accession to the European Union. In consequent years, Finland went through a laborious – and successful – process of economic streamlining in order to fulfill the criteria for the third stage of EMU. The policy reports and information materials analyzed in this study were published during this period of time, before the official parliamentary decision on participation was reached. Finland did not hold a general referendum on the EMU

² The Council of State (or the Finnish Government) consists of the Prime Minister and up to 17 ministers. The term is also applied to the whole formed by the Government and ministries.

decision; the final decision on EMU membership was made by the Finnish Parliament in April 1998.

Economic and Monetary Union had been a recurring ambition of the European Union since the late 1960s. However, a historic step of this magnitude could not be brought about by decree; it needed to reflect the wishes of European citizens and be grounded on the principles of European democracy. In addressing this issue, the European Commission had emphasized the importance of guaranteeing the openness and transparency of the changeover to the euro and the need to carry out decentralized information campaigns focusing on the most important and most sensitive issues in each country, including for example public concerns about cultural identity and personal security as well as the varying risks and disadvantages that citizens perceived to be associated with EMU (e.g. European Commission 1996a: 17–18; 1996b: 6).

In other words, as emphasized by the European Commission, for the introduction of the single European currency to be legitimate and successful, the member states were expected to take an active role in initiating public debate and discussion on the cultural, political, and economic impacts of EMU on the everyday life of European citizens.

Methods of analysis

Empirical analysis, in this study, may be characterized as a form of critical discourse analysis with a rhetorical emphasis. By discourse analysis, we mean a wide variety of studies that seek to analyze how social phenomena and social structures are enacted and reproduced through semiotic practices such as language use (Fairclough 2003; Potter 1996: 105). To call an analysis critical means that attention is directed to the ways in which certain discursive practices maintain and reproduce systems of power and privilege (Fairclough 1989; Wodak 2001; Phillips & Jørgensen 2002).

In assembling our practical analytical toolbox, we draw on Jonathan Potter's (1996) work on the rhetoric techniques of fact construction as well as on Norman Fairclough's (2003) notion of evaluation as an (explicit and implicit) practice of expressing value commitments. We focus especially on the rhetorical devices of *ontological gerrymandering*, *categorization and category entitlement*, *epistemic modalization*, and

evaluation. On the basis of the analysis, we abstract three recontextualization strategies, i.e. conventionalized ways in which specific social actors use and combine these rhetorical techniques to articulate economic knowledge and expertise in accordance with their respective communicative purposes and intended audiences.

According to Potter, *ontological gerrymandering* (1996: 184, see Woolgar and Pawluch 1985 for the original, more specialized definition of the term), refers to the practices of representing some aspects as relevant and ignoring other potential ones when constructing a description of a social phenomenon. In discourse analytical terms, such practices may also be viewed as *representational* practices that draw upon particular *discourses*, i.e. organized systems of representation within which objects gain meaning (Fairclough 2003; Hall 1997). In the context of this study, our interest lies particularly in how the texts endow EMU with economic vis-à-vis political, socio-cultural or moral meanings, and how economic knowledge is drawn upon in this representational practice.

In turn, *categorization* and *category entitlement* refer to the ways in which “[k]nowledge is culturally and normatively linked to categories of actors in a variety of different ways” (Potter 1996: 114). In the empirical analysis that we conduct here, the objective is thus to examine how the texts discursively constitute social actors and associate them with specific forms of knowledge and expertise. We also analyze how knowledge about EMU is modalized, i.e. represented as certain or uncertain, and how such modalities work up the epistemic authority of economic knowledge.

Finally, we analyze how the texts express value statements or normative stances in relation to EMU. Through *evaluation*, different states of affairs may be discursively constructed as more or less desirable. Evaluations thus carry and work up normative authority by pointing to particular courses of action (Fairclough 2003: 171–173). In this study, our interest focuses on the role of economic knowledge in articulating and justifying a (positive) stance towards EMU membership.

Table 1 presents the rhetorical devices that we focus on, along with some characteristic discursive functions that these devices may perform in texts. The third column unfolds the analytical categories into a set of more concrete research questions that serve to guide empirical analysis in the study.

Table 1. Analytical framework: rhetorical devices, their typical discursive functions and empirical research questions (Potter 1996; Fairclough 2003)

Rhetorical devices analyzed	Typical discursive functions	Key questions vis-à-vis the empirical case
Ontological gerrymandering	Mobilizing and marginalizing particular discourses	Which aspects of the EMU membership are represented as relevant/irrelevant? Are these choices explicit or implicit?
Categorization and category entitlement	Managing epistemic authority	How are categories of social actors constructed and associated with different types of knowledge and expertise? Who is entitled to express knowledge/ignorance, and on what grounds?
Epistemic modalization	Managing epistemic authority	Is (economic) knowledge expressed as certain or uncertain? How do choices of modality construct credibility?
Evaluation	Putting up norms of action	Does the text express a stance towards joining EMU? What is the role of economic knowledge in expressing, justifying the stance?

Strategies of recontextualizing economic knowledge

Through the rhetorical analysis, we identified three strategies of recontextualizing economic knowledge and expertise, which will be described below. We call these *the expert's strategy*, *the policymaker's strategy* and *the populist strategy*. As our analysis will show, all the strategies put up a decisively economist and clearly favorable representation of the implications of EMU membership and draw from economic knowledge and expertise in so doing. However, the strategies differ significantly with reference to how they articulate and manage the epistemic authority of economics, how they represent the relationship between economics and politics, and what kinds of social roles and responsibilities they assign to politicians, economists and citizens. The main findings of the empirical analysis are summarized in Table 2.

Table 2: Summary of findings: Strategies of recontextualizing economic knowledge in the political communication on Finland's prospective EMU membership

	Economization of the EMU question	Epistemic authority of economic knowledge and expertise	Implications for political authority and responsibility
Expert's strategy (expert report)	Economic perspective explicitly justified	"Scientific", worked up through qualification and modalization "just charting options"	Political accountability avoided through the distinction between economics and politics
Policymaker's strategy (government report)	Economic perspective normalized and combined with other perspectives	"Pragmatic", worked up through decontextualization and demodalization "experts say"	Political authority worked up through giving or implying directives; Political accountability diminished by reference to expert advice
Populist strategy (public brochures)	Economic perspective naturalized as generic knowledge	"Generic", worked up through naturalization and generalization "the fact is"	Political accountability avoided through representing decision as already made; Citizen participation discouraged through depoliticization and trivialization of the EMU question

The expert's strategy: particularizing economic knowledge

The expert's strategy of recontextualizing economic knowledge, exemplified in our study by the report of the EMU expert group, rests on the particularization of scientific or specialist (in this case economist) knowledge in relation to other forms of knowledge and political expertise. In short, we argue, that such particularization forms the basis for reasserting and building up the epistemic authority of economic analysis, while simultaneously playing down the political accountability that may be attached to it.

In terms of ontological gerrymandering, the report of the EMU expert group puts up a partial, economy-oriented account of the implications of EMU by, for example, evaluating the project of economic integration with criteria such as market efficiency, economic stability, and national competitiveness. However, the economic perspective is not represented in the text as self-evident or natural. Instead, the report recurrently points to its particular focus and limited economic scope, and explicitly justifies its choices for example by citing the specific instructions given to the group by the Ministry of Finance.

According to the assignment, the expert group has focused primarily on the economic implications of Economic and Monetary Union. It has assessed its implications for Finland especially from the perspectives of production structure, employment markets, public finances, and economic policy. (Expert report, p. 3)

Moreover, economic analysis is not represented in the expert report as something that constitutes a sufficient basis for reaching a decision in the EMU debate. On the contrary, the report establishes EMU membership as a unique and complex *political* question, for example by recurrently pointing out a need for complementary perspectives and analyses. Economic analysis is thus represented in the report as a particular type of (scientific) knowledge, suited for addressing only a specific range of phenomena from a particular perspective.

On a more general level, the expert report labors a distinction between economic analysis (the task of the report) and political decision making (which falls outside the scope of the report), i.e. the domains of science and politics (Cook, Pieri & Robbins

2004: 437). Hence, the report comes to represent economic analyses as objective and value-neutral background information for political decision-making — which is also how economic knowledge is typically viewed within the field of economics (e.g. Stiglitz 2005; Colander 2007), and which effectively divests economic analysis of political or social responsibility.

The social accountability of the expert group, or more generally economists, is further downplayed by rhetorical management of the agency and visibility of the experts who have prepared the report. The text repeatedly refers to the external constraints which the group met while conducting and reporting the research: *Because the working group has had a very short time at its disposal, it has not been able to launch distinct studies or inquiries to a desirable extent.* The report also frequently resorts to a defensive rhetoric (Potter 1996: 107) in discussing the work of the expert group, highlighting rather than downplaying the limitations of economic analysis:

The economic effects of the monetary union are, for the most part, difficult to assess and depend to a great extent on how business, households and economic policy makers operate in the new circumstances. Exact quantitative estimates cannot be given. The work of the group has been of the nature of charting economic possibilities, threats and challenges associated with different decision options. (Expert report, p. 3)

Many of the claims made in the expert report are highly modalized, for example by referring to other studies, theories and models and by bringing up disagreements and debates within economics. In scientific texts such modalization practices are typical and play a distinctive role. Instead of weakening the epistemic strength of the claims made in the text, techniques of modalization are more likely to create an impression of transparency and accuracy. Hence, the report represents itself as knowledge that is as truthful and accurate *as possible* within the given constraints.

The expert report refrains from expressing an explicit stance on EMU membership. In comparison with the other texts analyzed in this study, it discusses the risks and uncertainties involved in EMU membership relatively widely, thus creating an impression of impartiality and thoroughness. However, several rhetorical choices work up an implicit affirmative stance towards joining. In specific, one option – the decision

to join EMU immediately – is given considerably more space in the report than the possibilities of waiting or opting out. In addition, expected benefits are highlighted in comparison to potential costs. Whereas costs are represented as occurring only over a short period of transition, efficiency gains are represented as not only enduring but actually accumulating over time. In addition, it is argued that many of the costs of the transition phase will realize regardless of whether Finland decides to join the union: *Cost-incurring changes would have to be made also in the case that Finland would opt out of the monetary union* (Expert report, p. 14).

Hence, the expert's strategy may be characterized as a struggle for balance between maintaining the political authority of economics – established by the government through appointing the expert group and commissioning the report – and undermining the political and social accountability that such authority necessarily entails. The political message of the expert report seems to be that plausible economic arguments for (the highly probable case of) joining EMU may be found, and by laying out these arguments, the report places itself at the disposal of pro-EMU politics. However, responsibility for the application of economic analysis is essentially shifted to the disparate domain of politics.

The policymaker's strategy: pragmatizing economic knowledge

The report by the Finnish government to the national parliament recontextualizes the claims of the expert report in a way that redefines the epistemic status and role of economic analysis in policy making. As our analysis shows, the government report appropriates the analyses of the expert group for the purposes of policy legitimation by deproblematizing and demodalizing claims of the economic analysis and by implicitly constituting the analyses offered by the expert group as sufficiently accurate and extensive for political and practical purposes.

In contrast to the expert report, the government report expresses an explicit stance among the first countries in favor of joining EMU. In fact, the affirmative EMU decision is represented as a commitment that has already been made in other political arenas. For example, the government report recurrently refers to existing contracts and

treaties, thus implicitly directing the Parliament to reach the preferred decision in the final vote.

Regulations concerning the Economic and Monetary Union are included in the EC Treaty, which was modified by the February 1992 Maastricht treaty. The said regulations provide that the countries that fulfill the convergence criteria will proceed to the use of common currency upon the launch of the third stage of the Economy and Monetary Union. Only Great Britain and Denmark have agreed upon a special arrangement, which gives them the right to remain outside of the common currency region if they wish to do so. (...) The treaty on the European Union includes a procedure for proceeding to the third stage, which no longer legally necessitates a particular assent by the member state itself. (Government report, p. 26, emphasis by authors)

The government report is characterized by a hybridization of economic, juridical, and political discourses. Claims from the economic analysis of the expert report are thus combined with juridical and bureaucratic “facts” to back up the government’s position in favor of joining. Whereas the juridical discourse is drawn upon mainly when describing the practical implementation of the EMU membership, economic discourse is employed especially for articulating the rationales for and implications of the EMU membership:

Economic and Monetary Union is a way to enhance the Union’s goals in terms of growth, competitiveness and employment. Commitment to low inflation and consolidation of public finances in the member countries strengthens the competitiveness of business in the increasing global competition. (Government report, p. 5)

When assessing the implications of the prospective EMU membership, the report draws extensively from the economic analysis of the expert group. However, in contrast to the expert report, the government report rhetorically downplays the partiality of the economic perspective, rearticulating the carefully framed and modalized propositions of the expert report in more generic and definite terms. For example, the government report resorts to the report of the expert group in questions of social policy and the welfare state in a way that decontextualizes and demodalizes the claims made by economists. In other words, the expert group’s self-acknowledged inability to provide an adequate assessment of the (social) policy implications of EMU membership is disregarded:

According to the view of the EMU expert group, the creation of the euro zone, as well as the deepening integration more generally, may affect the operational conditions of the welfare state. (...) The group estimates the implications of the euro zone and its membership with respect to social needs to be neutral in the short term. In a longer term, participation in the euro zone may, insofar successful, enhance growth and thereby enable development of social policy systems. (Government report, p. 24)

The government report thus hybridizes different discourses of expertise and weaves them together into a body of background knowledge. This body of knowledge is then combined with – and used to justify – a directive or obligating communicative function. Hence, by assuming the ability and right to select, blend, and reformulate expert discourses for the purposes of giving directives for political decision making, it may be argued that the government report communicates a high degree of political authority and sovereignty. As a by-product, economic knowledge – among other forms of expertise – is granted a status of credible and useful specialism at the service of politics. On the other side, however, the extensive and explicit reliance on expert knowledge also works to obscure the political accountability of the government. By justifying directives on the basis of (supposedly) positive or neutral expert knowledge, the political strategy of recontextualizing economics in fact bounces some of the social responsibility back towards the scientific field and the work of experts.

The populist strategy: naturalizing economic knowledge

In comparison with the policy documents, the most distinctive feature of the public brochures on EMU, is the way in which they work up a perspective of the ordinary person and evoke everyday experience for the purposes of illustrating the practical implications of the currency change. More precisely, the rhetoric of brochures rests on the discursive construction of two separate realms of social reality – the personal and the institutional – and the coupling of these realms and their inhabitants with specific communicative and political roles and entitlements to know.

In this equation, the faceless category of institutional administration is associated with – or indeed present mainly *as* – the soothing presence of factual, authoritative knowledge and definite answers. The personal realm of ordinary people, by contrast, is characterized by a troubled and anxious *lack* of knowledge and guidance. The cover

page of the *EMU?* leaflet serves as an example (Picture 1). The illustration depicts a man – an ordinary person – scratching his head, holding his purse, looking generally confused and seeing stars. All the headlines featured in the cover are attached with a question mark: *EMU? Pros and cons of the EMU? Will we join now or later?*

Picture 1. Cover of the *EMU?* brochure

The public is constructed not only as unknowledgeable but also as suspicious of change. Both of the analyzed brochures recurrently emphasized that many things would not change or that changes would have little effect on the everyday life of the average person. For example, in the *EMU* leaflet, a section entitled *What changes for a citizen?* begins with a temporal qualifier and negation: ***In the beginning**, there would **not** be many **changes** for individual citizens* (emphasis in original). The *Euro* leaflet, in turn, stresses that *[t]he adoption of the euro will not affect the purchasing power, income or savings of citizens in any way*. Hence, economic integration is represented as an endeavor which is not only difficult but also unnecessary for ordinary people to fully understand.

Thus, even though the populist strategy employs the realm of everyday experience as a rhetorical resource, this form of knowledge is rendered epistemically and politically subordinate to a monolith of institutionalized (economic) knowledge: private experience is represented mainly as a source of concerns and questions, whereas institutional knowledge appears as the domain of solutions and certainty.

Overall, the implications of the EMU membership for ordinary people are rearticulated in the public brochures primarily with reference to everyday consumption situations and household management: purchasing goods and services, paying taxes, and receiving wages and social benefits:

You will receive your wage, pension or child benefits in euro. And naturally you will also pay your taxes in euro. Adoption of the euro will not affect the terms of existing contracts such as mortgages, rental agreements and consumption credits. (Euro p. 8)

The euro would facilitate traveling, working and studying in Europe, because there would no longer be need for currency exchange. (EMU p. 8)

Representation of the public primarily as consumers with practical calculative concerns may be argued to subsume the practice of citizenship into the domain of economist justification and rationalization, and to epitomize the incapacity of economist rationality to imagine motives and concerns other than those related to individual cost-benefit optimization (Lemke 2001). In addition, by focusing on the concrete and immediate

effects of the currency change, it may be argued that the populist strategy downplays the scope and significance of the change that EMU membership might bring about.

In contrast to the private (consumer) perspective, the popular brochures work up an institutional realm of factual, authoritative knowledge. The EMU question is basically represented as a decision that has already been made and needs only to be communicated and legitimized. This legitimation turns out to rest largely upon and reproduce the categories, assumptions, and the overall worldview of mainstream economics, which is evoked for example by representing the economy as a dynamic system of causally related variables:

Finland has already benefited from the participation in the convergence process associated with the EMU preparations. This has been manifested, among other things, as a decrease in the level of interest rates. The Finnish markka has remained stable since Finland joined the Exchange Rate Mechanism (ERM) in 1996. These developments boost investment and accelerate economic growth and thus also improve the employment rate. (EMU, p. 9)

The populist strategy does not, however, explicitly state the particular and limited economist perspective it displays; instead, this perspective appears in the brochures as natural or self-evident. In addition, socio-political questions related to economic integration are practically absent from the public brochures, in contrast to both the government and the expert report. In this sense, the populist representation of EMU may be regarded as even more economist than the representations put up by (economic) experts and policymakers. In comparison with the report of the expert group in particular, the popular brochures actually seem to censor the social issues and challenges associated with economic integration. In addition, the public brochures tend to represent the potential negative consequences of the EMU membership as minor practical challenges or neutralize them through counter-arguments: *Adoption of the common currency will create costs for banks, business enterprises and the state. Gains in efficiency will, however, exceed the costs.* (EMU, p. 8.)

The communicative style of the popular brochures may best be characterized as educating and patronizing. The brochures manifest a textbook-like rhetoric of transmitting authoritative expert knowledge to non-knowledgeable readers. They refrain

from referring to any particular institution or group as a source of knowledge or as a representative of the political stance that the texts imply. The political process of preparing and realizing the EMU membership – a process to which these brochures are themselves contributing – is rhetorically externalized (Potter 1996: 151), i.e. constructed as something that is happening “out there”, independently of the text and the political aspirations of its producers.

Overall, it may be argued that the populist strategy naturalizes and generalizes the economic-reductionist representation of economic integration, along with an overall economist worldview. The complex, contested and ideologically loaded political preparation process for EMU is recontextualized for the general public in a way that does not depict a political problem but instead works to legitimate a pre-decided course of action. By uncritically reproducing an economist-reductionist version of the implications of EMU membership and in addition by subsuming everyday experience and citizenship into the domain of economist justification and rationalization, the texts implicitly promote not only EMU but also the explanatory scope and predictive capacity of economic analysis and the reliability of economic expertise.

Discussion

All the texts analyzed for this study and the discursive strategies that they enact, may be characterized as economist with regard to representational meaning or ontological gerrymandering: participation in EMU and the associated changeover to the common currency are discussed according to an economic rationality and discursively motivated by evoking economic goals and benefits. At the same time, the socio-political and cultural aspects of economic integration are thematically marginalized. Moreover, the texts tend to represent the economy in a typical neoclassical manner as a dynamic system of variables such as interest rates, prices, and costs and to foreground these dynamics over social actors and institutions. In general, the texts display an economist worldview and basically conceptualize EMU as an economic optimization problem.

With respect to epistemological orientation, both the policy documents and the public information materials analyzed for this study share the basic aim of presenting

themselves as credible accounts of the EMU question and the attached problematics. In doing this, however, they draw upon and work up the epistemic authority of economic knowledge and expertise in different ways. Whereas the expert's strategy highlights the partiality and limitedness of economic knowledge and expertise (with reference to political questions) through the modalization of claims and the separation of economics from politics, the policymaker's strategy enhances the epistemic authority of economic knowledge by playing down such qualifications and distinctions. Both strategies, however, treat economic analysis as one particular type of expertise among others. In contrast, the populist strategy, dismisses the particularity of the economic perspective; economic knowledge is instead recast as generic institutional wisdom, which derives authority from its relation to the epistemically inferior realm of private experience.

In terms of communicative action, the various strategies of recontextualizing economic knowledge and expertise may be more generally interpreted as strategies of managing the interplay of expressing and advancing political stances on the one hand, and taking or avoiding political responsibility, on the other.

All the rhetorical strategies that we have identified depict EMU membership as more probable than unlikely, and more desirable than unadvisable, thus implying a positive normative stance on the issue. In the expert's strategy, however, the positive stance is largely implicit and the final responsibility for interpreting and drawing conclusions from the economic analysis is shifted to the political arena. Both the policymaker's strategy and the populist strategy represent future membership in EMU as a commitment already made, thus reducing the final parliamentary decision to a bureaucratic practicality devoid of political substance and power. The policymaker's strategy manages political responsibility by shifting it back to the field of specialists and also by externalizing it to higher-level political actors such as the EU or global institutions. Finally, the populist strategy avoids political responsibility by claiming only to relay an existing, pre-decided message. By representing the wide-ranging socio-political issue of EMU membership as an (economic) expert issue on the one hand, and by trivializing its impacts on the life of ordinary citizens on the other, it may be argued that the populist strategy discourages public discussion and deprives it of political relevance.

Conclusion

In contemporary western societies, economic analysis is routinely employed in support of policy formulation and political decision making. However, there has also been widespread criticism of the dominance of economic rationality within the political sphere, and its enduring political and practical authority has remained something of a puzzle. This study has offered one perspective on this puzzle. We have suggested that to gain a better understanding of the everyday practices employed in the economization of politics, it is useful to analyze economic knowledge as an institutionalized discourse whose political authority is based not only on the explanatory or descriptive quality of economic theory but also, and importantly, on the institutionalized practices through which economic knowledge is made to serve politics.

Within this frame of thought, we have analyzed economic consultancy in politics as an institutionalized practice of science communication that involves particular ways of employing – that is, selecting and recontextualizing – the assumptions, values, beliefs, and arguments of economics and economists for the practical purposes of policy formulation and legitimization.

We have shown that the economization of politics is (partly) enacted through the interplay of conventionalized rhetorical strategies that assemble and mobilize particular political subjectivities (scientist as consultants; governmental politicians as decision makers; governmental officials as mediators; and citizens as consumers) and couple them with different articulations of economic knowledge and expertise. These rhetorical strategies maintain and perform the authority of economic knowledge and expertise through managing its alleged scope, epistemic status (factuality), and practical political relevance in context-specific, strategically intelligible ways. Characteristically, economic knowledge is employed by each strategy in a way that largely exempts its subject or author from political responsibility.

The critical-constructionist understanding of science communication advanced in this paper calls for the profound problematization and re-imagination of the role of science and scholarly work in politics. It may be argued that our empirical political case

illustrates an instrumental approach to science where academic knowledge is selectively employed by policymakers to legitimate a particular political directive and to create an illusion of a scientifically grounded consensus – i.e. to de-politicize politics. At the same time, science is represented and reproduced by politicians in a traditional – and in many ways problematic – way as value-neutral positive knowledge.

The question arises of whether this approach can be regarded as a productive, fruitful, or otherwise legitimate way to engage scientific work in the processes of democratic decision making – or whether scientific and theoretical work could claim another kind of role in policy formulation. Would science be better advised to assume, for example, the tasks of active critique and explication of ideological structures, instead of allowing itself to be reduced to a depository of statements at the service of any (dominant) political ideology?

References

- Beacco, Jean-Claude & Claudel, Chantal & Doury, Marianne & Petit, Gérard & Reboul-Touré, Sandrine 2002. Science in media and social discourse: new channels of communication, new linguistic forms. *Discourse Studies* 4(3): 277–300.
- Bensaude-Vincent, Bernadette 2001. A genealogy of the increasing gap between science and the public. *Public Understanding of Science* 10(1): 99–113.
- Bernstein, Basil 1990. *The Structuring of Pedagogic Discourse: Class, Codes and Control Vol IV*. Routledge.
- Çalışkan, Koray & Callon, Michel 2009. Economization, part 1: shifting attention from the economy towards processes of economization. *Economy and Society* 38(3): 369–398.
- Callon, Michel 1998. Introduction: The embeddedness of economic markets in economics. In M. Callon (ed.) *The laws of the markets*. 1–57. Blackwell Publishers.
- Calsamiglia, Helena & van Dijk, Teun A. 2004. Popularization discourse and knowledge about the genome. *Discourse & Society* 15(4): 369–389.
- Ciapuscio, Guiomar E. 2003. Formulation and reformulation procedures in verbal interactions between experts and (semi)laypersons. *Discourse Studies* 5(2): 207–233.
- Chouliaraki, Lilie 2000. Political discourse in the news: democratizing responsibility or aestheticizing politics? *Discourse & Society* 11(3): 293–314.
- Chouliaraki, Lilie & Fairclough, Norman 1999. *Discourse in Late Modernity. Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh University Press.
- Colander, David 2007. *The Making of an Economist, Redux*. Princeton University Press.
- Cook, Guy & Pieri, Elisa & Robbins, Peter T. 2004. ‘The scientists think and the public feels’: expert perceptions of the discourse of GM food. *Discourse & Society* 15(4): 433–449.
- du Gay, Paul & Pryke, Michael 2002. Cultural economy: an introduction. In P. du Gay and M. Pryke (ed.) *Cultural economy: Cultural analysis and commercial life*. 1–19. London: Sage.
- European Commission (1996a) *Economic and Monetary Union*. ECSC-EC-EAEC, Brussels, Luxembourg: Office for Official Publication of the European Communities.
- European Commission (1996b) Eurobarometer. Public opinion in the European Union. Report Number 45, Spring, Luxembourg: Directorate-General X.
- Fairclough, Norman 1995. *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Longman.
- Fairclough, Norman 2000. Language and neo-liberalism. *Discourse and Society* 11(2): 147–148.
- Fairclough, Norman 2003. *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Routledge.

- Ferraro, Fabrizio & Pfeffer, Jeffrey & Sutton, Robert I. 2005. Economics language and assumptions: How theories can become self-fulfilling. *Academy of Management Review* 30(1): 8–24.
- Foucault, Michel 1972. *The Archaeology of Knowledge*. Tavistock Publications.
- Fourcade, Marion 2006. The Construction of a Global Profession: The Transnationalization of Economics. *American Journal of Sociology* 112(1): 145–94.
- Green, Donald P. and Shapiro, Ian 1994. *Pathologies of Rational Choice Theory. A critique of applications in political science*. Yale University Press.
- Hall, Stuart 1997. Introduction. In Hall, Stuart (ed.) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage. 1–11.
- Hilgartner, Stephen 1990. The dominant view of popularization: Conceptual problems, political uses. *Social Studies of Science* 20(3): 519–39.
- Hodges, Adam 2008. The politics of recontextualization: discursive competition over claims of Iranian involvement in Iraq. *Discourse & Society* 19(4): 483–505.
- Kantola, Anu 2003. Loyalties in Flux. The changing politics of citizenship. *European Journal of Cultural Studies*, 6(2): 203–17.
- Laclau, Ernesto 2005. *On Populist Reason*. Verso.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal 1985. *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso.
- Lemke, Thomas 2001. 'The birth of bio-politics': Michel Foucault's lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality. *Economy and Society* 30(2): 190–207.
- Linell, Per 1998. Discourse across boundaries: On recontextualizations and the blending of voices in professional discourse. *Text* 18(2): 143–157.
- MacKenzie, Donald 2006. *An Engine, Not a Camera: How Financial Models Shape Markets*. MIT Press.
- Mäki, Uskali 1992. On the Method of Isolation in Economics. *Poznan Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities*, 26.
- McCloskey, Donald N. 1986. *The Rhetoric of Economics*. Harvester Press.
- Mouffe, Chantal 1999. Deliberative democracy or agonistic pluralism? *Social research* 66(3): 745–759.
- Potter, Jonathan 1996. *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. Sage.
- Sarangi, Srikant 1998. Rethinking recontextualization in professional discourse studies: An epilogue. *Text* 18(2): 301–318.
- Scott, John 2000. Rational Choice Theory. In G. Browning, A. Halcli, and F. Webster (ed.) *Understanding Contemporary Society: Theories of The Present*. Sage. 126–138.
- Smyth, Mary M. 2001. Certainty and Uncertainty Sciences: Marking the Boundaries of Psychology in Introductory Textbooks. *Social Studies of Science* 31(3): 389–416.

- Stiglitz, Joseph E. 2005. The Overselling of Globalization. In Michael M. Weinstein (ed.) *Globalization: What's New*. Columbia University Press. 228–261.
- van Leeuwen, Theo & Wodak, Ruth 1999. Legitimizing Immigration Control: A Discourse-Historical Analysis. *Discourse Studies* 1(1): 83–118.
- van Leeuwen, Theo 2008. *Discourse and Practice. New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford University Press.
- Wodak, Ruth 2001. What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments. In R. Wodak & M. Meyer (ed.) *Methods of Critical Discourse Analysis*. 1–13.
- Woolgar, Steve & Pawluch, Dorothy 1985. Ontological gerrymandering: the anatomy of social problems explanations. *Social Problems* 32(3): 214–227.

A-SARJA: VÄITÖSKIRJOJA - DOCTORAL DISSERTATIONS. ISSN 1237-556X.

- A:310. JARI PAULAMÄKI: Kauppiasyrittäjän toimintavapaus ketjuyrityksessä. Haastattelututkimus K-kauppiaan kokemasta toimintavapaudesta agenttiteorian näkökulmasta. 2008. Korjattu painos. ISBN 978-952-488-246-0, E-version: 978-952-488-247-7.
- A:321. BRETT FIFIELD: A Project Network: An Approach to Creating Emergent Business. 2008. ISBN 978-952-488-206-4, E-version: 978-952-488-207-1.
- A:322. ANTTI NURMI: Essays on Management of Complex Information Systems Development Projects. 2008. ISBN 978-952-488-226-2.
- A:323. SAMI RELANDER: Towards Approximate Reasoning on New Software Product Company Success Potential Estimation. A Design Science Based Fuzzy Logic Expert System. 2008. ISBN 978-952-488-227-9.
- A:324. SEPPO KINKKI: Essays on Minority Protection and Dividend Policy. 2008. ISBN 978-952-488-229-3.
- A:325. TEEMU MOILANEN: Network Brand Management: Study of Competencies of Place Branding Ski Destinations. 2008. ISBN 978-952-488-236-1.
- A:326. JYRKI ALI-YRKKÖ: Essays on the Impacts of Technology Development and R&D Subsidies. 2008. ISBN 978-952-488-237-8.
- A:327. MARKUS M. MÄKELÄ: Essays on software product development. A Strategic management viewpoint. 2008. ISBN 978-952-488-238-5.
- A:328. SAMI NAPARI: Essays on the gender wage gap in Finland. 2008. ISBN 978-952-488-243-9.
- A:329. PAULA KIVIMAA: The innovation effects of environmental policies. Linking policies, companies and innovations in the Nordic pulp and paper industry. 2008. ISBN 978-952-488-244-6.
- A:330. HELI VIRTÄ: Essays on Institutions and the Other Deep Determinants of Economic Development. 2008. ISBN 978-952-488-267-5.
- A:331. JUKKA RUOTINEN: Essays in trade in services difficulties and possibilities. 2008. ISBN 978-952-488-271-2, E-version: ISBN 978-952-488-272-9.
- A:332. IIKKA KORHONEN: Essays on commitment and government debt structure. 2008. ISBN 978-952-488-273-6, E-version: ISBN 978-952-488-274-3.
- A:333. MARKO MERISAVO: The interaction between digital marketing communication and customer loyalty. 2008. ISBN 978-952-488-277-4, E-version 978-952-488-278-1.

- A:334. PETRI ESKELINEN: Reference point based decision support tools for interactive multiobjective optimization. 2008. ISBN 978-952-488-282-8.
- A:335. SARI YLI-KAUHALUOMA: Working on technology: a study on collaborative R&D work in industrial chemistry. 2008. ISBN 978-952-488-284-2
- A:336. JANI KILPI: Sourcing of availability services - case aircraft component support. 2008. ISBN 978-952-488-284-2, 978-952-488-286-6 (e-version).
- A:337. HEIDI SILVENNOINEN: Essays on household time allocation decisions in a collective household model. 2008. ISBN 978-952-488-290-3, ISBN 978-952-488-291-0 (e-version).
- A:338. JUKKA PARTANEN: Pk-yrityksen verkostokyvyykkydet ja nopea kasvu - case: Tiede- ja teknologiavetoiset yritykset. 2008. ISBN 978-952-488-295-8.
- A:339. PETRUS KAUTTO: Who holds the reins in Integrated Product Policy? An individual company as a target of regulation and as a policy maker. 2008. ISBN 978-952-488-300-9, 978-952-488-301-6 (e-version).
- A:340. KATJA AHONIEMI: Modeling and Forecasting Implied Volatility. 2009. ISBN 978-952-488-303-0, E-version: 978-952-488-304-7.
- A:341. MATTI SARVIMÄKI: Essays on Migration. 2009. ISBN 978-952-488-305-4, 978-952-488-306-1 (e-version).
- A:342. LEENA KERKELÄ: Essays on Globalization – Policies in Trade, Development, Resources and Climate Change. 2009. ISBN 978-952-488-307-8, E-version: 978-952-488-308-5.
- A:343. ANNELI NORDBERG: Pienyrityksen dynaaminen kyvykkyys - Empiirinen tutkimus graafisen alan pienpainoyrityksistä. 2009. ISBN 978-952-488-318-4.
- A:344. KATRI KARJALAINEN: Challenges of Purchasing Centralization – Empirical Evidence from Public Procurement. 2009. ISBN 978-952-488-322-1, E-version: 978-952-488-323-8.
- A:345. JOUNI H. LEINONEN: Organizational Learning in High-Velocity Markets. Case Study in The Mobile Communications Industry. 2009. ISBN 978-952-488-325-2.
- A:346. JOHANNA VESTERINEN: Equity Markets and Firm Innovation in Interaction. - A Study of a Telecommunications Firm in Radical Industry Transformation. 2009. ISBN 978-952-488-327-6, E-version: 978-952-488-374-0.
- A:347. JARI HUIKKU: Post-Completion Auditing of Capital Investments and Organizational Learning. 2009. ISBN 978-952-488-334-4, E-version: 978-952-488-335-1.
- A:348. TANJA KIRJAVAINEN: Essays on the Efficiency of Schools and Student Achievement. 2009. ISBN 978-952-488-336-8, E-version: 978-952-488-337-5.
- A:349. ANTTI PIRJETÄ: Evaluation of Executive Stock Options in Continuous and Discrete Time. 2009. ISBN 978-952-488-338-2, E-version: 978-952-488-339-9.
- A:350. OLLI KAUPPI: A Model of Imperfect Dynamic Competition in the Nordic Power Market. 2009. ISBN 978-952-488-340-5, E-version: 978-952-488-341-2.
- A:351. TUIJA NIKKO: Dialogic Construction of Understanding in Cross-border Corporate Meetings. 2009. ISBN 978-952-488-342-9, E-version: 978-952-488-343-6.

- A:352. MIKKO KORJA: Investigating Innovation in Projects: Issues for International Development Cooperation. 2009. ISBN 978-952-488-344-3, E-version: 978-952-488-345-0.
- A:353. MINNA MUSTONEN: Strategiaviestinnän vastaanottokäytännöt - Henkilöstö strategia- viestinnän yleisönä. 2009. ISBN 978-952-488-348-1, E-versio: 978-952-488-349-8.
- A:354. MIRELLA LÄHTEENMÄKI: Henkilötietojen hyödyntäminen markkinoinnissa kuluttajien tulkitsemana. Diskurssianalyttinen tutkimus kuluttajan tietosuojasta. 2009. ISBN 978-952-488-351-1, E-versio: 978-952-488-352-8.
- A:355. ARNO KOURULA: Company Engagement with Nongovernmental Organizations from a Corporate Responsibility Perspective. 2009. ISBN 978-952-488-353-5, E-version: 978-952-488-354-2.
- A:356. MIKA WESTERLUND: Managing Networked Business Models: Essays in the Software Industry. 2009. ISBN 978-952-488-363-4.
- A:357. RISTO RAJALA: Determinants of Business Model Performance in Software Firms. 2009. ISBN 978-952-488-369-6, E-version: 978-952-488-370-2.
- A:358. PASI P. PORKKA: Capacitated Timing of Mobile and Flexible Service Resources. 2010 ISBN 978-952-60-1000-7, E-version: 978-952-60-1001-4.
- A:359. MARJA-LIISA TRUX: No Zoo Ethnic Civility and its Cultural Regulation Among the Staff of a Finnish High-Tech Company. 2010. ISBN 978-952-60-1007-6, E-version: 978-952-60-1008-3
- A:360. TERHI CHAKHOVICH: Essays on Managerial Myopia and Subject Positions in Companies with Different Governance Structures. 2010. ISBN 978-952-60-1005-2, E-version: 978-952-60-1006-9.
- A:361. IRINA JORMANAINEN: Outcomes of Learning through International Joint Ventures for Local Parent Firms: Evidence from Russia. 2010. ISBN 978-952-60-1009-0, E-version: 978-952-60-1010-6.
- A:362. JOHANNA POHJOLA: Carbon Sinks in Mitigating Climate Change: Evaluation with Models of Varying Scope. 2010. ISBN 978-952-60-1011-3.
- A:363. NIINA ERKAMA: Critical Approaches to Global Organizational Restructuring Discursive Struggles over Legitimation and Resistance. 2010. ISBN 978-952-60-1012-0, E-versio: 978-952-60-1013-7.
- A:364. JOONAS ROKKA: Exploring the Cultural Logic of Translocal Marketplace Cultures: Essays on New Methods and Empirical Insights. 2010. ISBN 978-952-60-1018-2, E-version: 978-952-60-1019-9.
- A:365. ELINA HILTUNEN: Weak Signals in Organizational Futures Learning. 2010. ISBN 978-952-60-1022-9. E-version: 978-952-60-1039-7.
- A:366. PAAVO JÄRVENSIVU: Constructing a Service-Dominant Strategy: A Practice-Theoretical Study of a Start-Up Company. 2010. ISBN 978-952-60-1023-6, E-version: 978-952-60-1024-3.
- A:367. TERHI JOHANNA VAPOLA: Battleship Strategy: Exploring the Management of Global Innovation Constellations in High Technology Industries. 2010. ISBN 978-952-60-1030-4.

- A:368. LOTTA VÄÄNÄNEN: Human Capital and Incentives in the Creation of Inventions - A Study of Finnish Inventors. 2010. ISBN 978-952-60-1031-1, E-version: 978-952-60-1032-8.
- A:369. MIKA HYÖTYLÄINEN: Towards "Service Factory" - Managing the Complexity of ICT Services. 2010. ISBN 978-952-60-1033-5, E-version: 978-952-60-1035-9.
- A:370. SALLA HUTTUNEN: Problematic Talk. The Role of Multiple Understandings in Project Meetings. 2010. ISBN 978-952-60-1034-2, E-version: 978-952-60-1038-0.
- A:371. ELINA HENTTONEN: An Ethnographic Study on Women's Small ICT Businesses in Finland. 2010. ISBN 978-952-60-1042-7.
- A:372. ANNE SUNIKKA: Essays on Personalization in Multichannel Financial Services. 2010. ISBN 978-952-60-1049-6, E-version: 978-952-60-1050-2.
- A:373. SAMPO TUKIAINEN: Finnishness in Cross Cultural Interaction in International Engineering Projects. 2010. ISBN 978-952-60-1051-9, E-version: 978-952-60-1052-6.
- A:374. CHRISTA UUSI-RAUVA: The Influence of Communication on Perceived Barriers to Environmental Action. 2010. ISBN 978-952-60-1053-3, E-version: 978-952-60-1054-0.
- A:375. ILONA MIKKONEN: Consumer Resistance as Struggle over Subjectivity - Essays on Consumer Resistance to Marketplace Ideologies and Marketer-constructed Consumer Subjectivities. 2010. ISBN 978-952-60-1057-1, E-version: 978-952-60-1058-8.
- A:376. PIRJO LUKKARI: Relationship Management and Institutional Interplay in Business Networks - Essays on Case Studies from the Pharmaceutical Industry and Healthcare Markets. 2010. ISBN 978-952-60-1055-7, E-version: 978-952-60-1056-4.
- A:377. HEIDI HIRSTO: Vastuutonta puhetta? Esseitä talouden merkityksellistämisestä. 2010. ISBN 978-952-60-1059-5, E-versio: 978-952-60-1060-1.
- B-SARJA: TUTKIMUKSIA - RESEARCH REPORTS. ISSN 0356-889X.
- B:84. PÄIVI KARHUNEN – RIITTA KOSONEN – JOHANNA LOGRÉN – KRISTO OVASKA: Suomalaisyriyten strategiat Venäjän muuttuvassa liiketoimintaympäristössä. 2008. ISBN 978-953-488-212-5, E-versio: 978-952-488-241-5.
- B:85. MARJA MATTILA – EEVA KEROLA – RIITTA KOSONEN: Unkari suomalaisyriyten toimintaympäristönä. 2008. ISBN 978-952-488-213-2, E-versio: 978-952-488-222-4.
- B:86. KRISTIINA KORHONEN – ANU PENTTILÄ – MAYUMI SHIMIZU – EEVA KEROLA – RIITTA KOSONEN: Intia suomalaisyriyten toimintaympäristönä. 2008. ISBN 978-952-488-214-9, E-versio: 978-952-488-283-5
- B:87. SINIKKA VANHALA – SINIKKA PESONEN: Työstä nauttien. SEFE:en kuuluvien nais- ja miesjohtajien näkemyksiä työstään ja urastaan. 2008. ISBN 978-952-488-224-8, E-versio: 978-952-488-225-5.

- B:88. POLINA HEININEN – OLGA MASHKINA – PÄIVI KARHUNEN – RIITTA KOSONEN: Leningradin lääni yritysten toimintaympäristönä: pk-sektorin näkökulma. 2008. ISBN 978-952-488-231-6, E-versio: 978-952-488-235-4.
- B:89. Ольга Машкина – Полина Хейнинен: Влияние государственного сектора на развитие малого и среднего предпринимательства в Ленинградской области: взгляд предприятий. 2008. ISBN 978-952-488-233-0, E-version: 978-952-488-240-8.
- B:90. MAI ANTILA – ARTO RAJALA (Editors): Fishing with business nets – keeping thoughts on the horizon Professor Kristian Möller. 2008. ISBN 978-952-488-249-1, E-version: 978-952-488-250-7.
- B:91. RENÉ DE KOSTER – WERNER DELFMANN (Editors): Recent developments in supply chain management. 2008. ISBN 978-952-488-251-4, E-version: 978-952-488-252-1.
- B:92. KATARIINA RASILAINEN: Valta orkesterissa. Narratiivinen tutkimus soittajien kokemuksista ja näkemyksistä. 2008. ISBN 978-952-488-254-5, E-versio: 978-952-488-256-9.
- B:93. SUSANNA KANTELINEN: Opiskelen, siis koen. Kohti kokevan subjektin tunnistavaa korkeakoulututkimusta. 2008. ISBN 978-952-488-257-6, E-versio: 978-952-488-258.
- B:94. KATRI KARJALAINEN – TUOMO KIVIOJA – SANNA PELLAVA: Yhteishankintojen kustannusvaikutus. Valtion hankintatoimen kustannussäästöjen selvittäminen. 2008. ISBN 978-952-488-263-7, E-versio: ISBN 978-952-488-264-4.
- B:95. ESKO PENTTINEN: Electronic Invoicing Initiatives in Finland and in the European Union – Taking the Steps towards the Real-Time Economy. 2008. ISBN 978-952-488-268-2, E-versio: ISBN 978-952-488-270-5.
- B:96. LIISA UUSITALO (Editor): Museum and visual art markets. 2008. ISBN 978-952-488-287-3, E-version: ISBN 978-952-488-288-0.
- B:97. EEVA-LIISA LEHTONEN: Pohjoismaiden ensimmäinen kauppatieteiden tohtori Vilho Paavo Nurmilahti 1899-1943. 2008. ISBN 978-952-488-292-7, E-versio: ISBN 978-952-488-293-4.
- B:98. ERJA KETTUNEN – JYRI LINTUNEN – WEI LU – RIITTA KOSONEN: Suomalaisyriyten strategiat Kiinan muuttuvassa toimintaympäristössä. 2008 ISBN 978-952-488-234-7, E-versio: ISBN 978-952-488-297-2.
- B:99. SUSANNA VIRKKULA – EEVA-KATRI AHOLA – JOHANNA MOISANDER – JAAKKO ASPARA – HENRIKKI TIKKANEN: Messut kuluttajia osallistavan markkinakulttuurin fasilitaattorina: messukokemuksen rakentuminen Venemessuilla. 2008. ISBN 978-952-488-298-9, E-versio: ISBN 978-952-488-299-6.
- B:100. PEER HULL KRISTENSEN – KARI LILJA (Eds): New Modes of Globalization: Experimentalist Forms of Economics Organization and Enabling Welfare Institutions – Lessons from The Nordic Countries and Slovenia. 2009. ISBN 978-952-488-309-2, E-version: 978-952-488-310-8.
- B:101. VIRPI SERITA – ERIK PÖNTISKOSKI (eds.)
SEPPO MALLINIUS – VESA LEIKOS – KATARIINA VILLBERG – TUUA RINNE – NINA YPPÄRILÄ – SUSANNA HURME: Marketing Finnish Design in Japan. 2009. ISBN 978-952-488-320-7, E-version: ISBN 978-952-488-321-4.

- B:102. POLINA HEININEN – OLLI-MATTI MIKKOLA – PÄIVI KARHUNEN – RIITTA KOSONEN: Yritysrahoitusmarkkinoiden kehitys Venäjällä. Pk-yritysten tilanne Pietarissa. 2009. ISBN 978-952-488-329-0. E-version: ISBN 978-952-488-331-3.
- B:103. ARTO LAHTI: Liiketoimintaosaamisen ja yrittäjyyden pioneeri Suomessa. 2009. ISBN 978-952-488-330-6.
- B:104. KEIJO RÄSÄNEN: Tutkija kirjoittaa - esseitä kirjoittamisesta ja kirjoittajista akateemisessa työssä. 2009. ISBN 978-952-488-332-0. E-versio: ISBN 978-952-488-333-7.
- B:105. TIMO EKLUND – PETRI JÄRVIKUONA – TUOMAS MÄKELÄ – PÄIVI KARHUNEN: Kazakstan suomalaisyritysten toimintaympäristönä. 2009. ISBN 978-952-488-355-9.
- B:106. ARTO LINDBLOM – RAMI OLKKONEN – VILJA MÄKELÄ (TOIM.): Liiketoimintamallit, innovaatiotoiminta ja yritysten yhteistyön luonne kaupan arvoketjussa. 2009. ISBN 978-952-488-356-6. E-versio: ISBN 978-952-488-357-3.
- B:107. MIKA GABRIELSSON – ANNA SALONEN – PAULA KILPINEN – MARKUS PAUKKU – TERHI VAPOLA – JODY WREN – LAURA ILONEN – KATRIINA JUNTUNEN: Responding to Globalization: Strategies and Management for Competitiveness. Final Report of a TEKES-project 1.8.2006-30.4.2009. 2009. ISBN 978-952-488-362-7.
- B:108. MATTI ROSSI – JONATHAN SPRINKLE – JEFF GRAY – JUHA-PEKKA TOLVANEN (EDS.) Proceedings of the 9th OOPSLA Workshop on Domain-Specific Modeling (DSM'09). 2009. ISBN 978-952-488-371-9. E-version: ISBN 978-952-488-372-6.
- B:109. LEENA LOUHIHALA-SALMINEN – ANNE KANKAANRANTA (Editors): The Ascent of International Business Communication. 2009. ISBN 978-952-488-373-3. E-version: ISBN 978-952-488-381-8.
- B:110. MIKKO VIEMERÖ: Tietosuoja sähköisessä kaupassa ja sähköisessä viestinnässä. 2009. ISBN 978-952-488-376-4.
- B:111. RAIJA JÄRVINEN – JUHA UUSPELTO: Uhkaavatko asiakkaat? Kaupan henkilökunnan näkemyksiä turvallisuushkista. 2009. ISBN 978-952-488-379-5. E-versio: ISBN 978-952-488-380-1.
- B:113. LIISA UUSITALO – MIRELLA LÄHTEENMÄKI (TOIM.): Kuluttaja ja media tietotaloudessa. 2009. ISBN 978-952-488-383-2. E-versio: ISBN 978-952-488-384-9
- B:114. REIJO LUOSTARINEN: kansainvälinen liiketoiminta ja sen rooli Helsingin kauppakorkeakoulun kansainvälistymisessä. 2010. ISBN 978-952-60-1002-1. E-versio: ISBN 978-952-60-1004-5.
- B:115. TIINA SCHMIDT – SINIKKA VANHALA: Henkilöstöjohtaminen Suomessa 1992-2009 Tutkimus suurten yritysten ja julkisten organisaatioiden henkilöstökäytäntöjen omaksumisesta ja konvergoitumisesta. 2010. ISBN 978-952-60-1017-5. E-versio: ISBN 978-952-60-1021-2.
- B:116. KEIJO RÄSÄNEN: Joko tunnet tämän tutkijan? Esseitä akateemisesta työstä. 2010. ISBN 978-952-60-1026-7. E-versio: ISBN 978-952-60-1027-4.
- B:117. RAIJA JÄRVINEN – MARKO JUVONEN: Turvallisuus kaupan vetovoimatekijäksi? Kokonaisvaltaisen riskienhallinnan toteutuminen kauppakeskustaloudessa toimivissa liikkeissä. 2010. ISBN 978-952-60-1036-6. E-versio: ISBN 978-952-60-1037-3.

- B:118. ESKO PENTTINEN: Electronic Invoicing as a Platform for Exchanging Accounting Information – The Electronic Accounting Reference Concept. 2010. ISBN 978-952-60-1044-1, E-version: 978-952-60-1045-8.
- B:119. RAIJA JÄRVINEN – JARMO HEINONEN (toim.): Kaupallisten keskusten turvallisuus ja kilpailukyky. 2010. ISBN 978-952-60-1046-5, E-versio: ISBN 978-952-60-1047-2.
- B:120. Matti Rossi – Juha-Pekka Tolvanen – Jonathan Sprinkle – Steven Kelly (eds.): Proceedings of the 10th Workshop on Domain-Specific Modeling (DSM'10). 2010. ISBN 978-952-60-1043-4.

N-SARJA: HELSINKI SCHOOL OF ECONOMICS. MIKKELI BUSINESS CAMPUS PUBLICATIONS. ISSN 1458-5383

- N:74. MIKKO SAARIKIVI: Pk-yritysten kansainvälistymisen sopimukset. 2008. ISBN 978-952-488-210-1.
- N:75. LAURA TUUTTI: Uutta naisjohtajuutta Delfoi Akatemiasta – hankkeen vaikuttavuus. 2008. ISBN 978-952-488-211-8.
- N:76. LAURA KEHUSMAA – JUSSI KÄMÄ – ANNE GUSTAFSSON-PESONEN (ohjaaja): StuNet -Business Possibilities and Education - hankkeen arviointi. 2008. ISBN 978-952-488-215-6.
- N:77. PÄIVI KARHUNEN – ERJA KETTUNEN – VISA MIETTINEN – TIINAMARI SIVONEN: Determinants of knowledge-intensive entrepreneurship in Southeast Finland and Northwest Russia. 2008. ISBN 978-952-488-223-1.
- N:78. ALEKSANDER PANFILO – PÄIVI KARHUNEN – VISA MIETTINEN: Suomalais-venäläisen innovaatioyhteistyön haasteet toimijanäkökulmasta. 2008. ISBN 978-952-488-232-3.
- N:79. VESA KOKKONEN: Kasva Yrittäjäksi – koulutusohjelman vaikuttavuus. 2008. ISBN 978-952-488-248-4.
- N:80. VESA KOKKONEN: Johtamisen taidot - hankkeessa järjestettyjen koulutusohjelmien vaikuttavuus. 2008. ISBN 978-952-488-259-0.
- N:81. MIKKO SAARIKIVI: Raportti suomalaisten ja brittiläisten pk-yritysten yhteistyön kehittämisestä uusiutuvan energian sektorilla. 2008. ISBN 978-952-488-260-6.
- N:82. MIKKO SAARIKIVI – JARI HANDELBURG – TIMO HOLMBERG – ARI MATILAINEN: Selvitys lujitemuovikomposiittituotteiden mahdollisuuksista rakennusteollisuudessa. 2008. ISBN 978-952-488-262-0.
- N:83. PÄIVI KARHUNEN – SVETLANA LEDYAEVA – ANNE GUSTAFSSON-PESONEN – ELENA MOCHNIKOVA – DMITRY VASILENKO: Russian students' perceptions of entrepreneurship. Results of a survey in three St. Petersburg universities. Entrepreneurship development –project 2. 2008. ISBN 978-952-488-280-4.
- N:84. PIIA NIKULA – ANU PENTTILÄ – OTTO KUPI – JUHANA URMAS – KIRSI KOMMONEN: Sirpaleisuudesta kilpailukykyyn keskiöön Asiantuntijoiden näkemyksiä luovien alojen kansainvälistymisestä. 2009. ISBN 978-952-488-346-7.
- N:85. JUHANA URMAS – OTTO KUPI – PIIA NIKULA – ANU PENTTILÄ – KIRSI KOMMONEN: ” Kannattaa ottaa pienikin siivu” – Luovien alojen yritysten näkemyksiä kansainvälistymisestä. 2009. ISBN 978-952-488-347-4.

W-SARJA: TYÖPAPEREITA - WORKING PAPERS . ISSN 1235-5674.
ELECTRONIC WORKING PAPERS, ISSN 1795-1828.

- W:440. KALYANMOY DEB – KAISA MIETTINEN – SHAMIK CHAUDHURI: Estimating Nadir Objective Vector: Hybrid of Evolutionary and Local Search. 2008. ISBN 978-952-488-209-5.
- W:441. ARTO LAHTI: Globalisaatio haastaa pohjoismaisen palkkatalousmallin. Onko löydettävissä uusia aktiivisia toimintamalleja, joissa Suomi olisi edelleen globalisaation voittaja? 2008. ISBN 978-952-488-216-3.
- W:442. ARTO LAHTI: Semanttinen Web – tulevaisuuden internet. Yrittäjien uudet liiketoimintamahdollisuudet. 2008. ISBN 978-952-488-217-0.
- W:443. ARTO LAHTI: Ohjelmistoteollisuuden globaali kasvustrategia ja immateriaalioikeudet. 2008. ISBN 978-952-488-218-7.
- W:444. ARTO LAHTI: Yrittäjän oikeusvarmuus globalisaation ja byrokratisoitumisen pyörteissä. Onko löydettävissä uusia ja aktiivisia toimintamalleja yrittäjien syrjäytymisen estämiseksi? 2008. ISBN 978-952-488-219-4.
- W:445. PETRI ESKELINEN: Objective trade-off rate information in interactive multiobjective optimization methods – A survey of theory and applications. 2008. ISBN 978-952-488-220-0.
- W:446. DEREK C. JONES – PANU KALMI: Trust, inequality and the size of co-operative sector – Cross-country evidence. 2008. ISBN 978-951-488-221-7.
- W:447. KRISTIINA KORHONEN – RIITTA KOSONEN – TIINAMARI SIVONEN – PASI SAUKKONEN: Pohjoiskarjalaisten pienten ja keskisuurten yritysten Venäjä-yhteistyöpotentiaali ja tukitarpeet. 2008. ISBN 978-952-488-228-6.
- W:448. TIMO JÄRVENSIVU – KRISTIAN MÖLLER: Metatheory of Network Management: A Contingency Perspective. 2008. ISBN 978-952-488-231-6.
- W:449. PEKKA KORHONEN: Setting “condition of order preservation” requirements for the priority vector estimate in AHP is not justified. 2008. ISBN 978-952-488-242-2.
- W:450. LASSE NIEMI – HANNU OJALA – TOMI SEPPÄLÄ: Misvaluation of takeover targets and auditor quality. 2008. ISBN 978-952-488-255-2.
- W:451. JAN-ERIK ANTIPIN – JANI LUOTO: Forecasting performance of the small-scale hybrid New Keynesian model. 2008. ISBN 978-952-488-261-3.
- W:452. MARKO MERISAVO: The Interaction between Digital Marketing Communication and Customer Loyalty. 2008. ISBN 978-952-488-266-8.
- W:453. PETRI ESKELINEN – KAISA MIETTINEN: Trade-off Analysis Tool with Applicability Study for Interactive Nonlinear Multiobjective Optimization. 2008. ISBN 978-952-488-269-9.
- W:454. SEPPO IKÄHEIMO – VESA PUTTONEN – TUOMAS RATILAINEN: Antitakeover provisions and performance – Evidence from the Nordic countries. 2008. ISBN 978-952-488-275-0.

- W:455. JAN-ERIK ANTIPIN: Dynamics of inflation responses to monetary policy in the EMU area. 2008. ISBN 978-952-488-276-7.
- W:456. KIRSI KOMMONEN: Narratives on Chinese colour culture in business contexts. The Yin Yang Wu Xing of Chinese values. 2008. ISBN 978-952-488-279-8.
- W:457. MARKKU ANTTONEN – MIKA KUISMA – MINNA HALME – PETRUS KAUTTO: Materiaalitehokkuuden palveluista ympäristömyötäistä liiketoimintaa (MASCO2). 2008. ISBN 978-952-488-279-8.
- W:458. PANU KALMI – DEREK C. JONES – ANTTI KAUHANEN: Econometric case studies: overview and evidence from recent finnish studies. 2008. ISBN 978-952-488-289-7.
- W:459. PETRI JYLHÄ – MATTI SUOMINEN – JUSSI-PEKKA LYYTINEN: Arbitrage Capital and Currency Carry Trade Returns. 2008. ISBN 978-952-488-294-1.
- W:460. OLLI-MATTI MIKKOLA – KATIA BLOIGU – PÄIVI KARHUNEN: Venäjä-osaamisen luonne ja merkitys kansainvälisissä suomalaisyrityksissä. 2009. ISBN 978-952-488-302-3.
- W:461. ANTTI KAUHANEN – SATU ROPONEN: Productivity Dispersion: A Case in the Finnish Retail Trade. 2009. ISBN 978-952-488-311-5.
- W:462. JARI HUIKKU: Design of a Post-Completion Auditing System for Organizational Learning. 2009. ISBN 978-952-488-312-2.
- W:463. PYRY-ANTTI SIITARI: Identifying Efficient Units in Large-Scale Dea Models Using Efficient Frontier Approximation. 2009. ISBN 978-952-488-313-9.
- W:464. MARKKU KALLIO – MERJA HALME: Conditions for Loss Averse and Gain Seeking Consumer Price Behavior. 2009. ISBN 978-952-488-314-6.
- W:465. MERJA HALME – OUTI SOMERVUORI: Study of Internet Material Use in Education in Finland. 2009. ISBN 978-952-488-315-3.
- W:466. RAIMO LOVIO: Näkökulmia innovaatiotoiminnan ja –politiikan muutoksiin 2000-luvulla. 2009. ISBN 978-952-488-316-0.
- W:467. MERJA HALME – OUTI SOMERVUORI: Revisiting Demand Reactions to Price Changes. 2009. ISBN 978-952-488-317-7.
- W:468. SAMULI SKURNIK: SSJS Strategiabarometri – kehitystyö ja nykyvaihe. 2009. ISBN 978-952-488-319-1.
- W:469. TOM RAILIO: A Brief Description of The Transdisciplinary Jurionomics and The Scandinavian Institutional Sources of Law Framework. 2009. ISBN 978-952-488-324-5.
- W:470. KALYANMOY DEB – KAISA MIETTINEN – SHAMIK CHAUDHURI: An Estimation of Nadir Objective Vector Using a Hybrid Evolutionary-Cum-Local-Search Procedure. 2009. ISBN 978-952-488-326-9.
- W:471. JENNI AHONEN – MARI ANTTONEN – ANTTI HEIKKINEN – JANI HÄTÄLÄ – JASMI LEHTOLA – LAURI NURMILAUKAS – TEEMU PELTOKALLIO – ANNINA PIEKKARI – MARJO REEN – SEBASTIAN SMART: Doing Business in Hungary. 2009. ISBN 978-952-488-350-4.

- W:472. MIKA WESTERLUND: The role of Network Governance in Business Model Performance. 2009. ISBN 978-952-488-361-0.
- W:473. DMITRY FILATOV – SINIKKA PARVIAINEN – PÄIVI KARHUNEN: The St. Petersburg Insurance Market: Current Challenges and Future Opportunities. 2009. ISBN 978-952-488-365-8.
- W:474. MARKKU KALLIO – MERJA HALME: Redefining Loss Averse and Gain Seeking Consumer Price Behavior Based on Demand Response. 2009. ISBN 978-952-488-366-5.
- W:475. JOHANNA BRAGGE – TUURE TUUNANEN – PENTTI MARTTIIN: Inviting Lead Users from Virtual Communities to Co-create Innovative IS Services in a Structured Groupware Environment. 2009. ISBN 978-952-488-367-2.
- W:476. RISTO RAJALA: Antecedents to and Performance Effects of Software Firms' Business Models. 2009. ISBN 978-952-488-368-9.
- W:477. HANNU SAARINEN: Käyttäjänovaatioiden mahdollisuudet ja ongelmat – tapaustutkimus peliteollisuuden käytännöistä. 2009. ISBN 978-952-488-382-5.
- W:478. KATJA RUUTU: New Cultural Art Centres in Moscow and St. Petersburg. 2010. ISBN 978-952-60-1014-4.
- W:479. ANNE SUNIKKA – LIISA PEURA-KAPANEN – ANU RAIJAS: Many Manifestations of Perceived Trust in the Wealth Management Context. 2010. ISBN 978-952-60-1015-1.
- W:480. HILKKA MERISALO-RANTANEN: Integrating User Feedback Management, Information System and New Service Development: Case E-Banking Service. 2010. ISBN 978-952-60-1025-0.
- W:481. PEKKA MALO – TEEMU PENNANEN: Reduced Form Modeling of Limit Order Markets. 2010. ISBN 978-952-60-1028-1.
- W:482. PEKKA MALO – PYRY SIITARI: A Context-Aware Approach to User Profiling with Interactive Preference Learning. 2010. ISBN 978-952-60-1029-8.
- W:483. Petri Järvikuona – Aleksander Panfilo – Päivi Karhunen – Riitta Kosonen: Yritysten palveluiden ulkoistamisen potentiaali Pietarissa suomalaistoimijoiden näkökulmasta. 2010. ISBN 978-952-60-1040-3. E-versio: 978-952-60-1041-0.

Kaikkia Helsingin kauppakorkeakoulun ja Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun julkaisusarjassa ilmestyneitä julkaisuja voi tilata osoitteella:

KY-Palvelu Oy
Kirjakauppa
Runeberginkatu 14-16
00100 Helsinki
Puh. (09) 4703 8310, fax (09) 495 617
Sähköposti: kykirja@ky.hse.fi

Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu
Julkaisutoimittaja
PL 1210
00101 Helsinki
Puh. (09) 4703 8579, fax (09) 4703 8305
Sähköposti: julkaisu@hse.fi

All the publications can be ordered from

Aalto University School of Economics
Publications officer
P.O.Box 1210
FIN-00101 Helsinki
Phone +358-9-4703 8579, fax +358-9-4703 8305
E-mail: julkaisu@hse.fi